

ORJUUTTA VAI SELVIITYMISTÄ
– Suomessa asuvien maahanmuuttajien näkemyksiä
ihmiskaupasta

Jaana Väyrynen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden laitos

Maaliskuu 2015

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
yhteiskuntatieteiden laitos

VÄYRYNEN JAANA: Orjuutta vai selviytymistä -Suomessa asuvien maahanmuuttajien näkemyksiä ihmiskaupasta

Pro gradu -tutkielma, 86 sivua, 5 liitettä (5 sivua)

Tutkielman ohjaajat: VTT, yliopistonlehtori Aini Pehkonen

YTM, yliopisto-opettaja Janissa Miettinen

Maaliskuu 2015

Avainsanat: ihmiskauppa, käsiteanalyysi, maahanmuuttaja, rakenteellinen sosiaalityö (YSA)

Tässä sosiaalityön tieteenalaan kuuluvassa pro gradu-tutkielmassa on tutkittu ihmiskauppa -käsitettä maahanmuuttajien näkemyksiin pohjautuen. Tutkielma on käsiteanalyttinen tutkimus, jossa on käytetty Lorraine Walkerin ja Kay Avantin kahdeksanvaiheista käsiteanalyysimallia. Ihmiskauppa on tarkasteltu rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta, joka on tässä tutkimuksessa määritelty laajana sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolustajana. Rakenteellisen sosiaalityön lähtökohtana on hyvinvoinnin edistäminen vaikuttamalla yhteiskunnan rakenteisiin; tuottamalla asiakastasolta lähtöisin olevaa tietoa, olemalla mukana kehittämässä ratkaisua sekä valtaistamalla yksilöitä ja yhteisöjä.

Tutkimuksessa etsittiin vastausta kysymykseen, mitä ihmiskauppa on maahanmuuttajien näkemyksen mukaan. Tutkimusta varten haastateltiin kahdeksaa maahanmuuttajataustaista henkilöä. Haastattelut etenivät teemoittain ja kestivät kunkin haastateltavan kohdalla 15 minuutista vajaaseen tuntiin. Litteroitua aineistoa haastatteluista syntyi 43 sivua. Tutkimukseen valittiin tarkasteltavaksi myös 14 ihmiskauppaan liittyvää ja tieteelliset kriteerit täyttävää artikkelia ja tutkimusta vuosilta 2007–2014. Aineistot järjestettiin luokittelun tapaisesti eroavaisuuksien löytämiseksi, fenomenografisen suuntauksen mukaisesti.

Tutkimuksen mukaan ihmiskauppa on globaalisti merkittävä ihmisoikeuksia rikkova ja uhriuttava prosessi. Ihmiskauppa kuvaavia ominaispiirteitä ovat prosessinomaisuus, riippuvuussuhde, vallankäyttö, uhriutumisen ja taloudellinen hyödyntäminen sekä omistaminen. Ihmiskaupan lähikäsitteinä, jotka ilmentävät myös ihmiskaupan eri muotoja, pidettiin muun muassa naiskauppaan liittyviä prostituutiota ja ostovaimoja sekä elinkauppa, ihmissalakuljetusta ja lapsikauppa. Erityisesti ostovaimojen tilannetta verrattiin orjan asemaan. Tutkimuskirjallisuudesta poiketen työperäistä ihmiskauppa ei haastatteluissa mainittu lainkaan. Pääsyyinä ihmiskaupalle nähtiin köyhyys sekä korruptoituneisuus, mitkä yhdessä esiintyessään mahdollistavat kaltoinkohtelun sekä ihmisoikeuksien laiminlyönnin.

Sosiaalityön näkökulmasta ihmiskauppa aiheuttavien tekijöiden tarkempi tutkiminen ja uhrin auttamisprosessiin liittyvien käännekohtien tarkastelu toteuttavat sosiaalityön mandaattia sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämisestä. Sosiaalityön tieteenalana tulee olla osa poikkitieteellistä yhteisöä kehittämässä hyvinvointia ja ehkäisemässä ihmiskauppa.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social Sciences and Business
Studies
Department of Social Sciences

VÄYRYNEN, JAANA: Slavery or coping –Immigrants living in Finland sharing their
conceptions according human trafficking
Master's thesis, 86 pages, 5 appendices (5 pages)

Advisors: Doc.Soc.Sc, Senior Lecturer, Aini Pehkonen
M.Soc.Sc, University Teacher, Janissa Miettinen

March 2015

Keywords: human trafficking, concept analysis, structural social work, immigrant

In this master's thesis in the field of social work research, has been examined the concept of human trafficking based on the views of immigrants. The study employs concept analysis model by Lorraine Walker and Kay Avant. Human trafficking has been studied from the viewpoint of structural social work that, in this research, has been defined as an extensive upholder of social justice. The starting point for structural social work is the advancement of well-being by influencing societal structures, by producing information that stems from the customer level, by getting involved in developing solutions, and by empowering individuals and communities.

The study endeavoured to find an answer to how human trafficking is perceived by immigrants. For this purpose, eight people with immigrant backgrounds were interviewed. The interviews progressed thematically and their length was between 15 minutes and close to one hour per interviewee. The materials transcribed from the interviews amassed 43 pages. For research purposes, the study also included 14 human trafficking -related, scientifically valid articles and studies from the years 2007-2014. This data was categorised by using a classification method to discover differences in accordance with the phenomenological concept.

According to the study, human trafficking is a process with global significance and one that violates human rights and victimises people. Characteristics of human trafficking are its processlike nature, interdependence, exercise of power, victimisation, financial invocation, and possession. The following, among others, were regarded as related terms to human trafficking that also express its various forms: prostitution-related trafficking of women, purchased brides and organ trade, human smuggling, and the trafficking of children. The role of purchased brides, in particular, was viewed as a form of slavery. In contrast with the research literature, work-related human trafficking never surfaced in the interviews. As the main reasons for human trafficking people saw poverty and corruption, and how the two combined enable abuse and neglecting human rights.

From the viewpoint of social work, examining the factors that cause human trafficking more closely and studying the turning points in the victims' aiding process will fulfil the social work mandate of the advancement of social equity and justice. In the scientific field, social work must form a part of an interdisciplinary community in developing well-being and in preventing human trafficking.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	4
2 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN AVAAMAT MAHDOLLISUUDET	
IHMISKAUPAN TORJUNNASSA	8
2.1 Miksi rakenteellinen sosiaalityö?	8
2.2 Rakenteellisen sosiaalityö toimintana	10
2.2.1 Rakenteellinen sosiaalityö tiedontuottajana	12
2.2.2 Vaikuttaminen rakenteellisen sosiaalityön keinoin	14
2.2.3 Rakenteellisen sosiaalityön ydinkysymykset	14
2.3 Rakenteellisen sosiaalityön globaali ulottuvuus	15
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTO JA MENETELMÄT	19
3.1 Tutkimuksen keskiössä maahanmuuttajat	19
3.2 Tutkimustehtävä ja tarkennetut tutkimuskysymykset	21
3.3 Fenomenografia ja hermeneuttinen kehä	22
3.4 Käsiteanalyttinen tutkimus	24
3.5 Walkerin ja Avantin käsiteanalyysin esittely ja soveltaminen	27
4 LÄHDEKIRJALLISUUTEEN PEREHTYMINEN.....	34
4.1 Lähtökohtana ihmiskaupan oikeustieteellinen määrittely	34
4.2 Ihmiskauppa globaalina ongelmana.....	36
4.3 Ihmiskauppa suomalaisessa kontekstissa	38
5 IHMISKAUPPA KÄSITTEENÄ	42
5.1 Ominaispiirteiden määrittelyä.....	42
5.2 Fiktiivinen tarina ihmiskaupan uhrista Leylasta.....	46
6 TEORIASTA EMPIRIAAN	49
6.1 Empiirisen aineiston keruu ja analyysi	49
6.2 Siirtyminen lähikäsitteiden analysointiin	53
6.3 Ihmiskauppa -käsitteen ennakkoehdot ja seuraamukset	59
6.4 Käsitteen ominaispiirteiden täsmentäminen haastatteluaineiston avulla	61
6.5 Ihmiskauppa -käsitteen vastakäsitteet ja empiiriset ilmiöt.....	65
7 KÄSITEANALYYSIN SYNTEESI SEKÄ JOHTOPÄÄTÖKSET	67
7.1 Ihmiskauppa käsitteenä maahanmuuttajien näkökulmasta	67
7.2 Ihmiskaupan ilmeneminen	69
7.3 Ihmiskaupalle altistavat tekijät	70

7.4 Johtopäätökset.....	71
8 POHDINTA.....	73
8.1 Toimimattomat rakenteet.....	73
8.2 Yksilötason auttaminen	74
8.3 Sosiaalinen oikeudenmukaisuus	76
8.4 Tutkimuksen luotettavuus.....	78
LÄHTEET	81

LIITTEET (5)

KUVIOT

KUVIO 1. Hybridinen käsiteanalyysimalli (Schwartz-Barcott ja Kim 2000).....	24
KUVIO 2. Ihmiskauppa prosessina uhrin sekä tekijän näkökulmasta (mukaiillen Roth 2010; Korpi 2012)	43
KUVIO 3. Ihmiskaupan kolme elementtiä (mukaiillen Roth 2010)	44
KUVIO 4. Ihmiskaupan ominaispiirteet lähdekirjallisuuden mukaan	45
KUVIO 5. Ihmiskauppa empiirisen aineiston valossa.....	67
KUVIO 6. Ihmiskaupan ilmeneminen.....	69

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Teoreettinen lähdeaineisto.....	31
TAULUKKO 2. Lähikäsitteet tutkimuskirjallisuuden ja empiirisen aineiston mukaan	55

1 JOHDANTO

Tämä sosiaalityön tieteenalaan kuuluva käsiteanalyttinen pro gradu -tutkielma käsittelee Suomessa asuvien maahanmuuttajien näkemyksiä ihmiskaupasta ja aihetta tarkastellaan rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Kansainvälisesti ihmiskauppaa ja siihen liittyviä ilmiöitä on tutkittu verrattain paljon. Erityisesti Euroopassa HEUNI ja ILO (International Labour Organization) eli kansainvälinen työjärjestö sekä ETYJ (Euroopan turvallisuus ja yhteistyöjärjestö) ovat tehneet selvityksiä ihmiskauppaan tai siihen läheisesti liittyvistä ilmiöistä. Ihmisoikeusjärjestö Anti-Slavery International on puolestaan kansainvälinen järjestö joka myös raportoi säännöllisesti ihmiskauppaan liittyvistä aiheista. Useimmissa valtioissa toimii lisäksi kansallisia ihmiskaupan vastaisia järjestöjä, jotka myös tuottavat tietoa oman maansa tilanteesta.

Tämä tutkimus edustaa laadullista ja fenomenografista suuntausta, jossa aihetta lähestytään Lorraine Walkerin ja Kay Avantin (1992;1994) käsiteanalyttisen mallin mukaisesti. Heidän kehittämiensä kahdeksanvaiheinen käsiteanalyysi pohjautuu John Wilsonin käsiteanalyysiin. Tutkielman empiirinen aineisto on kerätty teemahaastatteluin maahanmuuttajilta. Ihmiskauppa -käsitettä tutkitaan sekä empiirisen- että tieteellisen lähdeaineiston avulla, pääpainon ollessa empiirisessä aineistossa. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on nostaa esiin yhteiskunnallisia ja yksilöä koskettavia epäkohtia, jotka voivat johtaa uhriutumiseen. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmaa voidaan perustella sen kollektiivisella ja moraalisisella eetosella. Rakenteellinen sosiaalityö pyrkii muutokseen, valtaistamalla yksioita ja yhteisöjä toimimaan omilla asioissaan sekä puuttamalla yhteiskunnan rakenteiden luomiin ja ylläpitämiin epäkohtiin. (Pohjola 2014, 22–23.)

Johanna Hurtigin, Anna Nikupeterin ja Merja Laitisen (2014, 13) mukaan oikeudenmukaisuuden toteutuminen on rakenteellisen sosiaalityön keskeinen kysymys. Ihmiskaupan määrittelyyn ja uhrien tunnistamiseen vaikuttaisi liittyvän haasteita, lisäksi tutkimuskirjallisuudessa ihmiskauppaa on käsitelty pääasiassa oikeustieteiden näkökulmasta sosiaalisen näkökulman jäätyä hyvin heikoksi, joten tällä sosiaalityön näkökulmasta tehdyllä pro-gradulla näyttäisi olevan tarvetta. Rakenteellisen sosiaalityön painottama oikeudenmukaisuuden toteutuminen, on tässä tutkimuksessa ymmärretty niin, että sosiaalityössä tulee osallistua yhteiseen keskusteluun yhteiskunnassa ilmenevistä haavoitta-

vista ilmiöistä, kuten ihmiskauppa sekä osoittaa oman alansa asiantuntijuutta tuomalla ihmiskauppaa käsitteleviin keskusteluihin sosiaalista näkökulmaa.

Käsiteanalyysin käyttämistä tämän tutkimuksen metodologisena valintana perustellaan tavoiteltavilla tuloksilla. Anu Puusan (2008, 39) mukaan käsiteanalyysin tavoitteina voidaan pitää käsitteeseen liittyvien erilaisten merkitysten tai arkikäytön ja tieteellisen käytön erojen esiintuomista, taikka tarkan operationaalisen määritelmän luomista. Tässä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu siihen, minkälaisia erilaisia merkityksiä ihmiskauppa -käsite saa maahanmuuttajien keskuudessa. Käsiteanalyysi on laadullinen tutkimusmenetelmä, jossa ongelmaa lähestytään kielellisesti. Valitun käsiteanalyysin avulla voidaan tutkia käsitteiden eri merkityksiä ja käyttötapoja sekä määritellä käsitteiden tärkeimmät ominaispiirteet. Käsiteanalyysi auttaa selkiyttämään käytettäviä käsitteitä niin, että ne tarkoittaisivat kaikille samoja asioita, eikä merkitys muuttuisi käyttäjästä riippuen. Toisaalta käsitteet ovat kontekstisidonnaisia ja saavat eri merkityksiä eri aikoina. (Puusa 2008; Sajama 2011.)

Ihmiskaupan uhrin tunnistamista ja auttamista vaikeuttaa se, että ihmiskauppa on käsitteenä ja ilmiönä varsin haasteellinen sekä monimuotoinen ja Suomessa edelleen osittain tuntematonkin (Skaffari 2010, 33–38). Suomessa maahanmuuttajataustainen ihmiskaupan uhri on oikeutettu saamaan apua valtion Joutsenossa sijaitsevan vastaanottokeskuksen organisoiman auttamisjärjestelmän kautta. Auttamisjärjestelmään pääsy edellyttää, että uhri tulee rikosoikeudellisesti tunnistetuksi ihmiskaupan uhriksi. Lisäksi uhrin tulee olla valmis sitoutumaan tiettyihin hänelle asetettuihin velvoitteisiin, kuten yhteistyöhön rikoksen selvittämiseksi (<http://www.ihmiskauppa.fi/files/79/2013>). Suomessa on vuodesta 2006 vuoden 2014 elokuuhun mennessä esitetty 405 henkilöä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, mutta heistä ainoastaan 263 henkilöä eli noin 65 % on hyväksytty auttamisjärjestelmään. Euroopassa on puolestaan pelkästään vuonna 2010 tunnistettu 9500 ihmiskaupan uhria. (vähemmistövaltuutettu 2014, 35–36.) Suomessa ihmiskaupan uhrien tunnistamisen lisäksi autettavaksi pääseminen näyttäisi tilastotietojen valossa olevan haasteellista. Vuoden 2014 loppupuolella sisäasianministeriö julkaisi kaksi tiedotetta koskien ihmiskauppaa. 14.10.2014 kuultiin uutinen, jonka mukaan ihmiskaupan vastaisen työn organisointia tehostetaan. Toinen tiedote, koskien ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kehittämistä julkaistiin marraskuun lopulla vuonna 2014. ([http://www.intermin.fi/.](http://www.intermin.fi/))

Balesin, Troddin ja Williamsonin (2009) sekä Karan (2009) mukaan ihmiskauppa on yksi tuottoisimmista bisneksistä, huumausaine- ja asekaupan rinnalla ja koskettaa vuosittain miljoonia ihmisiä. Ihmiskaupan uhreiksi joutuneet ovat usein henkilöitä, jotka ovat halunneet parantaa elinolojaan (Bales ym. 2009, 53–59). Talouden taantumisen ja epävakaisuuden lisääntymisen aikana, ihmiset liikkuvat jatkuvasti maasta toiseen parempia elinoloja etsien, minkä lisäksi sodat, ympäristökatastrofit ja yhdentyvä maailma aiheuttavat muuttoliikennettä. Euroopan yhdentymisen myötä on aluetta ryhdytty pitämään suhteellisen vakaana ja vauraana, tämä aiheuttaa positiivista muuttoliikettä alueen suuntaan. Vauraat alueet vetävät yleensä puoleensa paremman elämän toivossa myös haasteellisissa elinoloissa, kuten köyhydessä ja työttömyydessä eläneitä. Epätoivo ja toivo paremmasta, voi pahimmillaan johtaa kuitenkin heidän hyväksikäyttöön. (Jokinen, Ollus & Viuhko 2011, 11–25.) Mace, Venneberg ja Amell (2012, 336) pitävätkin ihmiskaupan syinä köyhyyttä, työttömyyttä ja kouluttamattomuutta.

Kara (2009, 7) on nostanut esiin erityisesti yhden ihmiskaupan uhrien ”värväämiseen” otollisen paikan, pakolaisleirit, joissa asuu n. 50 miljoonaa henkilöä (pakolaisapu 2014). Maahanmuuttajiin suhtaudutaan usein ulkopuolisina, eivätkä he kohtaa välttämättä samaa suojelua ja oikeuksia kuin kantaväestö, mikä tekee heistä alttiimpia vaikeuksille sekä hyväksikäytölle, kuten esimerkiksi ihmiskauppa (Jones, Engstrom, Hilliard & Diaz 2007, 107). Ihmiskaupan kohdemaita ovat puolestaan maat jotka ovat suhteellisen rikkaita ja helpointa ihmiskauppa korruptoituneissa maissa (Bales ym. 2009, 43–45). Kansainvälisenä aiheena ihmiskauppa vaikuttaisikin siis olevan hyvin ajankohtainen, vaikka ei tule unohtaa, että ihmiskauppaa voi esiintyä myös suomalaisten keskuudessa (Jokinen ym. 2011, 11–25; Korpi 2012, 1).

Ihmiskauppaa esiintyy muuta väestöä enemmän maahanmuuttajien keskuudessa (Jones ym. 2007, 107). Mace ym. (2012, 336) painottavat, että maahanmuuttajien ja muiden haavoittuvammassa asemassa olevien kohtaamiseen viranomaisessa ja palveluissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Heidän mukaansa näiden ryhmien parissa työskentelevät ovat eturintamassa tunnistamassa ihmiskaupan uhreja ja ehkäisemässä ihmiskauppaa. Ihmiskaupan uhrin kohtaaminen myös sosiaalityön asiakkaana on hyvinkin mahdollista. Sosiaalityössä tulee olla ymmärrys, että toiseen henkilöön kohdistuvaa riistoa on mahdollista tapahtua myös Suomessa. Näinollen, ihmiskauppaan liittyvistä uhria koskettavista kaltoinkohtelun piirteistä on tärkeää tuottaa tietoa työntekijöiden saatavil-

le. Henkilökohtainen kiinnostukseni aiheeseen on herännyt työskenneltyäni aikaisemmin sosiaalityöntekijänä turvapaikanhakijoiden parissa, jolloin tapasin myös asiakkaita joiden elämäntarinoissa saattoi kuvautua tilanteita, joissa oli viitteitä hyväksikäytöstä kuten pakkotyö tai seksuaalinen hyväksikäyttö. Toisaalta tehtäviini kuului myös ihmiskaupan uhrien tunnistaminen. Työssäni jouduin kuitenkin henkilökohtaisesti kohtaamaan sen tosiasian, että ihmiskauppa -käsite ja sen kriteerit ovat vielä hyvin tulkinnanvaraisia maassamme, eikä omani, asiakkaan tai ns. virallinen käsitys ihmiskaupasta kohdannut toisiaan. Asiakkaan avun saaminen estyi tai hidastui eriävien tulkintojen vuoksi. Asiakkaiden kohtaama hyväksikäyttö tai hyväksikäytön yritys herätti myös kysymyksiä, kuten mitkä tekijät aiheuttavat ihmiskauppaa ja mistä ihmiskaupassa on kysymys.

Tämä pro-gradu tutkielma etenee taustalla vaikuttavan näkökulman, rakenteellisen sosiaalityön avaamisesta tutkimusmetodologisiin kysymyksiin. Tutkimustehtävän ja tarkennettujen tutkimuskysymysten määrittelystä siirrytään fenomenografisen tutkimussuuntauksen esittelyyn sekä tutkimusmenetelmänä käytetyn käsiteanalyysimallin valintaan. Walkerin ja Avantin (1994) kahdeksanvaiheisessa käsiteanalyysissä kulkevat rinnakkain tieteellinen lähdeaineisto ja teemahaastatteluin kerätty empiirinen aineisto, jolloin analyysivaiheet kulkevat osittain rinnakkain ja limittäin aineiston esittelyn kanssa. Tulossosiossa vastataan tutkielman alkupuolella esitettyihin kysymyksiin ja tutkielma päätetään rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta tehtyihin johtopäätöksiin sekä pohdintoihin mahdollisista jatkotutkimusaiheista.

2 RAKENTEELLISEN SOSIAALITYÖN AVAAMAT MAHDOLLISUUDET IHMISKAUPAN TORJUNNASSA

2.1 Miksi rakenteellinen sosiaalityö?

Ihmiskauppa, sen syyt ja erityisesti siihen puuttuminen vaativat laajaa monisektorista yhteistyötä ja tiedon jakamista. Sosiaalityöllä on oma mandaattinsa ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolustajana (<http://www.ifsw.org/>). Sosiaalisen ja sosiaalityön näkökulma on kuitenkin jäänyt valitettavan pieneksi erityisesti suomalaisessa ihmiskauppaa koskevassa tutkimuskirjallisuudessa ja keskusteluissa. Sosiaalityön ja erityisesti rakenteellisen sosiaalityön lähestymistapa yhteiskunnallisiin, yhteisöä ja yksilöä koskeviin ongelmiin, auttaa näkemään niitä olosuhdetekijöitä jotka aiheuttavat uhritumista, mutta tavoittelee myös ratkaisua ongelmiin. Anneli Pohjolan (2014, 20–21) mukaan yhteiskuntaa voidaan pitää kansalaisten palveluksessa olevana mahdollistajana, taustalla olevana tukiverkkona tai byrokraattisena palveluiden tuottajana. Yhteiskunnassa tapahtuva rakennemuutos luo erityisesti tarpeen myös rakenteelliselle sosiaalityölle.

Jan Fookin (1993, 7) mukaan radikaalin sosiaalityön näkökulmasta yksilön ongelmat ovat seurausta ongelmista sosioekonomisissa rakenteissa. Köyhyyden ja työttömyyden katsotaankin olevan syitä ihmiskaupalle (Mace, Venneberg ja Amell 2012, 336). Näitä yksilöä ja yhteisöä kohtaavia ongelmia voidaan pitää epäonnistuneen yhteiskuntapolitiikan ja ongelmallisten rakenteiden aiheuttamina. Radikaali sosiaalityö tavoittelee sosiaalista muutosta ja yksilön vapautta ja kritisoi olemassa olevan yhteiskunnan sosiaalitaloudellista ja poliittista järjestystä, päämääränään suojella yksilöä sorrolta. Radikaali sosiaalityö tavoittelee rakenteellisen sosiaalityön lailla myös ymmärtämystä sosiaalisten rakenteiden merkitysestä suhteessa hyvinvointiin. Fook (1993, 15) pitää kuitenkin rakenteellista sosiaalityötä radikaalia sosiaalityötä laajempänä lähestymistapana. Rakenteellinen sosiaalityö pitää sisällään myös muun muassa feministisen sosiaalityön ja sisältää toimimista usealla tasolla. Sosiaalityö tulee nähdä tavoitteellisena muutosta tavoittelevana auttamistyötä, minkä sisältämää asiantuntijuutta tarvitaan kun yksilön tai yhteisön toimijuus on estynyt omassa toimintaympäristössään. Sosiaalityö on moniulot-

teista sosiaalisten ongelmien ratkaisua. Asiakkaan osallisuuden vahvistaminen ja valtaistaminen vaatii työskentelyä sekä asiakkaaseen että yhteiskunnan rakenteisiin päin. (Pohjola 2014,19; Pekkarinen 2014, 218.)

Sosiaalityössä hyvinvoinnin ylläpitäminen ja tavoittelemisen sekä haavoittuvassa asemassa olevien, syrjäytyneiden tai syrjäytymisriskissä olevien auttaminen ja äänen esiin nostaminen on keskiössä (Niemelä 2006). Jari Heinonen (2014, 49–51) kirjoittaa yksilöllistymisen ja markkinatalouden vahvistumisen lisääntymisestä sekä pienituloisten määrän kasvusta 2000-luvulla suomalaisessa kontekstissa. Heinosen mukaan kilpailuyhteiskunta on lisännyt huono-osaisten määrää, mikä puolestaan koventaa arvoja sekä lisää sosiaalisia ongelmia. Realistinen kilpailuyhteiskunnan luoma uhka, on vaara joutua syrjäyttävään kierteeseen, jolloin siihen liittyvä pysyvä tilapäisyyden olotila lisää ongelmia. (emt. 2014, 49–51.) Syrjäytyminen, irrallisuus ja sosiaalinen osattomuus puolestaan heikentävät henkilön toimijuutta ja lisäävät hänen haavoittuvuuttaan. (Jones ym. 2007, 109.) Jones, Engstrom, Hilliard ja Mariel (2007, 107–109) ovat ottaneet esille erään ihmisryhmän, maahanmuuttajien, aseman. Heidän mukaansa osittain markkinatalouden synnyttämä liikkuvuus ja kansainvälistyminen, pitävät aina sisällään myös riskin joutua hyväksikäytetyksi. Jones ja kumppanit korostavat, että sosiaalityöntekijöiden tulisi nostaa näkyviin kansainvälistymiseen ja maahanmuuttoon liittyvä inhimillinen näkökulma. Liikkuvuuden lisääntyessä myös ihmisten irrallisuus ja haavoittuvuus lisääntyvät, mikä altistaa heitä hyväksikäytölle. (Jones ym. 2007, 109.)

Elina Pekkarinen (2014, 217–220) kirjoittaa sosiaalisen todellisuuden perustuvan sosiaalisiin suhteisiin. Ihmisen sosiaalista todellisuutta tulkittaessa tulee huomioida tietämisen eri ulottuvuudet. Ihmisen elämäntilanne ei synny tyhjiössä, vaan on yhteydessä yhteiskunnan muutoksiin sekä ympäröivän yhteisön todellisuuteen ja jopa globaaleihin ilmiöihin. Sosiaaliset suhteet, yhteiskuntaan kiinnittyminen, koulutus ja työllisyys voivat toimia mittareina yksilön haavoittuvuutta mitattaessa. Maahanmuuttajien kohdalla voidaan pohtia myös kielitaidon, iän ja sukupuolen merkitystä. Pentti Arajärvi (2011, 17) tarkastelee osallisuutta ja hyvinvointia tai käänteisesti huono-osaisuutta ja haavoittuvuutta toimijuuden kautta. Haavoittuneita ovat henkilöt, joilla ei ole samaa mahdollisuutta ilmaista itseään kuin muulla väestöllä (ks. Niemelä 2006, 68).

Sosiaalityöllä pyritään vaikuttamaan yhteiskunnan rakenteisiin erityisesti ajankohtana jolloin huono-osaisuus on kasvamassa ja lisääntymässä. Rakenteellisen sosiaalityön yksilöön liittyvän auttamistyön ytimessä on haavoittuvassa asemassa olevan asianajo ja empowerment, jonka avulla tavoitellaan ihmisen valtaistamista oman elinympäristönsä toimijaksi. Adams (2006, 8) käsittää empowermentilla asiakkaan voimaannuttamista yhteistoiminnallisesti. Työntekijä ja asiakas ovat tasa-arvoisessa suhteessa toisiinsa nähden ja työskentelyssä tavoitellaan asiakkaan toimijuuden lisääntymistä vahvistamalla tämän sisäistä energiaa. Asiakas muuttuu siten, että hän voi kontrolloida olosuhteitaan ja saavuttaa itse asettamia tavoitteita. Asiakas myös vahvistuu toimimaan itsensä auttamiseksi ja oman elämänsä laadun parantamiseksi. (Adams 2006, 5–16.)

Empowerment mahdollistuu ainoastaan käymällä dialogia, hyväksymällä toinen osapuoli täysivaltaisena subjektina ja löytämällä molemminpuolinen kulttuurinen ymmärrys. Dialogi lisää jaettua tietoisuutta, jolloin syntyy muutoksen mahdollistavaa uutta ymmärrystä asioista ja niiden välisistä suhteista. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta muutoksessa on kyse vallan uudelleen jaosta. Muutoksessa huono-osaiset ja haavoittuvat nousevat oman elämänsä valtiaiksi, samanaikaisesti yhteiskunnan järjestelmien ja rakenteiden muutospyrkimysten kanssa. Valtaistunut, henkilö on oman elämänsä subjekti, joka kykenee toimimaan ja tietämään, muuttamaan maailmaa. (Heinonen 2014, 52–54.) Merja Aniksen (2008, 100–101) mukaan sosiaalityöntekijän yhtenä tehtävä on toimia sillanrakentajana asiakkaan ja ympäristön välillä. Käymällä dialogia kehitymme yhdessä toistemme kautta (Heinonen 2014, 54). Anneli Pohjola (2014, 20–21) kysyykin ”*Ovatko sosiaalityöntekijät yksilöllisyyden ideologiaa vahvistavia toisistaan irrallisia yksilöitä, vai sosiaalityön yhteistä eetosta yhdessä rakentava yhteiskunnallinen toimintavoima?*” Tästä näkökulmasta tarkasteltuna, sosiaalityöllä on vahva mandaatti osallistua erilaisten ilmiöiden, kuten ihmiskauppa, käsittelyyn niin tiedontuottajan roolissa, kuin osana ratkaisua.

2.2 Rakenteellisen sosiaalityö toimintana

Jan Fookin (2009, 5) mukaan rakenteellisen sosiaalityön alkulähteet löytyvät Australiasta, Pohjois-Amerikasta ja Iso-Britanniasta, joissa sosiaalityön radikaalit näkemykset kehittyivät 1960- ja 1980-luvuilla. Sosiaalityön nähtiin jakautuneen Jane Addamsin

ympäristön huomioon ottavaan yhteisö-, eli setlementtityöhön, jota tehtiin lähinnä järjestöissä sekä Mary Richmondin oppeihin perustuvaan yksilökeskeiseen auttamistyöhön, joka oli julkishallinnolle luontainen sosiaalityön menetelmä. Yksilöön kohdistuvan auttamistyön koettiin kuitenkin jättävän huomioimatta yhteiskunnan ja yhteisöjen merkityksen sosiaalisten ongelmien syntymisessä ja korjaamisessa. (Fook 2009, 5.) Anneli Pohjola (2014, 23–24) muistuttaa, että rakenteellinen sosiaalityö ja yksilötyö eivät sulje toisiaan pois, vaan liittyvät kiinteästi toisiinsa. Pystyäkseen auttamaan yksilöä on sosiaalityön kiinnitettävä huomiota myös epätasa-arvoisesti jakautuneeseen valtaan ja hyvinvointiin sekä tavoitella muutosta.

Rakenteellinen sosiaalityö on osa radikaalia ja kriittistä sosiaalityön teoriaa ja pyrkii muutokseen, jossa oikeudenmukaisuus ja eettisyys ovat erityisesti huomioituina. Kriittinen sosiaalityö, jota rakenteellinen sosiaalityö edustaa, ottaa kantaa myös poliittisesti sekä puuttuu olemassa olevien valtarakenteiden epäkohtiin. Kriittinen sosiaalityö perustuu ajatukselle, että muutos on mahdollisuus. (Gray & Webb 2009, 84.) Anneli Pohjola painottaa puolestaan (2014, 21) että, rakenteellinen sosiaalityö muutokseen tähtäävä työnä nostaa esiin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämisen ja pohjautuu kriittisen ja radikaalin sosiaalityön lisäksi sorron vastaiseen sekä feministiseen sosiaalityöhön. Rakenteellinen sosiaalityö sisältää yhdessä muiden kriittisten sosiaalityön teorioiden kanssa moraalisen ulottuvuuden ja huomioi yhteiskunnassa esiintyvät sosiaalitaloudelliset sekä valtaan ja politiikkaan liittyvät asetelmat, toimiessaan edistäjänä yksilöiden ja rakenteiden välisessä vuorovaikutuksessa. Liittämällä yhteen sosiaalityön eri teorioita, saadaan ymmärrys myös siitä mitä on sosiaalityön tieto ja mitä sen toiminnan pitäisi olla. (Pohjola 2014, 22–23.)

Rakenteellisen sosiaalityön juuret ovat muutoksen tavoittelemisessa ja sitä nimitetään kollektiivisen moraalien teoriaksi. Muutosta tavoiteltaessa on kuitenkin selvitettävä mitä muutoksella tavoitellaan, sekä mistä ja millaisesta muutoksesta on kyse. Muutostyössä sosiaalityöllä on niin sanottu kaksoisvelvoite; velvoite ajaa huono-osaisten asioita, valtaistamalla asiakkaita samanaikaisesti toimimaan omien olosuhteidensa kohentamiseksi sekä kehittää sosiaalisesta näkökulmasta yhteiskunnan rakenteita paremmiksi. (Pohjola, Laitinen & Seppänen 2014, 11.) Stephen Rose nostaa esiin sosiaalityön yhteiset arvot; ihmisarvon, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja osallisuuden. Sosiaalityöllä tavoitellaan yhteiskunnallista hyvinvointia ja yksilöön ja yhteisöihin kohdistuvien epäkohtien

sekä eriarvoisuuteen liittyvien kulttuuristen tekijöiden poistamista. Sosiaalityössä joudutaan kuitenkin usein vastakkain ideologian ja todellisuuden kanssa. Rosen mukaan kyse on ideologian ja rakenteiden välisestä ristiriidasta. Eriarvoisuuden puuttuessa on rakenteellisten tekijöiden aiheuttamia ongelmia tarkasteltava olemassa olevan kulttuurisen kontekstin kautta. (Rose 2003, 193–198.) Heinonen (2014, 59) toteaa, että sosiaalityöllä on tärkeä merkitys ongelmien esiin nostamisessa sekä erilaisten ratkaisujen kehittämisessä, mutta se ei kuitenkaan pysty yksin poistamaan köyhyyttä tai vastaamaan osallisuus- ja valtakysymyksiin.

2.2.1 Rakenteellinen sosiaalityö tiedontuottajana

Rakenteellisen sosiaalityön systeemiteoreettisessa painotuksessa tarkastellaan yksilön ja yhteiskunnan väistä vuorovaikutusta, sillä tämän näkemyksen mukaan yhteiskunnan rakenteet syntyvät kohtaamisissa. Sosiaalityö perustuu arkityön tietotuotannolle ja asiakastason havainnoille. Sosiaalityöntekijöiden tulee havainnoida asiakkaiden elämismääntilmaa ja analysoida asiakkaiden ongelmien yhteyksiä yhteisöjen ja yhteiskunnan epäkohtiin. Kokonaisvaltainen sosiaalityö vaatii siirtymistä yksilötason työskentelystä kohti yleisellä tasolla tehtävää epäkohtien ja eriarvoisuuden poistoa. Rakenteellisen sosiaalityön systeemiteoreettisessa ymmärryksessä keskeistä ovat sosiaalisen ongelmien rakenteellisiin syihin vaikuttaminen sekä näkemys kokonaisvaltaisesta sosiaalityöstä. (Mattiies & Närhi 2014, 89.)

Anneli Pohjola (2014, 25) kuvailee rakenteellista sosiaalityötä jännitteisenä ja kantaa ottavana sosiaalityön teoreettisena suuntauksena. Rakenteellisessa sosiaalityössä on osattava tehdä valintoja ja valjastettava asiakastyössä syntynyt tieto ja syvälinen ymmärrys vaikuttamistoiminnaksi, jolloin tavoitellaan laajaa yhteiskunnallista hyvinvointia ja puututaan rakenteiden sekä järjestelmien ylläpitämiin epäkohtiin. Sosiaalityön tehtävä on luoda hyvinvointia, puolustaa ihmisoikeuksia ja nostaa keskiöön sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Hyvinvoinnin puolustaminen ja luominen vaativat yksilökohtaista asiakastyötä laajempaa kokonaisuusien hallintaa. Olemassa olevan yhteiskunnan poliittis-taloudelliset tavoitteet ja arvot vaikuttavat voimakkaasti myös sosiaalityön käytäntöihin. (emt. 2014, 25.)

Rakenteellisen sosiaalityön tulee pohjautua tutkimustiedolle. Asiakkailta kerättävä ja asiakkaiden kanssa yhdessä luotu tieto toimii lähtökohtana yhteisten asioiden ajamisessa. Asiakastyössä tulee kiinnittää huomiota asiakkaiden kohtaamiseen, huono-osaisten kuulemiseen, valtaistamiseen sekä dialogiin. Dialogi ja asiakkaiden äänen esiin nostaminen sekä asiakkaiden näkeminen toimijoina ja vaikuttajina ovat rakenteellisen sosiaalityön keskiössä. Yhteiskunnallisen yhdenvertaisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelu vaatii huono-osaisempien osallisuuden vahvistamista ja mahdollisuuksien lisäämistä yhteisöihin ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Rakenteellisen sosiaalityön tehtävänä on edistää yhteiskunnan hyvinvointia vaikuttamalla ideologisiin ja poliittisiin näkemyksiin sekä yhteiskunnan olemassa oleviin järjestelmiin ja rakenteisiin. (Pohjola 2014, 32–33.)

Suomessa sosiaalityöntekijät ovat korkeasti koulutettuja, maisteritutkinnon suorittaneita. Rakenteellisen sosiaalityön yhtenä tehtävänä on tuottaa tutkimusperustaista tietoa ja sosiaalityötä toteutettaessa tulee sosiaalityöntekijöillä olla myös valmiudet hyödyntää olemassa olevaa tutkimustietoa sekä hankkia laajalti uutta tietoa, suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Sosiaalityöllä on myös luonnollinen osa kunnallisten ja alueellisten hyvinvointiohjelmien ja strategioiden laatimisessa. Sosiaalityötä voidaankin pitää tiedontuotannon järjestelmänä. Sen lisäksi, että sosiaalityössä tuotetaan tietoa hyvinvoinnin edistämiseksi, pitää sosiaalityön myös kehittää itseään ja työkäytäntöjään tutkimuksen avulla. (Hämäläinen 2014, 64–70.) Sosiaalityö liittyy aina siihen kontekstiin missä sitä tehdään. Suomalainen sosiaalityö on pääasiassa julkishallinnollista virastoissa tehtävää sosiaalityötä, jota säädellään laeilla. Suomalaisena erityispiirteenä voidaan nähdä sosiaalityön tutkimuksellisen otteen. Sosiaalityön tutkimukset tuottavat tietoa alan lainsäädännön ja poliittisten strategioiden tueksi. Voidaan todeta, että suomalainen rakenteellinen sosiaalityö on lähinnä välillistä vaikuttamista yhteiskunnan valtarakenteisiin ja järjestelmiin. (emt 2014, 71–75.) Juha Hämäläinen (2014, 82–83) peräänkuuluttaa kuitenkin modernia sosiaalityötä, jossa tuotetaan tutkimuksellista tietoa hyvinvointiin, yhteiskunnallisiin ilmiöihin sekä epäkohtiin liittyvistä teemoista. Hyvinvoinnin edistäminen ja eriarvoisuuden puuttuminen edellyttävät laajaa hyvinvointipolitiikkaa, jonka pohjana ja kehittäjänä tutkimuksellisella sosiaalityöllä on tehtävänsä.

2.2.2 Vaikuttaminen rakenteellisen sosiaalityön keinoin

Suomessa väestön hyvinvointiin vaikutetaan hyvinvointipolitiikan keinoin sekä sosiaaliturvaetuksin ja hyvinvointipalveluiden avulla (Niemelä 2010, 16). Sosiaalipalvelut ovat osa väestölle tarjottavia hyvinvointipalveluita ja sosiaalityöntekijät ovat keskiössä sosiaalipalveluita tuottaessa. Sosiaalityöntekijät ovat työssään kunnallisina viranomaisina tai järjestöissä kosketuksissa sekä apua tarvitseviin yksilöihin ja yhteisöihin, eli asiakkaisiin, mutta vastuullisia tuottamaan myös tietoa yleiseen käyttöön ja hyvinvointipalveluiden kehittämiseksi. Sosiaalityö ei ole rakenteista vapaata, vaan se toimii välittäjänä yksilön ja yhteisön välillä ja pyrkii ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen sekä yksilön ja yhteisön osallisuuteen ja valtaistumiseen omassa toimintaympäristössään. Yksi sosiaalityön keskeisistä tehtävistä on vaikuttaa asiakkaan elinolosuhteita muovaaviin tekijöihin. (Pohjola 2014, 18–19.) Voidakseen toteuttaa tehtävänsä heikommassa asemassa olevien auttajana tulee sosiaalityön arvioida kriittisestikin vallitsevia yhteiskunnallisia oloja sekä yksilön ja yhteisöjen mahdollisuuksia toimia elinympäristössään (emt. 2014, 17–27).

Rakenteellinen sosiaalityö on siis osa yhteiskunnallista vaikuttamista ja yhtenä vaikuttamisen muotona pidetään yhteiskunnallisten ilmiöiden esiin nostamista sekä sosiaalisen näkökulman tuomista keskusteluihin. Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) on astumassa voimaan asteittain 1.4.2015 alkaen. Hallituksen esityksessä (HE 164/2014) uudeksi sosiaalihuoltolaiksi rakenteellinen sosiaalityö esitetään keinona edistää sosiaalista hyvinvointia ja puuttua sosiaalisiin ongelmiin. Rakenteellisen sosiaalityön merkitys ja tarve on siis huomioitu Suomessa jopa lainsäädännöllisellä tasolla.

2.2.3 Rakenteellisen sosiaalityön ydinkysymykset

Jari Heinonen (2014, 49–52) toteaa, että rakenteellisen sosiaalityön kolme keskeistä haastetta liittyvät köyhyys-, osallisuus- ja valtakysymyksiin. Haasteita hän perustelee lisääntyneellä syrjäytymisellä, yksilöllistymisellä ja tilapäisyyden olotilalla, mikä lisää epävarmuutta ja irtonaisuutta sekä joidenkin kokonaisten ryhmien jäämisellä yhteiskunnallisen vaikuttamisen ulkopuolelle ilman omaa valintaansa. Sosiaalisia ongelmia ei voi

tarkastella pelkästään yksilön ongelmina, vaan niiden yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa kontekstissaan (Heikkilä 2014, 40–42).

Rakenteellista sosiaalityötä pidetään Suomessa ennen kaikkea ehkäisevänä työnä, jolla pyritään vaikuttamaan yhteisö- ja yhteiskuntatason epäkohtiin. Anneli Pohjola (2014) jakaa rakenteellisen sosiaalityön tieto, strategia, inklusio ja oikeudenmukaisuustyöhön. Rakenteellisella sosiaalityöllä Suomessa pyritään vaikuttamaan lainsäädännön kehittämiseen, tuomaan sosiaalinen yhteiskuntapolitiikkaan, osallistamaan ja valtaistamaan yksilöitä ja yhteisöjä, kehittämään hyvinvointipalveluja ja edistämään oikeudenmukaisuutta. Jari Heinonen (2014, 41–42) kirjoittaa, että Suomessa rakenteellinen sosiaalityö ilmeni konkreettisesti 1980-luvulla lähinnä erilaisissa yhteisö- ja yhdyskuntatyön kokeiluissa eri puolilla maata, mutta ei tehnyt merkittävää läpimurtoa. Tampereen alueella kehitettiin Paolo Freiren Sorrettujen politiikan innoittamana toimintaa, joka korosti asiakkaiden voimaannuttamista ja yhteiskunnallisen muutoksen tavoittelua alhaalta ylöspäin, yksilöstä yhteiskunnan rakenteisiin.

Erilaiset yhteiskunnalliset hyvinvointimallit luovat toisistaan poikkeavaa sosiaalityötä. Hyvinvointimallit myös kehittyvät ja laajat yhteiskunnalliset muutokset kuten lamat sekä rakennemuutokset muuttavat sosiaalityön tarvetta ja monien haasteellisten ongelmien yhtäaikaista ilmeneminen haastaa erityisesti rakenteellista sosiaalityötä. Heinosen mukaan nykyisistä suurista yhteiskunnallisista muutoksista kuten julkisen sektorin uudistumisesta, rahamarkkinoiden vapauttamisesta ja työmarkkinoiden muutoksista seuraa ainakin kolmenlaisia haasteita liittyen köyhyyteen (joukkotyöttömyys), osallisuuteen (yhteisöjen rapautuminen) ja valtaan (vaikuttamisen haasteet), joihin puolestaan tulee pystyä vastaamaan sosiaalityöllä. (Heinonen 2014, 46–48.)

2.3 Rakenteellisen sosiaalityön globaali ulottuvuus

Kuten aikaisemmin todettiin, rakenteellinen sosiaalityö on kontekstuaalista työtä ja toteuttaa itseään olemassa olevan yhteiskunnan rakenteiden mukaisesti. Yhteistä rakenteellisen sosiaalityön ajattelulle on kuitenkin, että sosiaaliset ongelmat syntyvät yhteiskunnan rakenteissa ja yhteiskunnan toteuttamassa poliittisessä ideologiassa, kuten liberaalissa ja uuskonservatiivisessa kapitalismissa. Kapitalismi synnyttää eriarvoisuutta,

johon radikaali ja kriittinen sosiaalityö, jota myös rakenteellinen sosiaalityö edustaa, pyrkii puuttumaan muutosta tavoittelemalla. (Mullaly 2007, 244.)

Matthiesin ja Närhen (2014, 90–91) mukaan viimevuosina on rakenteellisen sosiaalityön kansainvälisiä keskusteluja hallinnut kiinnostus yhteiskunnan sosioekonomisiin ja poliittisiin ulottuvuuksiin. Puheenaiheena on ollut erityisesti kapitalismin yksilöiden ja yhteisöjen epätasa-arvoa lisäävä vaikutus. Yhteiskunnan rakenteelliset esteet rajoittavat asiakkaiden mahdollisuuksia osallistua ja olla oman elämänsä valtiaita. Pohjola (2014) muistuttaa, että oikeudenmukaisuustyöllä nostetaan esille kansalaisten tasa-arvoista hyvinvointia ja se sisältää erityyppisiä sosiaalityön muotoja. Yhdyskuntatyö on yksi sosiaalityön muoto, jonka keinoin kansalaisia voidaan rohkaista osallistumaan ja vaikuttamaan. Strategisella työllä edistetään puolestaan muun muassa kestävästä yhteiskuntapolitiikkaa, verkostoidutaan ja vaikutetaan lainsäädäntöön sekä ennakoidaan ja arvioidaan sosiaalisia vaikutuksia. Rakenteellisen sosiaalityön tietotyöllä tarkoitetaan epäkohtien osoittamista ja välittämistä eteenpäin tiedontuotannon avulla.

Kansainvälisessä rakenteellisessa sosiaalityössä korostuu myös ekososiaalinen näkökulma ja systeemiteoria, jossa huomioidaan sosiaalisen ympäristön merkitys ihmisen kasvun ja hyvinvoinnin keskeisenä viitekehyksenä sekä painotetaan kokonaisvaltaista systeemistä ajattelua sosiaalityön väliintuloissa. Sosiaalityöntekijä hahmottaa systeemiteoreettisen näkökulman avulla paremmin asiakkaan elinympäristön ja hyvinvoinnin välisiin suhteisiin liittyvät ongelmat, haasteet ja resurssit. Ekokriittinen lähestymistapa on ekososiaalisen näkökulman toinen pääsuuntaus. Ekokriittinen teoria paikantuu modernin yhteiskunnan ekologiseen kriisiin ja -liikkeeseen. (Matthies & Närhi 2014, 92–94.)

Matthies ja Närhi (2014, 92–96) kirjoittavat, että ekokriittinen näkökulma kritisoi länsimaista talouden kasvua painottavaa talouspolitiikkaa, joka riistää luontoa ja ihmisten voimavaroja. Ekokriittinen näkökulma rakenteellisessa sosiaalityössä ja sosiaalipolitiikassa nostaa sosiaaliset ja ympäristöongelmat osaksi teollisen yhteiskunnan tuotetta. Tämä teoreettinen lähestymistapa kritisoi myös sosiaalityön taantuneen yksilökeskeiseksi korjaavaksi asiakastyöksi ja epäonnistuneen ympäristöasioiden huomioimisesa, jotka ovat sosiaalisen eriarvoisuuden ja köyhyyden syiden taustalla. Globalisoituminen on tuonut mukanaan liikeyritysten ja rahan rajat ylittävän maailmanlaajuisen liik-

kumisen, joka näkyy myös työpaikkojen siirtymisinä alueilta toisille. Sosiaalityössä voitontavoittelu tulee näkyväksi asiakkaiden kautta, näiden menettäessä työpaikkojaan tai mahdollisuuden harjoittaa omaa elinkeinoaan. Monikansallisten yritysten rantautuessa yhä laajemmalle, myös mahdollisuudet joutua työperäisen riiston kohteeksi on kasvanut. Matthies ja Närhi (2014, 98–99) kritisoiivatkin läntisten maiden sosiaalityön painottumista yksilökohtaiseksi auttamistyöksi osana palvelujärjestelmää, unohtaen sosiaalityön mandaatin kokonaisvaltaisesta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämisestä. Monissa kehittyvissä maissa sosiaalityöllä on enemmän sosiaalityön rakenteellisia piirteitä. Sosiaalityöntekijät saattavat toimia kansalaisliikkeissä ja heidän tehtäväkuvansa ja asemansa painottuu rakenteellisesti ja poliittisesti, toiminnan koostuessa neuvotteluisista ja asianajosta. Sosiaalityö nähdään konkreettisena välineenä vaikuttaa laajasti yhteiskunnan kehitykseen hyvinvoinnin tuottajana. (Matthies & Närhi 2014, 100–101.)

Kansainvälisenä toimintana rakenteellisella sosiaalityöllä pyritään ennaltaehkäisemään liberaalin kapitalismin vahingollisia vaikutuksia vähäosaisille ja heikommassa asemassa oleville. Konkreettisilla keinoilla kuten esimerkiksi kaupunkisuunnittelulla ja mikrolainoilla pystytään vaikuttamaan yhteisön ja yksilön hyvinvointiin, ehkäisemään slummitumista ja tukemaan työllisyyttä. Sosiaalityön odotetaan siis olevan läsnä muun muassa taloutta, työllisyyttä ja asuntopolitiikkaa koskevissa keskusteluissa ja tuomaan siihen oman sosiaalisen asiantuntijuutensa. Rakenteellisen sosiaalityön tulee toimia taloudellisen kysymyksen muuttamiseksi pois kasvua tavoittelevasta, eriarvoistavasta talouspolitiikasta palvelemaan kaikkien hyvinvointia. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja ympäristöoikeudenmukaisuus ovat sidoksissa toisiinsa, mikä tarkoittaa rakenteelliselle sosiaalityölle yhä laajenevaa ymmärrystä oikeudenmukaisuudesta. (emt. 2014, 104–110.)

Aila-Leena Matthies ja Kati Närhi toteavat: *”Kansainvälisen ekososiaalisen sosiaalityön esittämät toimintamallit sopivat sosiaalityöhön, mikäli se ymmärtää itsensä yhteiskunnalliseksi poliittiseksi toimijaksi tai lähes täysin riippumattomaksi autonomiseksi toimijaksi. Sen sijaan ehdotukset tuntuvat utopistisilta, jos niitä tarkastelee palkkatyönä tehtävän länsimaisen hyvinvointivaltion uuden julkishallinnan rytmittämän yksilötyön toimenpidekeskeisen käytännön näkökulmasta.”* (Matthies & Närhi 2014, 109.) Voidaan siis todeta, että sosiaalityöllä on oma vahva mandaattinsa ihmisoikeuksien ja oikeudenmukaisuuden ylläpitämisessä ja yleisenä omatuntona toimimisessa. Sosiaalityön tulee kuitenkin olla myös osa ratkaisua ja kehittää jatkuvasti omaa asiantuntijuuttaan ja toimi-

juuttaan. Muun muassa ihmiskauppaan liittyvässä tutkimuksessa rakenteellisen sosiaalityön näkökulma mahdollistaa ilmiön käsittelyn sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksenä kuin tiedon tuottamisena sosiaalisesta näkökulmasta käsin.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Tutkimuksen keskiössä maahanmuuttajat

Tutkimuksen keskiössä ovat maahanmuuttajien näkemykset. Maahanmuuttajalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa henkilöä, joka on syntynyt muualla ja muuttanut Suomeen tarkoituksenaan asua Suomessa pysyväisluonteisesti tai henkilöä, jonka molemmat vanhemmat ovat muuttaneet Suomeen muualta. Minttu Rätty (2002) kuvailee maahanmuuttajaksi henkilöä, joka on muuttanut ulkomailta Suomeen tarkoituksenaan asua maassa pysyväisluonteisesti. Tarkennuksena käytetään tutkimuksessa käsitettä ensimmäisen polven maahanmuuttaja, joka tarkoittaa muualta Suomeen muuttanutta. Toisen polven maahanmuuttaja kuvaa henkilöä jonka vanhemmat ovat muuttaneet Suomeen muualta. Henkilö, jonka vanhemmista vain toinen on muuttanut Suomeen muualta tai hänen vanhempansa ovat paluumuuttajia, ei katsota tässä tutkimuksessa maahanmuuttajaksi. Lisäksi henkilö joka on ulkomailla syntynyt, mutta suomalaisten vanhempien jälkeläinen on tämän tutkimuksen mukaan suomalainen.

Maahanmuuton syitä tarkemmin määriteltäessä törmätään erilaisiin maahanmuuttajia määritteleviin ja ehkäpä jopa kategorioiviin käsitteisiin. Turvapaikanhakija on muun muassa henkilö, joka on hakenut turvapaikkaa Suomen rajan ylitettyään joko rajaviranomaisessa tai poliisissa ja odottaa Suomessa turvapaikka- ja oleskelulupa-asiansa käsittelyä. Pakolaistaustainen on tässä tutkimuksessa puolestaan henkilö joka on saapunut Suomeen kiintiöpakolaisena tai täältä oleskeluluvan saaneena turvapaikanhakijana. Henkilö on voinut saapua maahan myös opiskelijana, työntekijänä tai perhesiteen kautta ja jäädä maahan pysyvästi. (Ulkomaalaislaki 301/2004.) Huomattava on myös, että vaikka henkilö olisi tullut maahan tietystä syystä, voi hänen statuksensa muuttua Suomessa olon aikana, eikä henkilön tulosyytä voida pitää staattisena häntä leimaavana jatkuvaluonteisena ominaisuutena. Maahanmuuttaja vaikuttaisi kuitenkin olevan hyvinkin pysyvä yksilöä määrittelevä käsite, vaikka henkilöllä olisikin jo Suomen kansalaisuus ja hän olisi asunut Suomessa useita vuosia. Maahanmuuttajakäsitteen tarkempi määrittelemine ja vertaaminen ulkomaalaistaustainen käsitteeseen olisi mielenkiintois-

ta, mutta vaatisi kuitenkin oman tutkimuksensa, joten tässä tutkimuksessa pitäydytään Ulkomaalaislain (301/2004) määrittelyjen mukaisissa käsitteissä.

Tilastojen mukaan Suomeen on saapunut vuosittain hieman yli 3000 turvapaikanhakijaa henkilöä (ajalla 2010–2014) ja kiintiöpakolaisia Suomi on ottanut vuosittain noin 700 henkilöä. Useana aikaisempaa vuonna (2000-luvulla) valinta on painottunut kongolaisiin, irakilaisiin ja myanmarilaisiin, muutamana edellisenä vuonna on valinta kohdistunut laajemmin myös afganistanilaisiin ja sudanilaisiin. Vuonna 2014 valittiin enimmäkseen syyrialaisia, joskin myös kongolaisia ja sudanilaisia. (<http://www.migri.fi/>.)

Suomessa asuu tilastokeskuksen vuodelta 2013 keräämien tilastojen mukaan pysyväisluonteisesti 301 524 maahanmuuttajaa, eli ulkomaalaistaustaista, noin 210 eri valtiosta (<http://www.tilastokeskus.fi/>; <http://www.migri.fi/>). Tässä luvussa ei ole luonnollisesti mukana Suomen kansalaisuuden saaneet henkilöt. Tilastojen mukaan suurimmat ryhmät muodostuvat venäläistaustaisista, virolaisista, somalialaisista sekä irakilaistaustaisista. Ulkomaalaistaustaisista miehiä oli 153 007 henkilöä, eli heitä oli n. 4500 henkilöä enemmän kuin naisia. Myös sukupuolijakauma poikkeaa maittain mm. thaimaalaisista, filippiiniläisistä ja venäläisistä maahanmuuttajista suurin osa oli naisia. Brittiläisistä, nigerilaisista ja nepalilaisista sekä pakistanilaisista suurin osa oli miehiä. (<http://www.tilastokeskus.fi/>.)

Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajataustaisen henkilön maahantulosityllä ei ole merkitystä, mutta haastattelut on rajattu henkilöihin, jotka eivät ole syntyneet itse Suomessa vaan muuttaneet jossakin vaiheessa elämäänsä Suomeen (ensimmäisen polven maahanmuuttaja) ja joka on asunut maassa yli kolme vuotta. Kolme vuotta käytetään yleensä kotoutumiseen liittyvien palvelujen aikarajana ja toisaalta oletan yli kolme vuotta maassa asuneen henkilön saaneen jo jonkinlaisen käsityksen asuinmaan yhteiskunnasta ja infrastruktuurista, mikä toivottavasti pienentää valta-asetelmaa haastatte- luissa ja poistaa väärinymmärrysten mahdollisuuksia

3.2 Tutkimustehtävä ja tarkennetut tutkimuskysymykset

Tutkielman tutkimustehtävänä on tarkastella ihmiskauppa -käsitettä sekä ihmiskauppaa maahanmuuttajien näkökulmasta ja se asemoituu edellisessä luvussa esitettyihin rakenteellisen sosiaalityön periaatteisiin. Tutkimuksen tekijän ihmiskauppa-aiheeseen liittyvä mielenkiinto on herännyt ihmiskaupan määrittelemiseen ja uhrien tunnistamiseen liittyvistä haasteista, sekä siitä todellisuudesta, että aihetta on käsitelty pääasiassa oikeustieteiden näkökulmasta sosiaalisen näkökulman jäätyä hyvin heikoksi.

Tutkimus on luonteeltaan eksploraatiivinen, sillä tarkasteltavina olleista kirjallisista lähteistä ei löytynyt viitteitä, että Suomessa olisi aikaisemmin tutkittu maahanmuuttajien näkemyksiä ihmiskaupasta. Tutkimuskysymykset muodostuvat yhdestä pääkysymyksestä ja kahdesta alakysymyksestä. Keskeinen tutkimuskysymys on:

Mitä ihmiskauppa on maahanmuuttajien näkemyksen mukaan?

Tutkimuskysymystä on tarkennettu alakysymysten avulla. Alakysymykset ovat konkreettisempia ja laajuudeltaan pienempiä kuin pääkysymys. Alakysymyksiä ovat:

Mitkä tekijät altistavat ihmiskaupalle? Miten ihmiskauppa ilmenee?

Alakysymykset ovat tukena aineistoa tarkasteltaessa ja niiden tavoitteena on auttaa vastaamaan tarkemmin pääkysymykseen. Yleisesti tutkimusta voidaan pitää kartoittavana, selittävänä, kuvailevana tai ennustavana. Tällä tutkimuksella ei tavoitella ennustettavuutta. Ihminen jäsentää maailmaa käsitteiden avulla. ja tässä työssä ihmiskauppa -käsitteen määrittelemisen yhtenä tavoitteena on kuvailla miten maahanmuuttajat käyttävät käsitettä sekä mitä he liittävät ihmiskauppaan. Ihmiskauppa -käsitettä ja siihen liitetyjä käsitteitä tutkimalla tavoitellaan yhteneväisen kuvan luomista tässä ajassa ilmenevästä konkreettisesta ilmiöstä nimeltä ihmiskauppa. Määritellessämme ihmiskauppa -käsitettä ihmisten, tässä tapauksessa maahanmuuttajien, näkemysten mukaisesti, tulomme siis samanaikaisesti kuvailleeksi ihmiskauppaa. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007, 134–135.)

3.3 Fenomenografia ja hermeneuttinen kehä

Tämä ihmiskauppaan liittyvä tutkimus on luonteeltaan laadullinen, mikä edustaa kokonaisvaltaista keinoa hankkia tietoa. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan joustava ja tutkimussuunnitelma muotoutuukin olosuhteiden mukaan. (Hirvijärvi, Remes, Sajavaara 2006, 155–156.) Tutkimuksen kohteena ovat maahanmuuttajien omat, toisistaan todennäköisesti poikkeavat, määritelmät ihmiskaupasta. Kyseessä on ontologisesti suuntautunut tutkimus, sillä se tutkii käsityksiä ilmiöistä syvällisellä tasolla. Ilmiötä voidaan siis tulkita yksilön subjektiivisena tietona. (Marton ja Booth 1997, 112–117; Hirvijärvi, Remes, Sajavaara 2006, 121.) Tutkielmassa avataan ihmiskauppaan liittyviä käsityksiä ja mielikuvia maahanmuuttajataustaisten henkilöiden subjektiivisena tietona, empiirisen teemahaastatteluin kerätyn aineiston pohjalta. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan siihen, miten haastateltava ymmärtää ja käsitteellistää ihmiskaupan.

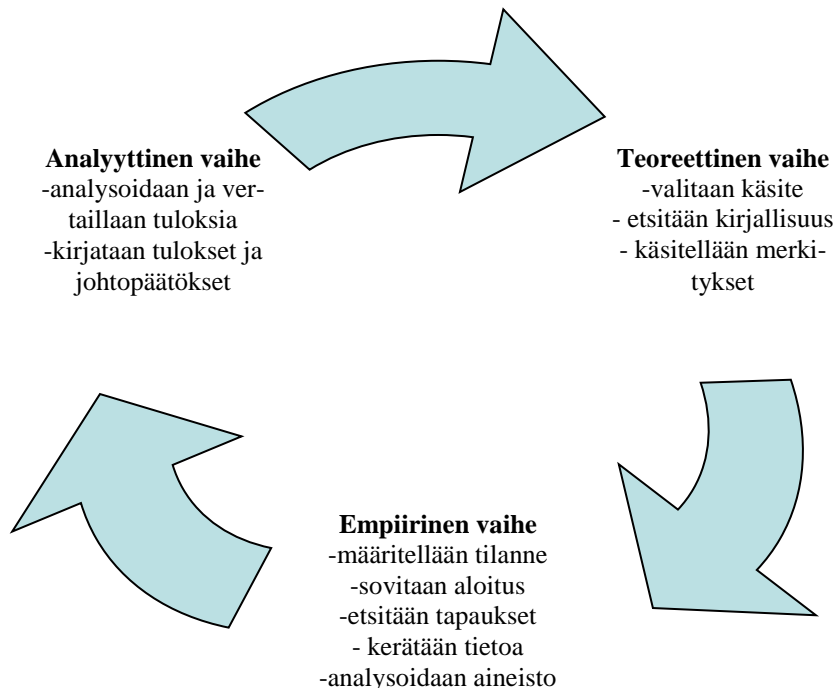
Tutkimussuuntaukseksi on valikoitunut fenomenografia, sillä tämä tutkimus suuntautuu ihmisten käsitysten tulkintaan ja etsii toisistaan poikkeavia käsitteellisiä variaatioita. Fenomenografia tutkii arkisiin ilmiöihin liittyviä käsityksiä sekä erityisesti erilaisia tapoja ymmärtää mainittu käsite (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen, Saari 1995, 114; Huusko & Paloniemi 2006, 162–163). Fenomenografiassa on hyödynnetty nimenomaan kirjalliseen muotoon siirrettyä empiiristä aineistoa, kuten tässä tutkimuksessa teemahaastatteluja. Kysymyksenasettelun on oltava avointa, että haastateltavien erilaiset näkemykset käsitteestä tulevat ilmi. Fenomenografisen suuntauksen mukaan kieli toimii välineenä ilmaista ajatuksia sekä muodostaa käsitteitä. Todellisuus kuvastuu käsitteiden kautta ja fenomenografinen tutkimus on kiinnostunut kuvaamaan ihmisten käsityksiä todellisuudessa esiintyvistä ilmiöistä. Ilmiö ja käsitys ovat ”kolikon kaksi puolta” ja ne esiintyvät aina yhdessä (Syrjälä ym. 1995, 116). Ilmiöön liittyvät erilaiset käsitykset jossakin tiettyssä ryhmässä tai yhteisössä, kuten tässä maahanmuuttajien parista kerätyt käsitykset, ovat fenomenografisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteena. Toisistaan poikkeavien käsitysten kiinnittyminen toisiinsa sekä niiden saamat sisällöt kuvastavat yleistä ymmärrystä ilmiöstä. Fenomenografia painottaa myös tutkijan pyrkimystä ymmärtää ilmaistujen käsitysten yhteys kulloiseenkin vallitsevaan tilanteeseen. Analysointivaiheessa, tutkijan tulee luotettavuutta tavoitellessaan, huomioida käsityksiin liittyviä ajatuskokonaisuuksia sekä niiden kontekstuaalisuus. (emt. 2006, 166.)

Fenomenografinen tutkimus etenee tutkittavan käsitteen valinnasta, käsitteen teoreettiseen tarkasteluun ja näkökulman valintaan minkä jälkeen kerätään empiirinen aineisto. Empiirisen aineiston kerääminen on olennainen osa fenomenografisesti suuntautunutta tutkimusta. Kyseessä on aineistolähtöinen analyysi, jolloin empiirinen aineisto itsessään toimii luokittelurunkona. Tässä tutkimuksessa analysoidaan ensin tieteellisistä artikkeleista ja tutkimuksista nousevaa aineistoa, jonka jälkeen analysoidaan empiirinen aineisto, asettamatta tätä kuitenkaan teoriapohjaiseen analyysikehikkoon. Koska kyseessä on käsiteanalyttinen tutkielma, seurataan analyysissä käsiteanalyysin vaiheita ja aineistoa ainoastaan järjestellään luokittelun tapaisesti. Teoreettisen ja empiirisen aineiston välillä käydään kuitenkin vuoropuhelua sekä nostetaan esiin myös näissä ilmeneviä käsityksellisiä eroja ja yhteneväisyyksiä. (Syrjälä ym 1995, 115; Huusko & Paloniemi 2006, 170–171.)

Vaikka ihmiskauppaan liittyvää tutkimustietoa on löydettävissä, on ihmiskauppa -käsite tuottanut tutkijoille ongelmia ja tutkimuksissa onkin nostettu esiin tarve määritellä ihmiskauppa -käsite ja jakaa yleisesti tieto, mitä ihmiskaupalla tarkoitetaan (Skaffari 2010; Jokinen, Ollus & Aromaa 2011). Risto Kangasta (2001, 9–15) vapaasti mukailen, käsitteen määrittelemineen on kuitenkin haasteellista. Käsitteen määrittelyyn vaikuttavat omat oletukset, sekä se mistä lähtökohdista käsin käsitettä määritellään. Tämä käsiteanalyttinen tutkimus noudattaa rakenteellisen sosiaalityön näkemystä sosiaalityön ydintehtävistä, joita ovat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen sekä sosiaalisen näkökulman tuomista poikkitieteellisiin keskusteluihin (Pohjola, Laitinen, Seppänen 2014).

Kankaan (2001) mukaan kehämäinen refleksiivisyys, eli itseensä viittaaminen, tulisi huomioida käsitettä määriteltäessä. Kangas tarkoittaa tällä tutkijan määrittelemän käsitteen, tässä tapauksessa ihmiskauppatermiin liittyvän kuvauksen, määrittelevän samalla käsitteen rajoja ja yhtenäisyyttä eli luovan todellisuuden ilmenemistä. Hans-Georg Gadamer (2002; 2004, 29–30) kirjoittaa puolestaan ymmärtämisen kehästä; tällä hän tarkoittaa hermeneuttista kehämäistä päättelyä, jossa osat ymmärretään kokonaisuuden kautta ja kokonaisuus osiensa kautta. Hänen mukaansa hermeneutiikan tehtävänä on löytää yhteisymmärrys ja korjata vääristynyttä käsitystä. Tutkijan on kuitenkin, myös hänen mukaansa, oltava tietoinen omista ennakkoluuloistaan ja motiiveistaan. Käsiteanalyysi ei ole myöskään täydellinen ja pysyvä, vaan aikaa ja paikkaa heijasteleva, ajas-

sa muuttuva. Käsiteanalyysi luo kuvaa tämän hetkisestä todellisuudesta, mutta ilmaisee samanaikaisesti myös tutkijan sisäisen ajatusmaailman, paljastaessaan tämän intressit sekä näkökulman. (Kangas 2001.) Käsiteanalyysi muistuttaa siis huomattavasti hermeneuttisen kehän päättymätöntä mallia. Schwartz-Barcott ja Kim (2000) ovat luoneet hermeneuttista kehää mukailevan, visuaalisen mallin käsiteanalyysistä (Kuvio 1.). Vaiheet voivat olla osittain myös päällekkäisiä ja lomittaisia.

KUVIO 1. Hybridinen käsiteanalyysimalli (Schwartz-Barcott ja Kim 2000)

Tässä tutkimuksessa käsiteanalyysin ensimmäistä vaihetta kuvaa kuvion teoreettinen vaihe; ihmiskauppa -käsitteen valinta ja siihen liittyvään kirjallisuuteen perehtyminen. Tutkimuksen toisessa, empiirisessä vaiheessa, kerätään tietoa haastattelemalla maahanmuuttajia ja kolmannessa vaiheessa analysoidaan tuloksia sekä esitetään synteesi empirisen ja teoreettisen aineiston analyysistä saaduista tuloksista. Vaiheet ovat osittain lomittaisia ja sisältävät teoreettisen sekä empirisen aineiston vuoropuhelua, mikä on Schwartzin ja Kimin (2000) mukaan mahdollista.

3.4 Käsiteanalyttinen tutkimus

Käsiteanalyysimalleja on kehitetty useita ja niiden käyttöä säätelee tutkijan omat tutkimusintressit. Käsiteanalyysin tavoitteena on tutkittavan käsitteen selkiyttäminen. Käsitettä tarkastellessa otetaan kantaa myös siihen, millaista sosiaalisen todellisuuden ilmiö-

tä kulloisellakin käsitteellä pyritään kuvaamaan ja mistä näkökulmasta aihetta tarkastellaan. (Puusa 2008.) Tässä tutkielmassa tarkastelu tapahtuu sosiaalityön näkökulmasta ja informanteiksi on valittu maahanmuuttajat. Anu Puusan (2008, 38) mukaan käsitteet muodostavat tutkimuksen perustan ja niiden perusteltu käyttö edellyttää sekä analysointia että käsitteisiin liitettävien merkitysten tarkastelua. Hyvärinen (2003, 65) on puolestaan todennut, että sana ja käsite merkitsevät eri asioita. Sanalla on automaattinen merkitys, kun taas käsitteen erityinen merkitys syntyy vasta keskusteluissa, reflektoinnin kautta. Hyvärinen ym. (2003, 11) painottavatkin, että käsitteet ovat osa tapahtumia, eikä niitä voi täysin erottaa itsenäisiksi ilmaisuiksi. Käsitteen tutkimista varten kehitetyt erilaiset käsitetutkimuksen keinot/metodit sekä analyysit auttavat tutkijaa hahmottamaan tarkastelemaansa käsitettä tarkemmin ja toimivat hyvin apuvälineenä käsitettä tutkittaessa. Haasteen käsiteanalyysille, kuten muillekin tutkimuksille, tuo aineiston ja aiheen rajaaminen. Tutkimus onkin ymmärrettävissä pääasiassa tutkijan omaksi tulkinnaksi tutkittavasta todellisuudesta.

Sajama (2011, 2) pitää tärkeänä, että käsitettä selvennettäessä tutkija tutustuu käsitteen eri käyttötapoihin. Tämän tutkielman analyysin tavoitteena on ymmärtää mitä maahanmuuttajat kuvailevat ihmiskauppa -käsitteellä ja mitä ihmiskauppa sisältää fokuksen pysyessä rakenteellisen sosiaalityön näkökulmassa. Sajama (2011, 3–4) jakaa käsitteen kolmeen eri käyttötapaan; sanaksi, sanan merkitykseksi tai erottelujen tekemisen välineeksi. Tässä tutkielmassa perehdytään ihmiskauppa -käsitteen käyttötapoihin teema-haastatteluin kerätyn empiirisen aineiston avulla, tutkien mitä erilaisia merkityksiä käsitteelle on annettu ja mitä käsitteen avulla tunnistetaan sekä mitä ihmiskauppaan katsotaan kuuluvan (Puusa 2008; Sajama 2011, 2–11).

Käsiteanalyysiä varten tulee valita käsite ja kerätä aineisto, jota tulkitaan tieteelliset kriteerit täyttävien metodien avulla (Puusa 2008). Tutkijoiden mukaan tutkijan tulisi tutustua mahdollisimman moniin käsitteen käyttötapoihin, jotta käsitteestä ja sen käytöstä saisi mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan ja jotta mahdollinen myöhemmässä vaiheessa tapahtuva rajaus olisi hyvin perusteltu (Puusa 2008; Sajama 2011). Näsi (1980, 12) jakaa käsiteanalyysin puolestaan neljään vaiheeseen, alkaen jo ennen varsinaista käsiteanalyysia ja päättyen päätelmien muodostamiseen eli ongelman ratkaisuun. Ensimmäisessä vaiheessa käsitteeseen liittyvää aineistoa tarkastellaan laajasti, jolloin tutkijan aiheeseen sekä käsitteeseen liittyä tietopohja muodostuu ja käsitteeseen liittyvät

eri näkemykset selviävät. Tutkimuksen esityönä on tutustuttu mahdollisimman laajasti ihmiskauppa -käsitteen käyttötapoihin, aiheeseen liittyvän kansainvälisen ja kotimaisen kirjallisuuden, tieteellisten artikkeleiden ja tutkimusten sekä ihmiskaupan vastaisten toimijoiden nettisivujen avulla.

Toisessa vaiheessa, jota Näsi (emt. 1980) kutsuu ulkoiseksi analyysiksi, lähdetään tarkastelemaan tutkittavaa käsitettä erottamalla se siihen liitetystä lähikäsitteistä. Tässä tutkielmassa käsiteanalyysin toista vaihetta kuvastaisi osittain tutkimuksen ihmiskauppa koskeva teoreettisen aineistoon tutustuminen ja siitä johdetut päätelmät sekä erityisesti tulosluvussa esitetyt empiirisestä aineistosta tehdyt päätelmät, tutkimuskysymyksen kohdistuessa nimenomaan empiirisen aineiston analysoinnista saataviin tuloksiin.

Näsin käsiteanalyysin kolmannessa vaiheessa siirrytään sisäiseen analyysiin, jolloin keskitytään analysoimaan käsitettä sekä muodostetaan aiheeseen liittyviä näkemyksiä. Neljännessä, eli viimeisessä vaiheessa esitellään käsiteanalyysin perusteella tehdyt päätelmät. Tämä viimeinen vaihe voi sisältää uuden käsitteen muodostamisen, tyypittelyä, alkuperäisen käsitteen hyväksymisen ja analyysin aikana esillä olleiden käsitteiden yhteyksien ja suhteiden näkyväksi tekemisen. (Näsi 1980, 12–13.) Tässä tutkimuksessa ihmiskauppa -käsitteen ominaispiirteiden kuvaaminen sekä lähikäsitteiden suhteiden tarkempi tarkastelu kuvastaa Näsin (1980) analyysin kahta viimeisestä vaihetta. Tutkielmassa oletettiin, että tutkimuskirjallisuuden ja empiirisen aineiston analysoinnin perusteella on mahdollista tehdä toisistaan poikkeavia päätelmiä ihmiskauppa -käsitteestä sekä siihen liittyvistä lähikäsitteistä. Teoreettisen aineiston ja empiirisen aineiston poiketessa toisistaan, on tutkittavan käsitteen erottelussa lähikäsitteistä painotettu empiirisen aineiston näkökulmaa. Tutkimuksen tulokset ovat siis tulkinnanvaraisia ja tässä tutkimuksessa tutkija on käyttänyt vapautta ymmärtää ja tulkita käsitettä omista tutkimuksellista lähtökohdistaan käsin.

Edellä esitelty Näsin (1980) käsiteanalyysi voi toimia teoreettisena taustana analyysille, mutta sitä ei pidetä kovin tarkkana analyysimallina. Näsin käsiteanalyysi tekee kuitenkin näkyväksi käsiteanalyysin työvaiheet sekä motiivin. Lorraine Walkerin ja Kay Avantin 1980-luvulla kehittämä käsiteanalyysimenetelmä on puolestaan yksi käytetyimmistä käsiteanalyysimetoodeista. Walker ja Avant (1992) muotoilivat oman mallinsa John Wilsonin jo vuonna 1969 luoman käsiteanalyysin pohjalta. Tässä pro gradu -

tutkielmassa on päädytty käsiteanalyysin valinnassa käyttämään Walkerin ja Avantin kahdeksanportaista käsiteanalyysimallia, jonka käyttöä tutkielmassa esitellään seuraavaksi tarkemmin.

3.5 Walkerin ja Avantin käsiteanalyysin esittely ja soveltaminen

Käsitteiden avulla pyritään jäsentämään ympäröivää maailmaa. Käsiteanalyysi on puolestaan menetelmä, jonka avulla voidaan tutkia käsitteeseen liitettyjä piirteitä ja ominaisuuksia. Käsiteanalyysi on perusteltavissa oleva keino tutkia ihmiskauppaa, sillä ihmiskauppa -käsitteen tarkkaa määrittelyä ei ole tehty ja ymmärrys sen ominaisuuksista sekä merkityksestä on hajanaista. Lorraine Walkerin ja Kay Avantin (1992, 38) mukaan ilmiön kuvaileminen vaatii perusteellista käsitteen selkiyttämistä. Tässä tapauksessa käsitteen eri käyttötapoja tutkiva ja kokoava sekä ominaispiirteitä selkeyttävä käsiteanalyysi on tarkoituksenmukainen metodi. Tutkittavan käsitteen ominaisuuksia määrittelemällä voidaan selvittää, mitkä ilmiöt liittyvät käsitteeseen ja mitkä edustavat niin sanottuja vastakäsitteitä eli eivät sisällä ilmiöön liitettyjä ominaispiirteitä. Käsiteanalyysin avulla käsitettä voidaan tarkastella hyvin yksityiskohtaisesti ja tarkasti, mutta siitä huolimatta saadut tulokset kuvastavat hyvin rajallista ja rajattua käsitystä käsitteen merkityksestä. Eri tieteenalojen tutkijoilla on toisistaan poikkeavat lähestymistavat ja näkökulma suhteessa käsitteeseen. Käsitteiden merkitykset eivät ole myöskään stabiileja, vaan tiedon jatkuva kehitys ja leviäminen muuttavat käsitteiden merkityksiä. (Walker & Avant 1992, 39.)

Käsiteanalyysi tutkii käsitteiden käyttöä. Lorraine Walkerin ja Kay Avantin (1992, 39–40) mukaan käsiteanalyysin tavoitteena on selkiyttää käsitettä, määrittelemällä käsitteiden eroja ja yhtäläisyyksiä sekä tutkimalla käsitteen todellisia ja teoreettisia käyttötapoja. Käsiteanalyysin avulla voidaan epäselvälle käsitteelle luoda yhteneväinen määritelmä sekä tehdä näkyväksi myös käsitteeseen mahdollisesti liitettyt niin sanotut vastakäsitteet, jotka eivät todellisuudessa täytä käsitteen määriteltyjä piirteitä. Walkerin ja Avantin (1992, 41) analysointimallissa on kahdeksan eri vaihetta. Vaiheet ovat jossakin määrin muunneltavissa, minkä lisäksi analyysin eri vaiheita on mahdollista käydä samanaikaisesti. Käsiteanalyysin jo käsiteltyjä vaiheita voidaan myös palata täydentämään. (Walker & Avant 1992, 41.)

Analyysin vaiheet Walkeria ja Avantia (1992, 41) mukaillen:

1. Käsitteen valinta
2. Analyysin tavoitteen ja tarkoituksen määrittely
3. Käsitteen kaikkien käyttötapojen tunnistaminen
4. Ominaispiirteiden määrittely
5. Malliesimerkin laatiminen
6. Lähi- ja vastakäsitteet
7. Ennakkoehtojen ja seuraamusten tunnistaminen
8. Empiiristen tarkoitteiden määrittely

Alla olevissa kappaleissa on esitelty Walker & Avantin käsiteanalyysin etenemistä kolmen ensimmäisen vaiheen osalta ja analyysissä käytetyt tieteelliset kriteerit täyttävät artikkelit sekä tutkimuskirjallisuus on esitetty taulukkomuodossa (taulukko 1). Analyysiportaikon myöhempiä vaiheita käsitellään teoreettisen lähdeaineiston esittelyn jälkeen jonka pohjalta on laadittu myös malliesimerkki. Tässä tutkimuksessa on Walkerin ja Avantin esimerkistä poiketen käsitelty myös empiiristä aineistoa käsiteanalyysin kuudennesta vaiheesta alkaen. Joskus tämän mallin mukaan tehdyt analyysit päättyvät tutkittavaksi otetun käsitteen määritelmään, lähinnä sen ominaispiirteiden ja lähikäsitteiden määrittelyyn. Tässä tutkielmassa käydään läpi kaikki mallin kahdeksan kohtaa, joista viimeisen, käsitteen empiiristen tarkoitteiden määrittelyn, on tulkittu tarkoittavan tutkittavan ilmiön tunnistamista käytännössä. Mitkä ovat käsitteen erilaiset ilmentymät tutkimuskirjallisuuden ulkopuolella, tutkimusta varten kerätyssä haastatteluaineistossa.

Lorraine Walkerin ja Kay Avantin sekä Anu Puusan (1992, 42; 2008, 39) mukaan tutkijan on suositeltavaa valita tutkimuksen kohteeksi käsite, jota hän itse pitää kiinnostavana ja joka liittyy tutkijalle tarkoituksenmukaiseen tieteenalaan. Valinnassa tulee kiinnittää huomiota käsitteen laajuuteen, välttämällä hyvin laajoja ja moniselitteisiä käsitteitä, mikä hankaloittaisi käsiteanalyysin tavoitteena olevaa käsitteen selkiyttämistä. Käsitettä valitessa tulee myös varmistaa, että siitä on löydettävissä tietoa sekä rajata sitä tutkijan tieteenalaan ja näkökulmaan sopivaksi. (emt 1992, 42; emt 2008, 39.) Ihmiskaupasta on löydettävissä kansainvälisiä tieteellisiä artikkeleita sekä suomalaisia tutkimuksia, joita on hyödynnetty tutkielman teoreettisessa osiossa. Käsitteen valinta on myös sosiaalityölle relevantti, sillä sosiaalityö tutkii ihmisiä kohtaavia sosiaalisia ja muita inhimillisiä

ongelmia pyrkiessään vähentämään/poistamaan epäkohtia sekä edistämään hyvinvointia.

Analyysimallin toisessa vaiheessa määritellään analyysin tavoite sekä tarkoitus. Tutkijan tulee perustella itselleen miksi hän on tekemässä tutkimusta ja mitä hän sillä tavoittelee. (Walker & Avant 1992, 42.) Tämän ihmiskauppaan liittyvän käsiteanalyysin keskeinen tavoite on tuottaa ajankohtaista tietoa ihmiskauppakäsitteestä erityisesti arkikie- len käytössä, maahanmuuttajien näkökulmasta. Käsitteen puheessa saamien toisistaan poikkeavien määritelmien kautta voidaan tarkastella myös ihmiskauppailmiön saamia erityyppisiä muotoja sekä pohtia mikä on ihmiskauppaa ja mikä ei. Samalla voidaan tarkentaa ihmiskaupan tulkinnallista määrittelyä. Käsitteen merkityksen selkiytyessä jaetaan yhteinen ymmärrys sen tarkoitteesta ja sujuvoitetaan kommunikointia. (emt. 1992, 42.)

Analyysin kolmannessa vaiheessa tavoitteena on tunnistaa ihmiskauppakäsitteen kaikki käyttötavat. Walker ja Avant neuvovat kartoittamaan mahdollisimman laajasti kirjalli- suutta. Lähdehakuja tehtäessä ei rajoituksia kannata tehdä liian suppeiksi, keskittyen kä- sitteen johonkin tiettyyn ominaisuuteen, tällöin voi lähdeaineistosta jäädä pois aineistoa josta ilmenisi käsitteen kannalta tärkeitä piirteitä. Käsitteen käyttötapojen kartoitus edel- lyttää riittävän laajan lähdekirjallisuuden käyttöä. Lähdekirjallisuutta tutkimalla voidaan tehdä alustavia päätelmiä käsitteen ominaispiirteistä sekä lähikäsitteistä. Näitä päätelmiä voidaan hyödyntää käsiteanalyysin myöhemmissä vaiheissa käsiteanalyysiä syvennettä- essä. (Walker & Avant 1992, 42–43.)

Käsitteen analysoimista varten ja kaikkien käyttötapojen tunnistamiseksi on kerätty ih- miskauppaan liittyvää lähdekirjallisuutta. Ihmiskauppakäsitettä ei löydy sivistyssanakir- jasta, mutta käsitteet ihminen sekä kauppa on määritelty lyhyesti. Sanakirjan mukaan ihminen on elollisista olennoista älyllisesti pisimmälle kehittynyt ja kauppa puolestaan tavaravaihtoa, hyödykkeiden ostamista ja myymistä. MOT Kielitoimiston sanakirjan mukaan ihmiskauppa viittaa kaupankäyntiin ihmisillä ja jatkuvasti kehittyvän YSA:n eli yleisen suomalaisen asiasanaston mukaan ihmiskauppaan liittyy suppeampina termeinä naiskauppa, lapsikauppa ja orjakauppa. Kansainvälisten määritelmien mukaan ihmis- kaupalla tarkoitetaan laajimmillaan toisen ihmisen hyväksikäyttöä ansaitsemistarkoituk- sessa (ks. Palermon sopimus). Ihmiskauppa käsitteenä vaikuttaisi siis olevan muuttuva

ja laajeneva ilmaisu, liittyen kulloiseenkin kontekstiin, missä käsitettä käytetään. Seppo Sajaman (2011, 2) mukaan käsitteen merkitys avautuu sen käyttötapoja tutkimalla. Tutkimuksessa nostetaan esiin erityisesti ihmiskaupakäsitteen arkikäytössä saamia merkityksiä. Koska kyseessä on eksploratiivinen eli kartoittava käsitetutkimus, tulokset kuvailevat ja auttavat tutustumaan ihmiskauppailmiöön maahanmuuttajien näkökulmasta, mutta eivät kerro absoluuttista totuutta siitä

Lähdemateriaalia on kerätty tieteellisen kirjallisuuden kriteerit täyttävästä ihmiskauppaan liittyvästä tutkimuskirjallisuudesta ja artikkeleista, poissulkien kandidatuksi- ja magisterintutkielmat sekä niitä vastaavat opinnäytetyöt kuten AMK-tasoiset työt sekä pro gradu -tutkielmat. Tietokantoina on käytetty Melindaa, Artoa, Nelliportaalia ja SocIndexiä. Melindasta perushaku termillä ihmiskauppa antoi tulokseksi 275, joista pääosa oikeustieteen näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia tai raportteja sekä ohjeistuksia. Haku advanced search, jossa termeinä käytettiin ihmiskauppa ja sosiaalityö, antoi hakutulokseksi ainoastaan yhden ammattikorkeakoulun opinnäytetyön. Haku termeillä trafficking human ja social work antoi tulokseksi 11 teosta, joista yhtenä sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen vuodelta 2003 ihmiskaupasta sekä asumis-, sosiaali ja terveystieteiden aineisto oli kansainvälisyyteen, sosiaalipolitiikkaan sekä ihmiskaupan eri piirteisiin liittyvää.

Tiedonhakuja on tehty siis termeillä ihmiskauppa sekä ihmiskauppa ja sosiaalityö. Hakuja tehdessä esiin on noussut myös ihmiskauppaan viittaavia käsitteitä kuten prostituutio, työperäinen ihmiskauppa, työntekijöiden hyväksikäyttö, paritus, pakkotyö, orjakauppa, orjuutus, seksuaalinen hyväksikäyttö, riisto, kidnappaus, lapsikauppa ja elinkauppa. Englannin kielisenä hakusanana on käytetty trafficking human beings (ihmiskauppa) ja trafficking human ja social work, jolloin esiin nousi myös käsitteitä kuten illegal immigration, sexual exploitation, prostitution, trafficking in women and children, modern slavery, deprivation of liberty, kidnapping, smuggling (laiton maahanmuutto, seksuaalinen hyväksikäyttö, prostituutio, nais- ja lapsikauppa, moderni orjuutus, vapauden riisto, salakuljetus).

Tutkimuskirjallisuuden rajauksessa on käytetty harkinnanvaraista otantamenetelmää, jolloin tieteellisyyden kriteeri on aineiston laadussa, ei sen määrässä (Eskola & Suoranta 1998, 18). Teoreettinen tutkimusaineisto on kerätty vuosilta 2007–2014. Ajallisen

rajauksen avulla on pyritty saamaan kuva tämän päivän ihmiskauppakäsitteen ominaispiirteistä. Aineistoksi on valikoitunut 14 harkinnanvaraisesti valittua tieteellistä artikkelia tai tutkimusta, joissa kuvaillaan ihmiskauppaa.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa on tarkasteltu kaikkia viitteitä ja harkinnanvaraista menetelmää hyväksi käyttäen päädytty käyttämään tutkimuksessa uusinta ja tätä ajanjaksoa kuvaavaa aineistoa (Eskola & Suoranta 1998, 61). Harkinta on perustunut kahteen kriteeriin; kirjallisuuden tulee kuvata ihmiskauppaa ja ihmiskauppakäsitettä tämän hetkessä olemassa olevassa kontekstissa, minkä lisäksi tavoitteena oli löytää kirjallisuutta jossa ihmiskauppakäsitettä on käytetty toisistaan poikkeavissa merkityksissä. Sekä teoreettisen että empiirisen aineiston harkinnanvaraisessa rajaamisessa rajana on käytetty ihmiskauppaan liitettävien ominaispiirteiden ja käyttötapojen toistumista niin ettei uusia edellisistä poikkeavia määritelmiä ole enää esiintynyt. (emt. 1998). Suurempi teoreettinen aineisto ei olisi todennäköisesti tuonut lisäarvoa, toisaalta Eskola & Suorannan (1998) mukaan harkinnanvaraisesti tehty rajausta perusaineistoon heikentää tutkimustulosten yleistettävyyttä. Teoreettisen aineiston keruun tavoitteena ei kuitenkaan ollut tilastolliseen yleistykseen pyrkiminen, vaan taustoittaa ja asemoida haastatteluin kerätyn empiirisen aineiston analyysiä.

Taulukossa 1. lueteltuihin ja tutkielmassa tarkasteltuun, tieteelliset kriteerit täyttävään, lähdeaineistoon ei ole lueteltu Suomea sitovia kansainvälisiä sopimuksia, kuten Palermon sopimus eikä suomalaista lainsäädäntöä, vaikka niitä on tutkielmassa käsiteltykin. Käsiteanalyysi on teoreettisen aineiston osalta tehty tieteellisistä artikkeleista ja tutkimuskirjallisuudesta, lainsäädännön ja sopimusten toimiessa väljänä ja ohjeellisena viitekehystenä tulkinnalle. Empiirisen aineiston analyysissä luokittelurunkona on puolestaan käytetty kerättyä teemahaastatteluaaineistoa.

TAULUKKO 1. Teoreettinen lähdeaineisto

Tutkija/t	Julkaisu	Julkaisu- vuosi
Alvarez Maria Beatriz and Alessi Edward j Affilia	Human Trafficking is more than sex trafficking and prostitution: Implication for Social work Journal of women and social work 2012:27 142-152.	2012

Bales Kevin & Trodd Zoe & Williamson Alex Kent	Modern Slavery. The secret world of 27 million people. Oneworld Publications: Oxford.	2009
Haynes Dina Fancesca	The celebritytization of human trafficking. Teoksessa: The ANNALS of the American Academy of political and social science 2014:653 25-45	2014
Jokinen Anniina, Ollus Natalia ja Viuhko Minna	Ehdoilla millä hyvänsä. Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Publication Series no. 67: Helsinki.	2011
Jokinen Anniina, Ollus Natalia and Aromaa Kauko (eds.)	Trafficking for forced labour and labour exploitation in Finland, Poland and Estonia. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Publication series no. 68: Helsinki.	2011
Jones Loring, Engstrom David W., Hilliard Tricia, Diaz Mariel	Globalization and Human Trafficking. Journal of Sociology & Social Welfare. June 2007. Volume XXXIV, Number 2. p. 107–122	2007
Kara Siddharth	Sex trafficking. Inside the business of modern slavery. Columbia University Press: New York.	2009
Kimpimäki Minna	Haureuden harjoittajista ihmiskaupan uhreihin. Lapin yliopistokustannus: Rovaniemi.	2009
Korpi Esa	Kauppaa vai järjestämistä? –Ihmiskaupparikos rajavalvonnan näkökulmasta. Raja- ja merivartiokoulun julkaisusarja 1, tutkimuksia. 2/2012: Espoo.	2012
Leppäkorpi Mervi	Asiaton oleskelu kielletty –tutkimusmatkalla paperittomien Suomessa. Into: Helsinki.	2011
Mace Stephanie, Venneberg Johan & Amell James	Human Trafficking: Integrating human resource development toward a solution. Teoksessa: Advances in Developing human resources 14. Sage publications. 333–344.	2012
Ollus Natalia, Jokinen Anniina and Joutsen Matti (eds.)	Exploitation of migrant workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania : uncovering the links between recruitment, irregular employment practices and labour trafficking. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Publication series / European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. no. 75: Helsinki.	2013
Roth Venla	Defining Human Trafficking, Identifying its Victims. A study on the impact and Future Challenges of the International, European and Finnish Legal Responses to Prostitution-related Trafficking in Human Beings. Väitöskirja. Helsingin yliopisto: Helsinki.	2010
Skaffari Pia	Rajat ylittävä prostituutio – tutkimus naisten kokemuksista pohjoisen itäprostituutiosta. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto: Rovaniemi.	2010

Ihmiskauppa -käsitteen analysoinnissa käytetystä lähdekirjallisuudesta yhdeksässä on käsitelty ihmiskauppaa kansainvälisenä ilmiönä ja kahdeksassa tieteellisessä lähteessä

ihmiskauppaa on käsitelty myös Suomen näkökulmasta. Viidessä tutkimuksessa ihmiskauppaa käsitellään rikosoikeudellisena kysymyksenä. Suomessa esiintyvänä hyväksikäyttönä ihmiskauppaa on käsitelty neljässä tutkimuksessa ja ainoastaan kolmessa tutkimuksessa aihetta on lähestytty sosiaalityön näkökulmasta. Tieteelliset kriteerit täyttävää lähdekirjallisuutta etsiessä, sosiaalisen ja sosiaalityön näkökulmasta ihmiskauppaa käsittelevää aineistoa löytyi eniten kansainvälisistä julkaisuista, lähinnä tieteellisten artikkeleiden muodossa. Tästä voidaan vetää varovainen johtopäätös, että ihmiskauppa on globaalina ongelmana uudempi ja vieraampi Suomessa kuin Suomen rajojen ulkopuolella.

4 LÄHDEKIRJALLISUUTEEN PEREHTYMINEN

4.1 Lähtökohtana ihmiskaupan oikeustieteellinen määrittely

YK:ssa vuonna 2000 laaditussa järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen (ns. Palermon sopimuksen) liitteeksi kirjatussa ihmiskauppaa koskevassa lisäpöytäkirjassa ja Suomen 2006 allekirjoittamassa Valtionsopimuksessa (71/2006) termiä ihmiskauppa on käytetty seuraavassa merkityksessä:

”**Ihmiskauppa** tarkoittaa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haa-voittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Hyväksikäytöksi katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltaisen käytäntö, orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen;”

Ihmiskaupan määrittely sisältää keskeisenä käsitteenä termit hyväksikäyttö ja voimankäyttö. Ymmärtääksemme Palermon sopimuksen mukaisen määritelmän ihmiskaupalle, tulee määritellä sen keskeinen termi, hyväksikäyttö. Hyväksikäytöllä voidaan viitata seksuaaliseen riistoon tai vallankäyttöön suhteessa toiseen henkilöön tämän vahingoksi (Lepistö 2010, 24). Palermon sopimuksen mukaisesti ihmiskauppaa määriteltäessä, liitetään hyväksikäyttöön voimankäyttö, jota voidaan pitää synonyyminä väkivallalle, tai sillä uhkaamiselle. Lepistön (2010, 24) mukaan väkivallan ilmenemisenä voidaan pitää toisen henkilön hyväksikäyttöä, alistamista, hallitsemista, kontrollointia tai pakottamista. Väkivallan ei tarvitse olla fyysistä, vaan väkivaltana voidaan pitää edellä mainittuja toisen henkilön psyykkiseen hyvinvointiin kohdistuvia tekoja. Väkivalta voi ilmetä

myös sosiaalisena väkivaltana, joka sisältää kontrolloinnin ja puuttumisen toisen henkilön sosiaalisiin suhteisiin. Väkivaltaan liittyy aina myös kysymys vallasta. (Lepistö 2010, 24.)

Palermon sopimuksessa esiintyviä termejä kuten prostituutio, muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö, pakollinen palvelu, orjuus, orjuuden kaltainen käytäntö, orjuuden kaltaiset olot ja elinten poistaminen, määritellään tässä tutkimuksessa tarkemmin jäljempänä lähikäsitteitä käsittelevissä kappaleissa, tosin niitä voitaisiin pitää myös ihmiskaupan eri ilmenemismuotoina.

Suomessa ihmiskaupakäsityksen määrittelyllä on myös vahvasti oikeustieteellinen pohja ja se mukailee pitkälti Palermon sopimuksen mukaista määrittelyä tietyin lisäyksin. Rikoslakiin (39/1889) 650/2004 lisätyn säädöksen 25luvun 3§:n mukaan ihmiskaupasta on kyse silloin, kun joku käyttää hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä, maksamalla uhria vallassaan pitävälle henkilölle tai ottamalla itse vastaan sellaisen korvauksen, että ottaa toisen valtaansa taikka on osallisena, toisen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin johtavissa toimissa. Myös elinten ja kudosten irrottaminen taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi on määriteltävissä rikoslain mukaiseksi ihmiskaupaksi. 3a§:n mukaan törkeäksi rikokseksi ihmiskauppa luokitellaan muun muassa silloin kun kyseessä on alaikäiseen kohdistuva teko, tai uhria pidetään orjana. Suomen rikoslaisissa määrittely on siis saanut uhrin asemaa koskevan tarkennuksen, jota sitä vastoin ei Palermon sopimuksessa ole.

Rikoslaisissa uhriksi määritellään henkilö jolla on riippuvainen ja turvaton asema. Tutkimuksessani en avaa määritelmää tarkemmin, vaan käytän tutkijan vapautta ymmärtää rikoslain mukainen uhrin määritelmä synonyymiksi haavoittuvasta henkilöstä (ks. Ruusuvoori 2002; Arajärvi 2011). Ruusuvooren (2002, 13) mukaan haavoittuvien ryhmään kuuluvilla; haavoittuvassa asemassa olevilla naisilla, vammaisilla ja etniseen ryhmään kuuluvilla on muuta väestöstä suurempi riski joutua väkivallan ja hyväksikäytön uhreiksi. Merkittävänä syynä tähän hän pitää haavoittuneiden kykyä hakea apua alentuneena. (Ruusuvoori 2002, 13.) Lainsäädännössä on siis todennäköisesti haluttu turvata nimenomaan haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeusturva, mutta lainsäädännön tulkinnassa Suomessa vaikuttaisi olevan vallalla tarve selvittää ensisijaisesti henkilön

asema hyväksikäytön uhrina. Onko tapahtunut rikoslain mukaista uhriutumista vai ei, on merkittävämpää kuin ihmiskaupan näkeminen laajempaan ihmisoikeuksien rikkomuksena.

Ihmiskaupassa uhrin asema on aina turvaton ja liittyy valtaan kuten väkivaltakin (ks. Lepistö 2010, 24). Valtaan puolestaan liittyy ominaisuuksia kuten vapaus ja oikeus. Hyvärinen (2003, 65–69) mukaan jo 1700-luvulla valtaan liitettiin sellaisia ominaisuuksia kuin henkilön vapaus ja oikeus toimia. Myöhemmin valtakeskusteluihin liittyi vallankäyttäjän mahdollisuus vaikuttaa toisten käyttäytymiseen, keskustelu taloudellisesta vallasta sekä pakkovallasta, joka on uhkaan tai fyysiseen väkivaltaan perustuvaa vallan käyttöä (Hyvärinen 2003, 108–109). Ihmiskauppiat käyttävät aina jonkin tyyppistä valtaa vaikuttaessaan uhreihinsa.

4.2 Ihmiskauppa globaalina ongelmana

Historian näkökulmasta tarkasteltuna ihmiskauppa viittasi terminä vielä vuosisadan alussa valkoiseen orjakauppaan, jolloin kyseessä oli kaupanteko, jossa kaupanteon kohteena oli toinen ihmisen tai ihmisjoukko. Ihmiskaupakäsitettä ei ole kuitenkaan koskaan liitetty kolonialismin vuosisatoihin tai mustien kuljettamiseen orjiksi Amerikkaan. (Skaffari 2010, 36.) Vuonna 1926 laadittiin ensimmäinen kansainvälinen orjuuden kieltevä kansainvälinen yleissopimus (Kimpimäki 2009, 184–185). Kimpimäki (2009, 190–194) viittaa omassa tutkimuksessaan myös ihmiskaupan varhaisiin vaiheisiin Suomessa, jolloin naisia huijattiin muun muassa Ruotsista Suomeen bordelleihin, tarjoilijatyön varjolla. Naisia myös ryöstettiin avioitumis- tai prostituutiotarkoituksessa. Tänä päivänä ihmiskauppa muistuttaa edelleen ihmiskaupan varhaista muotoa valkoista orjakauppaa. Naisia houkutellaan töihin ulkomaille valheellisin lupauksin esimerkiksi lastenhoitajiksi ja tarjoilijoiksi, vaikka todellisuudessa heitä odottaa prostituoituna toimiminen. Naisia myös siepataan edelleen. Toinen ihmiskaupan varhainen muoto lapsiryöstö, tarkoitti Suomessa usein lapsen ryöstämistä huoltajaltaan. Ryöstettyjä lapsia käytettiin kerjuulla, seksiin liittyvässä kaupanteossa tai muulla tavoin taloudellisesti hyväksi. Edelleen on maita joissa lapsia siepataan tai ostetaan huoltajilta. (Emt. 2009, 191–197.)

Kansainväliset tutkimukset määrittelevät ihmiskauppaa enemmänkin sen mukaan, mitä ominaisuuksia siihen liittyy sekä painottavat Palermon sopimuksen mukaista määritellyä. Ihmiskaupassa ei välttämättä ole siepattu uhria tai pakotettu tätä, vaan hänet on voitu houkutella paremman elämän, työpaikan tai jonkin muun seikan varjolla sellaiseen tilanteeseen, jossa uhrilla ei ole ollut enää todellista vaikutusmahdollisuutta tehdä omaan elämäänsä liittyviä valintoja (Jones, Engstrom, Hilliard, Mariel 2007, 113). Stephanie Mace, Johan Venneberg ja James Amell (2012, 334–335) pitävät ihmiskauppakäsitettä puolestaan synonyyminä modernille orjuudelle, sekä globaalille orjakaupalle, johon liittyy muun muassa prostituutiota, seksikauppaa, työvoiman riistoa, kotitaloustyötä, pakkoavioliittoja, maatalous- ja rakennustöitä, aseistettuja konflikteja ja lapsisotilaita. Ihmiskauppa vaikuttaa yksilöiden, yhteisöjen ja valtioiden tasoilla vaarantamalla terveyden ja turvallisuuden. Stephanie Macen, Johan Vennebergin ja James Amellin (2012, 336) mielestä ihmiskaupan ehkäiseminen tulisi aloittaa yhteisöjen tasolta, tietoa ja ymmärrystä lisäämällä. Heidän mukaansa ihmiskaupan juuret ovat köyhyydessä, työttömyydessä ja kouluttautumattomuudessa. Tästä syystä haavoittuneiden kohtaamiseen viranomaisessa ja palveluissa tulisi kiinnittää huomiota. Näiden ryhmien parissa työskentelevät ovat eturintamassa tunnistamassa ihmiskaupan uhreja ja ehkäisemässä ihmiskauppaa. (emt. 2012, 336.)

Haynes (2014) on omassa tieteellisessä artikkelissaan lähestynyt ihmiskauppaa uudenaikaisesta näkökulmasta. Hän on tutkinut julkisuuden henkilöiden vaikutusta ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa. Hänen mukaansa ihmiskaupan muodoista pakkotyönä koti- ja maatalouksiin tehty työ, suomalaisittain työperäinen riisto, on vähiten julkisuudessa tunnettua ja seksiin liittyvä riisto, seksikauppa, lapsikauppa seksuaalista hyväksikäyttöä varten ja moderni orjakauppa herättävät eniten median huomiota. (Haynes 2014, 29.) Haynes (2014, 40–41) korostaa artikkelissaan ihmiskaupan merkitystä sosiaalisena ongelmana sekä poliittisena kysymyksenä, joka on hyvin monimuotoinen ja haasteellinen ymmärtää. Maria Alvarez ja Edward Alessi (2012, 142) pitävät ihmiskauppaa nykyajan orjuutena, joka rikkoo ihmisoikeuksia ja aiheuttaa globaalin terveyskriisin. He myöskin kyseenalaistavat sosiaalityöntekijöiden tietämystä ihmiskauppaan liittyen. Heidän mukaansa ihmiskauppa ei ole ainoastaan naisiin ja lapsiin kohdistuvaa ihmiskauppaa ja hyväksikäyttöä, vaan suuntautuu nykyisessä markkinataloudessa yhä enemmän työperäiseen ihmiskauppaan. Ihmiskaupan uhreja käytetään kotiapulaisina, maanviljelyssä, karjataloudessa, kalataloudessa, rakennuksilla, kaivoksilla ja metsätöissä. Ihmiskaupan

uhrit ovat sosiaalityönkin asiakkaita ja sosiaalityöntekijöiden tehtävänä on tunnistaa heitä. (Alvarez ja Alessi 2012, 143.)

4.3 Ihmiskauppa suomalaisessa kontekstissa

Suomessa ihmiskauppakäsitettä on määritelty lähinnä oikeustieteiden puolella. Tutkimuskirjallisuudessa ihmiskauppakäsitteellä viitataan tyypillisimmin naiskaupan alaiseen prostituutioon, jolloin ihmiskaupan tunnusmerkkeinä on naisten erehdyttäminen tai pakkottaminen taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi tilanteeseen jossa heillä ei ole enää todellista vaikutusmahdollisuutta tehdä itseensä ja elämäänsä liittyviä valintoja (ks. Kimpimäki 2009; Skaffari 2010; Korpi 2012). Suomalaisen lähdekirjallisuuden mukaan ihmiskaupan mukaisena tai ihmiskauppaan liittyvänä toimintana saatetaan nähdä myös työperäinen ihmiskauppa, pakkotyö tai työperäinen riisto (ks Jokinen ym. 2011a, Jokinen 2011b ja Jokinen 2013). Leppäkorpi (2011) ja Korpi (2012) pohtivat myös ihmislakuljetusta yhtenä ihmiskaupan osa-alueena, tosin molemmat tuovat tutkimuksissaan esiin, että useimmiten ihmislakuljetukseen ei liity ihmiskauppaa. Yleisimmin ihmiskauppakäsite on määritelty Palermon sopimuksen mukaisesti tai noudattaa Suomen rikoslainsäädännön 39/1889 25 lukua.

Suomessa sekä kansainvälisesti on tehty myös tutkimuksia, joissa ihmiskauppaa on sivuttu osana jotakin muuta tutkimusaihetta, kuten prostituutiota. Ihmiskaupan mahdollisuus on huomioitu, mutta muun muassa kaikkea prostituutiota ei ole mielletty ihmiskaupaksi. Skaffari Pia (2010, 33–38) on omassa väitöskirjassaan käsitellyt nimenomaan prostituutiota ja nostanut esiin yhtenä teemana ihmiskauppamääritelmän ongelmallisuuden. Erityisesti prostituutiota harjoittavat henkilöt eivät välttämättä ole halukkaita ottamaan uhrin asemaa, tai koe itseään uhriksi. Lisäksi kaupankäyntiin liittyy tavaran vaihtoa, mikä ei Skaffarin (2010, 33) mukaan vastaa Palermon sopimuksen mukaista pakottamista, sillä tällä toiminnalla on perinteisesti tarkoitettu vapaaehtoisuuteen perustuvaa toimintaa. Tällöin prostituutio ei välttämättä vastaa Palermon sopimuksen tai rikosoikeuden mukaista ihmiskauppakäsitettä. (Skaffari Pia 2010.)

Suomalaisessa ihmiskauppatutkimuksessa ihmiskaupan käsite liitetään siis edelleenkin useimmin prostituutioon. Myös Kimpimäki (2009, 3) kiinnittää prostituution osittain ihmiskauppaan, sillä hänen mukaansa julkisuudessa prostituutiosta puhuttaessa, näh-

dään se yhden näkemyksen mukaan yhteiskunnan rakenteellisten, sosiaalisten, ja taloudellisten tekijöiden seurauksena, eikä se yleensä perustu vapaaehtoisuuteen. Prostituutio voidaankin liittää laajempaan naiskauppakäsitteeseen, muita naiskaupan muotoja ovat vaimon välitys. Elinkauppa ja ulkomailla tehty muu työ, voivat myös olla naiskaupan muotoja silloin kun hyväksikäyttö kohdistuu nimenomaan naissukupuoleen. Ihmiskaupasta on naiskaupassa kyse silloin, kun naisiin kohdistuu pakottamista ja itsemääräämisoikeuksien rajoittamista. (Skaffari 2010, 33–37.) Kimpimäki puolestaan pitää ihmiskaupan merkkeinä, siihen liittyvää erehdyttämistä ja pakottamista (Kimpimäki 2009, 196).

Ihmiskaupan rajat ylittävä ominaisuus on Kimpimäen (2009, 195–198) mukaan keskiössä ja hän esittääkin huolestumisensa ilmiön kansainvälisen luonteen unohtamisesta. Naisten asema ei ole kaikkialla yhtä vahva kuin Skandinaviassa ja vieras kulttuuri, kieli sekä tuntematon yhteiskuntajärjestys lisäävät haavoittuvuutta. Leppäkorpi (2011, 56) on omassa ilman oleskelulupaa olevia henkilöitä koskevassa tutkimuksessaan avannut ihmiskuljetukseen liittyviä piirteitä. Hänen mukaansa ihmiskuljetus voi olla osa ihmiskauppaa ja siihen liittyy rahanvaihtoa kuten ihmiskauppaankin. Kaikki ihmiskuljetus ei kuitenkaan ole ihmiskauppaa, vaan riski salakuljetuksen muuttumisesta ihmiskaupaksi lisääntyy silloin kun salakuljettava sopii maksavansa salakuljettajalleen kohdemaassa. (Leppäkorpi 2011, 65.) Leppäkorven (2011, 65) mukaan ihmiskauppa ei ole välttämättä suunnitelmallista ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvää. Yhä useammin Suomessa tavataan uhreja, joita on hyväksikäyttänyt heidän sukulaisensa tai tuttavansa, uhrien tultua maahan laillisesti. (mts, 65–66.)

Esa Korpi (2012, 34) on tutkinut lasten ja naisten laittoman maahantulon järjestämistä ihmiskaupparikoksena rajavalvonnan näkökulmasta ja hän yhdistää ihmiskaupan orjuuden käsitteeseen. Hänen mukaansa ihmiskauppa ymmärretään usein ihmisen sieppaamisena, toiseen valtioon kuljettamisena, kauppaamisena sekä työhön pakottamisena. Määritelmä on hyvä, mutta tällöin suljemme pois Leppäkorven (2011) omassa tutkimuksessaan esittämän väitteen, että ihmiskauppa voi alkaa valtion sisällä ja olla kansallinen kahden tai useamman kansalaisen välinen tapahtuma. Myös Venla Roth (2010) on määritellyt ihmiskaupan Esa Korven (2012) tavoin prosessiksi, jossa uhria alistetaan monella eri tavalla pyrkien hyötymään tästä taloudellisesti. Hyväksikäyttö on hänen mukaansa yleensä joko työperäistä tai seksuaalista.

Tarkemmin työperäistä ihmiskauppaa ovat tutkineet Anniina Jokinen, Natalia Ollus, Kauko Aromaa, Minna Viuhko sekä Matti Joutsen vuosina 2011–2013 kolmen tutkimuksen sarjana. Tutkimukset painottuvat rikosoikeudelliseen näkökulmaan. Jokisen, Olluksen ja Viuhkon 2011 tekemässä tutkimuksessa tutkijat liittävät varovaisesti kiskonnantapaisen työsyönnön työperäiseen ihmiskauppaan sekä ihmiskaupan alaryhmään kuuluvaan pakkotyöhön. He käyttävät myös termiä työperäinen hyväksikäyttö, mikä heidän mukaansa vastaa pakkotyön käsitettä. (Jokinen, Ollus & Viuhko 2011, 11.) Jokisen, Olluksen ja Aromaan (2011, 11) toimittamassa tutkimuksissa todetaan, että Euroopan markkinatalous sekä paine kustannustehokkuuteen luo markkinoita työperäiselle ihmiskaupalle. Pääosa työperäisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan uhreista ovat maahanmuuttajia, jotka ovat maassa laillisesti. Hyväksikäyttäjä on useimmiten kotoisin samasta maasta ja/tai kuuluu samaan etniseen ryhmään. (Jokinen, Ollus & Viuhko 2011, 74–77) Uhriin saattaa kohdistua fyysistä ja taloudellista kontrollia, velkasuhde sekä uhkailua fyysisellä tai seksuaalisella väkivallalla. Ihmiskauppaan liittyy aina tekotapa, keino ja kontrolli, täyttääkseen ihmiskaupparikoksen tunnusmerkit. Ihmiskauppaan liittyvä psykologinen paine, on tutkijoiden mukaan haasteellista tehdä näkyväksi. (Jokinen, Ollus & Viuhko 2011, 27, 100; Ollus, Jokinen & Joutsen 2013, 15–20.) Olluksen ym. (2013, 15) mukaan vuonna maaliskuussa 2011 on astunut voimaan uusi ihmiskauppaan liittyvä EC direktiivi, jonka mukaan on kriminalisoitua ostaa palveluja ihmiskaupan uhriksi tiedetyltä henkilöltä. Direktiivin mukaan henkilö on haavoittuva silloin, kun hänellä ei ole todellista tai hyväksyttävää mahdollisuutta, muuta kuin alistua itseensä kohdistuvaan hyväksikäyttöön (Ollus ym. 2013, 16).

Sosiaalityön näkökulmasta ihmiskauppa-aihetta on käsitelty kansainvälisissä tieteellisissä artikkeleissa sekä tutkimuskirjallisuudessa. Suomessa ihmiskauppaa käsittelevät tutkimukset ovat pääsääntöisesti olleet oikeustieteen näkökulmasta tehtyjä, poikkeuksena muutama muun tieteenalan pro gradu -tasoinen tutkimus, joita ei tässä työssä ole kuitenkaan käytetty tutkimusaineistona, kuten Terhi Hämäläisen (2009) sosiaalipsykologian laitokselle tekemä pro gradu -tutkielma, jossa hän haastatteluin selvittää opintonsa päättävien ja yliopistossa vielä opiskelevien mielikuvia ihmiskaupasta tai Karoliina Ettilän (2012) kansainväliseen liiketalouteen tekemä pro gradu -tutkielma, jossa hän samalla keinoin haastatteleamalla selvittää rakennus- sekä palvelualalla esiintyvää työperäistä ihmiskauppaa. Sario Katariina (2006) on puolestaan kehitysmatutkimuksen laitokselle

tekemässään pro gradu -tutkielmassa tutkinut ihmiskauppaa, toimijuutta ja sosiaalisen haavoittuvuuden mekanismeja hinduavioliitossa. Skaffari Pian (2010) sosiaalityön alaan liittyvässä väitöstutkimuksessa, ihmiskauppaa sivutaan tutkimuksen ”sivujuonteena”.

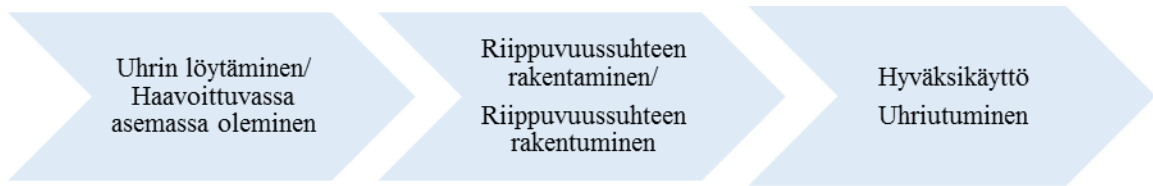
5 IHMISKAUPPA KÄSITTEENÄ

5.1 Ominaispiirteiden määrittelyä

Edeltävässä luvussa on perehdytty poikkileikkauksena sekä kansainvälisiin että suomalaisiin ihmiskauppaa käsitteleviin tutkimuksiin ja tieteellisiin artikkeleihin. Aineistoa kerätessä on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että aineistosta löytyisi mahdollisimman monenlaisia tapoja käyttää ihmiskauppa -käsitettä. Tutkimuskirjallisuutta tarkastellessa voidaankin nähdä tiettyjä piirteitä, jotka toistuvat aineistossa. Liitteessä 4 (4/5) on nähtävissä tarkemmin tieteellisen lähdeaineiston sisällönerittelyä fenomenografisen suuntauksen mukaisesti. Lorraine Walkerin ja Kay Avantin (1992, 43) mukaan nämä toistuvat piirteet ovat käsitteen ominaispiirteitä, jotka erottavat käsitteen muista käsitteistä. Löydettyjen ominaispiirteiden avulla käsite voidaan määritellä ja tehdä näkyväksi, jolloin käsite saa jaetun, yhteisen merkityksen.

Laajempänä terminä ihmiskauppa-käsitteellä viitataan tutkimuksissa haavoittuvassa asemassa olevan henkilön hyväksikäyttöön taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi. Hyväksikäyttöön liittyy pakottamista ja väkivallalla uhkaamista. (Palermon sopimuksen lisäpöytäkirja 2000; RL 39/1889.) Kaikki tutkimuksessa käytetyt tieteelliset artikkelit sekä tutkimuskirjallisuus noudattivat kansainvälisten sopimusten sekä Suomessa rikoslainsäädännön määritelmää ihmiskaupasta. Määrittelyn kanssa oltiin mieluummin liian varovaisia eikä käsitteen saamaa merkitystä juurikaan kyseenalaistettu.

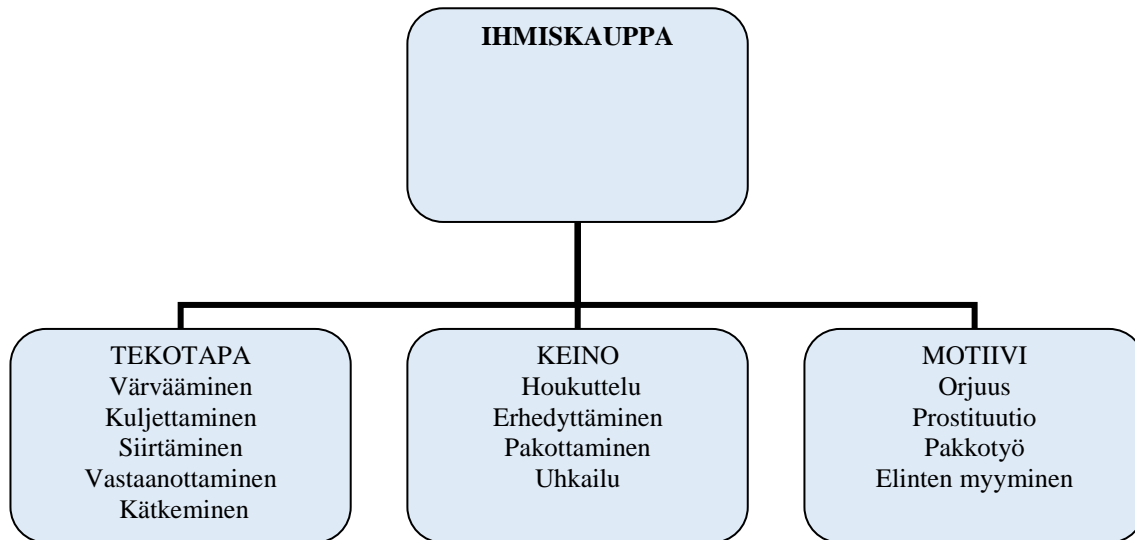
Alla olevien kuvioiden 2-4 avulla on nostettu esille tutkimuskirjallisuudessa ihmiskauppa -käsitteeseen liitettyjä ominaispiirteitä sekä selkiytetty ihmiskauppakäsitettä. Ensimmäinen kuvio (kuvio 2) pohjautuu Venla Rothin (2010) ja Esa Korven (2012) näkemukseen ihmiskaupasta. He liittävät käsitteeseen prosessimaisuuden, jossa haavoittuvassa asemassa oleva uhri houkutellaan tai pakotetaan tilanteeseen, jossa häntä hyväksikäytetään taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi.

KUVIO 2. Ihmiskauppa prosessina uhrin sekä tekijän näkökulmasta (mukailien Roth 2010; Korpi 2012)

Prosessissa haavoittuvassa asemassa olevaa henkilöä lähestytään lupauksin, uhkauksin tai erehdyttämällä ja saadaan tämä toimimaan ihmiskauppiiaan hyötymällä tavalla esim. muuttamaan luvatus työn perässä vieraaseen maahan. Riippuvuussuhteen rakentuessa haavoittuvassa asemassa oleva ns. uhri menettää oikeutensa tai kykynsä toimia, tästä esimerkkeinä kielitaidottomuus vieraassa maassa tai sosiaalisten verkostojen puuttuminen taikka taloudellinen riippuvuus ihmiskauppiiaaseen. Kolmannessa vaiheessa uhri on ajautunut tai pakotettu tilanteeseen, jossa hänen hyväksikäyttönsä on mahdollista. Hyväksikäyttö voi olla pakkotyötä, seksuaalista hyväksikäyttöä taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi tai jopa elinten poistamista eli elinkauppaa. Hyväksikäyttöön liittyy aina ihmiskauppiiaan taloudellinen hyötyminen uhrista.

Ihmiskauppaan kuuluvaa prosessimaisuutta voidaan kuvata myös tekotavan, keinon ja motiivin, eli tavoitteen kautta. (kuvio 3). Potentiaaliseen uhriin kohdistetaan erinäisiä toimenpiteitä, kuten kuljettaminen paikasta a paikkaan b. Tekijä eli ihmiskauppias aiheuttaa myös tietoisella toiminnallaan toisen henkilön saattamisen alisteiseen asemaan. Tavoitteena tällä vaiheittain etenevällä prosessilla on hyötyä uhrista taloudellisesti.

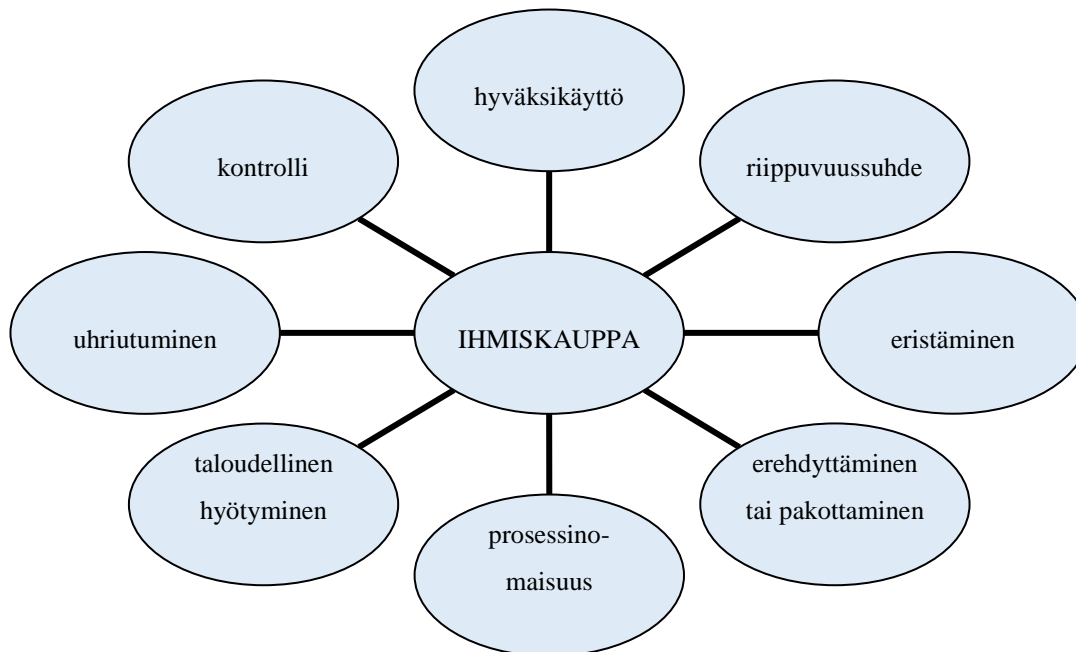

KUVIO 3. Ihmiskaupan kolme elementtiä (mukaiillen Roth 2010)

Ihmiskauppaan tekona liittyy siis aina tekotapa, keino ja tavoite, täyttääkseen ihmiskaupparikoksen tunnusmerkit. Tekijä voi olla uhrin hyvin tuntema ja luotettava henkilö tai rikollisjärjestö, joka harjoittaa ihmiskauppaa. Suomessa tähän mennessä tunnistetut ihmiskaupan uhrin ovat olleet yksittäisten henkilöiden ihmiskaupan kohteena, näyttöä järjestäytyneestä ihmiskaupparikollisuudesta ei Suomessa vielä ole. Ihmiskauppa tekona vaikuttaisi Suomessa toistaiseksi olevan joko prostituutioon tai työperäiseen riistoon liittyvää. Tutkimusten mukaan tekoon on liittynyt matkustusasiakirjojen ottamista uhritta, sosiaalisen kanssakäymisen rajoittamista, vapauden riistoa ja pakottamista sekä uhrin taloudellista hyväksikäyttöä ja riistoa. Kohde eli uhrin ovat olleet haavoittuvassa asemassa olevia, joiden hyväuskoisuutta on käytetty hyväksi, erehdyttämällä heitä tai heidät on pakotettu uhkailemalla toimimaan hyväksikäyttäjän haluamalla tavalla. (Jokinen, Ollus & Viuhko 2011, 27, 100; Alvarez & Alessi 2012, 145–146; Ollus, Jokinen & Joutsen 2013, 15–20.)

Ihmiskauppa -käsitettä voidaan käsitteenä kuvailla laajaksi ja moniulotteiseksi. Käsitteen avulla pyritään kuvaamaan kansainvälisesti luotujen sopimusten mukaisesti samantyyppistä hyväksikäyttöön viittaavaa tapahtumaa, joka sisältää uhriutumiseen ja taloudelliseen hyväksikäyttöön johtavia prosesseja, sisältäen aina motiivin sekä tekotavan. Tutkimuksessa käytetyn lähdekirjallisuuden analysointi on vahvistanut myös tutkijan käsitystä ihmiskauppa -käsitteen määrittämisen haasteellisuudesta. Kuvioon 4 on poi-

mittu pelkistetysti tutkimuskirjallisuudesta esiin nousseita ihmiskauppaa kuvaavia piirteitä. Kuvio havainnollistaa käsitteen määrittelemisen haasteellisuutta, sen sisältäessä monenlaisia ominaispiirteitä joiden tulee kytkeytyä jollakin tavalla toisiinsa.

KUVIO 4. Ihmiskaupan ominaispiirteet lähdekirjallisuuden mukaan

Kansainvälisten määritelmien mukaan ihmiskaupalla tarkoitetaan prosessinomaista toisen ihmisen hyväksikäyttöä ansaitsemistarkoituksessa. Mikäli joku kuviossa 4 esiintyvistä ominaispiirteistä puuttuu, ei käsitteen tasolla täyty ihmiskaupan tunnusmerkit. Ihmiskauppaan liittyy lähdekirjallisuuden mukaan prosessinomaisuus niin, että henkilöä lähestytään alkutilanteessa ja houkuttelemalla tai muulla keinoin saatetaan sellaiseen tilanteeseen, jossa tämä menettää mahdollisuuden päättää itsenäisesti itseensä liittyvistä asioista. Tilanteen ylläpitämiseen liittyy vallankäyttöä ja myös väkivaltaa saatetaan käyttää, tavoitteena rakentaa tarkoituksellisesti riippuvuussuhde uhrin ja tekijän välille. Usein vallankäyttöön liittyy eristämistä, jolloin henkilön normaalit sosiaaliset suhteet katkaistaan tai niitä kontrolloidaan. Hyväksikäyttöön tähtäävän prosessin tavoitteena on hyötyä uhrista taloudellisesti. Prosessinomaisuus tulee ymmärtää ihmiskauppaa kuvailtaessa kahdella toisistaan hieman poikkeavalla tavalla. Prosessinomaisuus viittaa tekoon pyrkimyksenä saattaa henkilö sellaiseen tilanteeseen, jolloin tästä hyötyminen taloudellisesti on mahdollista. Toisaalta prosessinomaisuus viittaa tekoon jatkuvana tapahtumana. Ihmiskauppa on harvoin kertaluonteinen tapahtuma. Taloudellista hyötymistä haetaan

yleensä pidemmällä ajanjaksolla, jolloin on tärkeää ylläpitää riippuvuussuhdetta. (ks. Palermon sopimus.)

5.2 Fiktiivinen tarina ihmiskaupan uhrista Leylasta

Alla kerrottu tarina on täysin fiktiivinen ja tutkijan itsensä keksimä tutkimuksissa esiintyneiden ihmiskaupan ominaispiirteiden pohjalta. Suomessa kyseinen tapaus ei välttämättä rikosoikeudellisesti täyttäisi ihmiskaupan piirteitä, mutta sosiaalityön näkökulmasta ja käsiteanalyysin kautta tarkasteltuna tarinassa esiintyvä Leyla on hyväksikäytön ja ihmiskaupan uhri. Esimerkki sisältää kaikki tutkimuskirjallisuudesta poimitut ihmiskaupan ominaispiirteet. Malliesimerkin laatiminen tarkoituksena on tehdä ihmiskauppa-käsite ymmärrettäväksi. Kuvatun tapauksen tuleekin kuvata käsitettä konkreettisella tasolla ja sisältää kaikki käsitteen ominaispiirteet. (Walker & Avant 1992, 44.)

Leyla on muuttanut Suomeen, tuttavansa vierailtua hänen kotikylässään edellisenä talvena ja kerrottua kuinka hienoa ja puhdasta tämän uudessa kotimaassa Suomessa oli. Tuttava oli saapunut kylälle hienoissa vaatteissaan ja käynyt päivittäin tekemässä pieniä ostoksia siinä kaupassa, jossa Leyla oli ollut auttelemassa. Muuta työtä kylässä ei ollut tarjolla ja tuttavansa kertomukset, kuinka tuossa etäisessä maassa kaikilla oli ruokaa ja tavaroita suuret määrät herätti Leylankin unelmoimaan jostakin muusta. Leyla oli kuitenkin kuullut, että tyttöjä oli huijattu aikaisemminkin ulkomaille ja nämä olivat päätyneet myymään itseään, myös Leylan vanhemmat olivat varoitelleet häntä. Leyla päätti olla varovainen ja oli houkutellettu ystävänsä Siriä tuttavansa kertomuksella. Tytöt olivat päättäneet tiedustella Leylan tuttavalta mahdollisuuksia päästä yhdessä töihin Suomeen.

Tuttava oli kertonut vaikeudesta saada oleskelu- ja työlupaa Suomeen, mutta ehdottanut tytöille, että nämä avioituisivat hänen itsensä ja Suomessa asuvan serkkunsa kanssa, jolloin lupien saamiselle ei olisi mitään estettä. Avioliitto olisi määräaikainen ja voimassa ainoastaan paperilla viranomaisia varten. Leyla ja Siri lupasivat harkita asiaa, mutta tuttavansa mukaan päätös tulisi tehdä nopeasti, sillä paperiasiat tulisi saada kuntoon ennen hänen paluutaan Suomeen. Suomessa tuttava katselisi työpaikkoja tytöille ja avustaisi työn saamisessa.

Tarkan pohtimisen ja vanhempien hyväksynnän jälkeen kylässä vietettiin häitä, joihin saapui myös Sirin sulhanen Suomesta. Miehet järjestivät virallisia paperiasioita, kuten passit tuoreille vaimoilleen ja palasivat takaisin Suomeen. Leyla ja Siri jäivät odottamaan miesten yhteydenottoa kotikylään ja valmistelivat muuttoa. Leyla hankki jopa suomenkielen sanakirjan, mutta kielen oppiminen vaikutti hankalalta. Eräänä keväisenä päivänä Leylan mies ilmoitti kaiken olevan valmiina ja palasi hakemaan tyttöjä, Sirin miehen piti olla tyttöjä vastassa Suomen lentokentällä.

Leylan puoliso kertoi huolehtivansa lipuista, oleskeluluvista sekä tyttöjen passeista, etteivät nämä katoaisi. Suomeen tultua tyttöjen tiet eroaisivat, mutta ainoastaan hetkeksi, sillä miehen mukaan oli tärkeää, ettei avioliittojen aitoutta epäiltäisi. Leyla voisi työskennellä miehensä omistamassa yrityksessä ja Siri lähtisi oman puolisonsa mukaan, tytöt voisivat kuitenkin tavata toisiaan. Mies jätti kuitenkin kertomatta, että välimatkat Suomessa ovat pitkiä ja Siri tulisi asumaan satojen kilometrien päässä Leylasta.

Suomeen saavuttuaan Leyla asettui asumaan nk. miehensä luokse ja aloitti työt tämän yrityksessä. Mies kertoi huolehtivansa edelleen Leylan passista ja oleskeluluvasta, ettei tämä kadottaisi niitä, toisaalta mies kertoi pitävänsä niitä panttina, sillä avioliiton järjestäminen, matkakustannukset ja Leylan asuminen hänen luonaan eivät tulleet tälle halvaksi. Mies näytti Leylalle laskelmia, joihin oli kirjannut Leylan auttamisesta aiheutuneet kustannukset ja kertoi, että Leylan tuli korvata ne hänelle. Summa oli tällä hetkellä 30000€, mutta luonnollisesti asumisesta, ruuasta ja Leylan tarpeista syntyisi jatkossakin kuluja. Leylan toiveisiin pitää yhteyttä perheeseen mies suhtautui nihkeästi, puheluista syntyneet kulut Leyla joutuisi korvaamaan, lisäksi mies halusi olla paikalla puhelujen aikana. Siristä Leyla ei ollut kuullut lainkaan mitään Suomeen tulon jälkeen.

Pian Leyla huomasi työskentelevänsä miehen yrityksessä viikon jokaisena päivänä, aamuvarhaisesta nukkumaan menoon saakka. Miehen itsensä ollessa poissa, oli Leylan toimia valvomassa joku miehen perheenjäsenistä. Leyla ei uskaltanut keskustella asiakkaiden kanssa, sillä mies oli kertonut, että kuka tahansa asiakkaista voisi olla poliisi, joka olisi tarkistamassa avioliiton todenperäisyyttä, tosin ei Leylalla ollut yhteistä kieltäkään asiakkaiden kanssa, hän hätäisesti ymmärsi työssään tarvitsemansa sanat. Kuu-kausittain mies näytti kuinka paljon Leyla oli kuitannut velkaansa, mutta toisaalta mies kirjasi ylös jokaisen ruokapalan, minkä Leyla otti itselleen ja veloitti asumisesta, säh-

köstä sekä vedestä. Todellisuudessa Leylalle ei jäänyt velan maksun jälkeen käytettäväksi muutamaa kymmentä euroa enempää. Leylalla ei ollut myöskään mahdollisuutta liikkua itsenäisesti työpaikan ulkopuolella, sillä miehen mukaan hän ei osannut toimia suomen kulttuurin mukaisesti ja aiheuttaisi hämminkiä yksin liikkueensa. Mikäli Leylan piti käydä jossain, oli mies itse tai hänen perheenjäsenensä aina Leylan mukana.

Leylan ottaessa viimein tilanteensa puheeksi miehen kanssa ja kertoessa haluavansa palata takaisin kotiin, näytti tämä mieltävän pitkään. Mietittyään mies kertoi, kuinka pettynyt hän oli Leylan osoitettua häntä kohtaan kiittämättömyyttä ja kertoi Leylan olevan vapaa lähtemään. Mies muistutti antaneensa Leylalle töitä hyvää hyvyttään, vaikka tämä ei osannut kieltä tai osannut toimia työssään riittävän hyvin ja ilmoitti haluavansa joko koko velkasumman välittömästi tai viikoittain tuhannen euron erissä. Mikäli Leyla ei maksaisi, joutuisi hän kertomaan Leylan perheelle, kuinka huono tytär näillä on ja perimään vanhemmilta koko velkasumman kerralla. Mies kertoi, että hänellä on kotimaassa tuttavita, jotka ovat valmiita perimään velkasumman vanhemmilta keinoja kaihtamatta. Keskustelun päätyttyä Leyla huomasi ajautuneensa umpikujaan.

Tästä keskustelusta alkaen Leylan asema miehen luona huonontui entisestään. Mies ja tämän perheenjäsenet suhtautuivat Leylaan vihamielisesti. Aikaisempien töiden lisäksi, Leylalla teetätettiin lisää töitä, eikä vapaa-aikaa ollut. Leylan tehtyä, väsymyksestä johtuen, virheitä, saattoi mies läimäistä häntä. Ensimmäisen kerran näin tapahduttua Leyla oli hämmentynyt ja pahoillaan, mutta oppi pian olemaan herättämättä huomiota läsnäolollaan. Leyla oli oppinut oman asemansa.

Edellä kerrotussa tarinassa on kyse uhriutumiseen johtaneesta prosessista, joka täyttää ihmiskauppa -käsitteen ominaispiirteet. Leylan asema on haavoittuva, elinolosuhteiden ollessa haasteelliset ja hänen unelmoidessaan paremmasta tulevaisuudesta. Tätä tilannetta käyttää hyväkseen henkilö, joka erehdyttämällä saa Leylan luottamaan häneen ja kauas tutusta ympäristöstä ja sosiaalisista verkostoistaan. Motiivina miehellä on todennäköisesti jo tässä vaiheessa ollut taloudellisen hyödyn tavoittelu. Riippuvuutta mies pitää yllä kontrolloimalla Leylaa, eristämällä tämän sosiaalisista verkostoistaan sekä painostamalla. Vähitellen tilanteeseen tulee mukaan väkivalta. Leyla uhriutuu, eikä löydä ulospääsyä tilanteestaan.

6 TEORIASTA EMPIRIAAN

6.1 Empiirisen aineiston keruu ja analyysi

Käsiteanalyysin tässä vaiheessa siirrytään analysoimaan lähdekirjallisuuden lisäksi tutkimuksen empiiristä aineistoa. Tutkielmassa käytetty empiirinen aineisto on kerätty haastattelemalla kahdeksaa ensimmäisen polven maahanmuuttajaa. Empiirisen aineiston keräämistä maahanmuuttajataustaisilta henkilöiltä voidaan perustella kansainvälisten tutkimusten tuloksilla, joiden mukaan ihmiskauppa näyttäisi koskettavan eniten maahanmuuttajia ja erityisesti pakolaistaustaisia henkilöitä (Kara 2009, 7). Tutkimukseen osallistuneita maahanmuuttajia haastateltiin joulutammikuussa 2014–2015 teemahaastatteluin puolistrukturoidun haastattelurungon avulla. Teemahaastattelun vahvuutena nähdään sen hyvin avoin muoto, jolloin vastaaja voi puhua vapaamuotoisesti. Teemahaastattelussa ainoastaan haastattelun aihepiirit ovat valmiina. (Eskola & Suoranta 1998, 87.)

Haastateltavat valikoituivat tutkijaan nähden sattumanvaraisesti ensimmäisen haastateltavan ehdottaessa pyynnöstä seuraavaa haastateltavaa ja seuraavan edelleen uutta haastateltavaa. Näin myöskään tutkija ei pystynyt johdattelemaan tutkimusta empiirisen aineiston osalta tiettyyn maahanmuuttajaryhmään. Edellä mainittua haastateltavien valintamenetelmää kutsutaan lumipallomenetelmäksi. Haastatteluja jatkettiin, kunnes aineiston koko saavutti riittävän määrän. Tässä tutkimuksessa kriteerinä haastateltavien määrän rajaamisessa pidettiin ihmiskauppaan liittyvien yhdenmukaisten näkemysten toistumista eli saturaatiota. Saturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa samat lähteet tai käsitteen saamat määritelmät alkavat toistua yhä uudelleen eikä aineistosta ei enää nouse uutta ja relevanttia tietoa. (Puusa 2005, 9.) Tässä tutkimuksessa aineiston tarkastelu päätettiin lopettaa, kun havaittiin kyseinen saturaatioilmiö, eli aineistosta ei enää nousuttu ja merkittävää tietoa.

Haastatteluja tehtiin haastateltavien kotona (5), haastateltavan työpaikalla (1) sekä puhelimitse (2). Kaikissa haastattelutilanteissa pyrittiin siihen, ettei haastattelutilassa ollut läsnä muita henkilöitä. Haastateltavien kotona sekä puhelimitse tehdyissä haastatteluissa ilmeni, että asunnossa saattoi olla muita perheenjäseniä, mutta haastateltavat pyysivät

perheenjäseniä kuulomatkan ulkopuolelle haastattelun ajaksi. Aikaisemmin mainittu lumipallomenetelmä haastateltavien valinnassa soveltui tämän kaltaisen haastattelun toteutukseen. Ensimmäisen haastateltavan ja haastattelijan välille syntynyt luottamuksellinen side mahdollisti todennäköisesti sen, että myös muut haastateltavat suostuivat keskustelemaan aiheesta haastattelijan kanssa melko avoimesti. Osa haastatteluista tehtiin englanniksi ja osa suomeksi. Muita kieliä ei haastatteluissa käytetty, vaikka haastateltavilla oli mahdollisuus käyttää myös espanjaa sekä ruotsia. Mahdolliset kielestä johtuvat väärinkäsitykset tai virheellisesti ymmärtäen tehdyt käännökset ovat täysin tämän tutkimuksen tekijän vastuulla.

Haastateltavista viisi oli miehiä ja kolme naisia. Haastateltavat olivat lähtöisin kuudesta eri maasta ja iältään 21–50 vuoden väliltä. Haastateltavista peruskoulua vastaavat opinnot oli kaikilla ja muualla suoritettu ammatillinen tutkinto tai akateeminen tutkinto viidellä. Suomessa suoritettu ammatillinen tai akateeminen tutkinto oli kolmella haastateltavalla. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat asuneet Suomessa yli kolme vuotta, keskimäärin Suomessa oli asuttu 10 vuotta. Syitä Suomeen asettumiseen olivat muun muassa työ, pakolaisuus ja perhesiteet.

Haastattelutilanteet kestivät tunnista hieman yli tuntiin, varsinaisten nauhoitettujen haastattelujen kestäessä 15 minuutista tuntiin. Haastattelutilanteet muistuttivat haastattelijan mielestä enemmän syvällistä keskustelua kuin haastattelua. Osa haastateltavista vaikutti kokevan epävarmuutta haastattelijan kertoessa nauhoittavansa keskustelut, mutta kukaan ei kieltäytynyt haastattelusta tästä johtuen. Tästä syystä haastatteluun liittyviä lupakysymyksiä sekä haastattelutilanteeseen sopeutumista helpotettiin keskustelemalla ensin yleisimmistä asioista ilman nauhuria. Nauhurin käyttö vaikutti kuitenkin haastateltaviin siinä määrin, että he jäivät mielellään keskustelemaan aiheesta avoimemmin vielä haastattelun päätyttyä ja nauhoituksen loputtua. Haastatteliija oli yllätynyt haastateltavien mielenkiinnosta ja siitä, ettei kukaan haastateltavaksi pyydetty kieltäytynyt. Haastateltavat myös ilmaisivat aluksi epävarmuutta siitä, osaavatko antaa ”oikeita” vastauksia. Haastattelutilanteet olivat henkisesti myös vaativia, sillä tutkimusaihe herätti monenlaisia tunteita haastateltavissa mutta myös haastattelijassa. Haastattelutilanteessa käytettiin käsitteitä ihmiskauppa sekä trafficking in human being ja ainoastaan yksi haastateltavista selkeästi käsitti molemmat termit muista täysin poikkeavalla tavalla, käsittelemällä koko haastattelun ajan lähtömaansa huonoa ihmisoikeustilannetta. Haas-

tattelijat ei saanut tilannetta korjautumaan lisäkysymystenkään avulla, joten kyseistä haastattelua on analysoinnin jälkeen päädytty käsittelemään tutkielmassa ihmiskauppa - käsitteen vastakäsitteitä ja ennakkoehtoja tutkittaessa.

Osa haastateltavista osoitti huolta siitä voiko heidät tunnistaa haastattelumateriaalista ja osittain he olivat huolissaan myös haastattelijan turvallisuudesta tutkimuksen julkaisemisen jälkeen. Kaikki haastateltavat pitivät aihetta hyvin tärkeänä ja haastattelijalle jäi tunne, että maahanmuuttajat olivat tietoisempia ihmiskaupasta kuin kantaväestön edustajat, vaikka tutkimukseen ei haastateltukaan kantaväestön edustajia. Useat haastateltavat kommentoivat ihmiskauppaan liittyviä yksityiskohtia ”olen kuullut, että...” Haastatteluissa saatettiin kertoa ihmiskauppaan liittyvistä tapahtumista joita oli nähty lähtömaassa tai oli kuultu ystävilta ja tuttavilta. Joidenkin haastattelujen kohdalla tarve suojata haastateltavien henkilöllisyys huolellisesti kävi ilmeiseksi, tästä syystä muun muassa haastateltavien lähtömaita tai asuinpaikkakuntia ei tutkimuksessa ilmaista.

Haastattelujen aikana haastateltaville ei jaettu informaatiota ihmiskaupasta, vaan pyrkimys oli saada näkyviin maahanmuuttajien omia näkemyksiä. Haastattelujen päätteeksi kaikille haastateltaville jaettiin kuitenkin tutkimuksiin perustuvaa tietoa ihmiskaupasta sekä kerrottiin ihmiskaupan vastaisesta työstä ja ihmiskaupan uhreille suunnatuista palveluista. Erityisen tärkeää oli haastattelujen päätteeksi suunnata haastateltavan ajatukset pois käsitellystä aiheesta sekä neutralisoida mahdollisesti jännittynyt ilmapiiri. Haastateltavia rohkaistiin myös olemaan yhteydessä haastattelijaan, mikäli he kokisivat myöhemmin tarvetta siihen.

Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin tutkijan itsensä toimesta, lähes välittömästi jokaisen haastattelun jälkeen. Litteroitua materiaalia haastatteluista tuli 43 sivua, rivivälillä ollessa 1,5 ja fontin koon 12. Haastatteluaineistosta litteroitiin ainoastaan ihmiskauppa - käsitteeseen liittyvä keskustelu, mikäli keskustelussa oli sivuttu muita aiheita pitkälti, merkittiin ne aineistoon kolmella pisteellä ja litterointia jatkettiin keskustelun palatessa lähemmäksi annettua aihetta. Myös litteroimaton aineisto tarkistettiin kuuntelemalla useaan kertaan, ihmiskauppa - käsitteen rajatapausten ja vastakäsitteiden tunnistamiseksi. Tavoitteena oli, ettei litteroinnista jäisi pois mitään, käsiteanalyysin kannalta oleellista aineistoa. Aineiston litteroiminen oli kaikin puolin työläs vaihe, sillä väärinymmärrysten välttämiseksi, tuli aineisto kuunnella useaan kertaan ja ajoittain saattoi jokin lau-

seen sana jäädä hieman epäselväksi, jolloin tarkkaa varmuutta haastateltavan sillä hetkellä ilmaisemasta asiasta ei saanut. Haastatteluja litteroitaessa, haastattelija huomasi myös omat virheensä haastattelujen aikana, joista merkittävin oli haastateltavan keskeyttäminen ja uuden kysymyksen esittäminen, vaikka haastateltava saattoi vielä prosessoida edellistä kysymystä. Osa haastateltavista keskusteli aiheesta hyvin niukasti nauhoituksen aikana, mutta haastattelun päätteeksi jäi vielä keskustelemaan ihmiskaupaan ja ihmiskauppa -käsitteeseen liittyvistä käsityksistään avoimemmin. Tutkijana tästä saattoi tehdä sellaisia johtopäätöksiä, että aihe hyvin sensitiivinen ja tallentavien laitteiden käyttö herätti erityistä huolta haastateltavista, sillä tallentaminen kuvastaa jonkinlaista pysyvyyttä sekä mahdollisuutta, että joku ulkopuolinen voisi tunnistaa haastateltavan. Sensitiivisiin aiheisiin liittyvien tutkimusten kohdalla tuleekin kiinnittää erityistä huomiota haastateltavien anonyymiuden suojaamiseksi sekä turvallisen haastatteluympeiristön luomiseksi. Haastatteluaineiston säilytyksessä on myös kiinnitettävä erityistä huomiota. Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998, 56) ovat todenneet, että haastateltaville tulee korostaa haastattelun ja siihen liittyvien tietojen luottamuksellisuutta, haastateltavien anonymiteettia sekä vastaamisen vapaaehtoisuutta.

Haastatteluaineiston analysointi aloitettiin litteroimisen jälkeen. Aineisto luettiin useampaan kertaan, jonka jälkeen aineistosta eriteltiin sisällönluokittelun omaisesti ihmiskauppa -käsitteeseen liitettyjä ominaispiirteitä sekä lähikäsitteitä. Lähdekirjallisuuden analysointia mukaillen kyseessä ei ole sisällönanalyysi, vaan fenomenografiaan painotunut sisällönerrittely, jolloin litteroiduista teksteistä on etsitty toisistaan poikkeavia ihmiskauppa -käsitteen ominaispiirteitä sekä lähikäsitteitä. Aineistosta oli myös löydettävissä ihmiskauppa -käsitteen vastakäsitteitä ja erityistä huomiota on kiinnitetty ennakoheitojen ja seuraamusten löytämiseen, sillä jo tutkimuksen kysymyksenasettelussa osoitettiin mielenkiintoa syihin, jotka altistavat ihmiskaupalle. Käsiteanalyysin vaiheet 4-8 on haastatteluaineiston osalta esitetty pääosin jäljempänä olevissa kappaleissa ja osittain yhdessä lähdekirjallisuuden analysoinnista saatujen tulosten kanssa. Haastateltavien suorat lainaukset on merkitty tekstiin aakkostunnistein, väliltä A-H. Liitteeseen viisi (5/5) on koottu sekä lähdekirjallisuudesta että haastatteluista löytyneet lähikäsitteet vielä taulukonomaisesti.

6.2 Siirtyminen lähikäsitteiden analysointiin

Ominaispiirteiden poimimisen lisäksi käsiteanalyysissä tavoitellaan tutkittavan käsitteen selkiyttämistä, selvittämällä siihen liittyvät lähikäsitteet. Lähikäsitteet ovat usein jonkinlaisessa suhteessa tutkittavaan käsitteeseen, kuten ala- tai rinnakkaiskäsitteitä ja muistuttavat tätä, mutta eivät sisällä täysin samoja ominaispiirteitä kuin valittu käsite tai ovat ilmaisultaan rajatumpia. Rajatapauskäsite sisältää puolestaan ainoastaan muutamia ominaispiirteitä valitun käsitteen kanssa. Lähi- ja rajatapauskäsitteiden tutkiminen ja näkyväksi tekeminen auttaa määrittelemään tutkimuksen kohteena olevaa käsitettä tarkemmin. (Walker & Avant 1992, 45–46.)

Tutkimusaineistosta esiin nousseiden ihmiskauppaan liittyvien lähikäsitteiden tarkemmassa tutkiskelussa käytettiin fenomenografista sisällönlukitteluun muistuttavaa menetelmää, jolloin esiintyvät termit eroteltiin ja luokiteltiin uudelleen. Aineiston analyysi käsitti tässä vaiheessa koko aineiston, sisältäen tieteelliset kriteerit täyttävät lähteet sekä teemahaastatteluin kerätyn ja litteroidun aineiston. Kyseessä on fenomenografinen aineistolähtöinen analyysi, jolloin empiirinen aineisto itsessään toimii luokittelurunkona ja aineistosta etsitään toisistaan poikkeavia käsityksiä, joita esitetään tiivistetyssä muodossa (liitteet 4 ja 5). Viitaten Walkerin ja Avantin (1992, 41) näkemykseen että johonkin analyysin vaiheeseen on mahdollista palata tekemään täydennyksiä ja lisäyksiä tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa, on myös tässä tutkielmassa tarvittaessa tarkennettu teoreettisen kirjallisuuden analysoinnin tuloksena saatuja ihmiskauppakäsitteen ominaispiirteitä empiirisen aineiston tuloksilla.

Tutkimusaineiston mukaan ihmiskauppaan liittyy erilaisia ihmiskaupan ilmenemismuotoja, joita voidaan pitää myös lähikäsitteinä. Lähikäsitteet voivat olla pääkäsitteen ala-, ylä- tai rinnakkaiskäsitteitä ja nämä käsitteet voidaan puolestaan jakaa edelleen alakäsitteisiin. Esimerkiksi ihmiskauppa → naiskauppa → seksikauppa → prostituutio. Ihmiskaupan eri muodot, kuten orjakauppa, voivat myös pitää sisällään erityyppisiä ilmentymiä ja käsitteitä kuten naiskauppaa, lapsikauppaa ja työperäistä ihmiskauppaa. Tämä kuvastaa ihmiskauppakäsitteen merkityksen moniulotteisuutta ja haasteellisuutta. Lisäksi ihmiskauppaan yhdistetyt käsitteet sisältävät puolestaan niihin liitettäviä käsitteitä kuten esimerkiksi hyväksikäyttö, valta, väkivalta, riisto ja velkaantuminen.

Tutkimusaineiston mukaan ihmiskauppa -käsite vaikuttaa olevan hyvin moniulotteinen ja toistaiseksi määritelmänä monin tavoin käytetty, riippuen käsitettä käyttävän omista lähtökohdista. Tätä tuki tämän tutkimuksen haastateltavien kuvailemat määritelmät ihmiskaupasta ja sen muodoista sekä teoreettisesta aineistossa esiintyneet määritelmät (ks. taulukko 2). Ihmiskauppa viittaa käsitteenä ja tekona sellaiseen ihmisiä koskettavaan ilmiöön, missä käsitteen abstrakti pohtiminen objektiivisesti on mahdotonta ilman, että siihen liitetään omakohtaisia tunnetasoon liittyviä käsityksiä ja oletuksia. Haastatteluaineistoa kerättyä, halusivat kaikki haastateltavat kertoa myös oman lähtömaansa tilanteesta sekä minkälaisia muotoja ihmiskauppa voisi mahdollisesti siellä saada. Haastateltavat ottivat myös kantaa siihen, voisiko ihmiskauppaa ilmetä Suomessa. Tämän käsitteanalyysin tuloksissa on otettava huomioon, että tutkimusta varten haastateltiin ainoastaan kahdeksaa kuudesta eri maasta lähtöisin olevaa henkilöä, joten tutkimus on hyvin pienimuotoinen ja tulokset edustavat ainoastaan tähän tutkimukseen haastateltujen käsityksiä ihmiskauppaan liittyen. Tutkimus voi kuitenkin antaa viitteitä siitä, mitä ominaisuuksia ja ominaispiirteitä ihmiskauppaan liitetään ja miten ihmiskauppa -käsite ymmärretään tai miten sitä käytetään asiantuntijapiirien ulkopuolella.

Aineistona käytetyn tutkimuskirjallisuuden (Leppäkorpi 2011; Korpi 2012) mukaan ihmissalakuljetus ja laitton maahantulo eivät täytä käsitteinä ihmiskauppakäsitteen ominaispiirteitä, mutta empiirisessä aineistossa molemmat nousivat voimakkaammin esiin ihmiskaupan eri muotoina ja käsitettiin haastatteluissa yhteneväiseksi ihmiskauppakäsitteen kanssa. Orjatyö, pakkotyö tai työperäinen riisto, nousi voimakkaasti esiin teoreettisen aineiston analyysissä (Jokinen, Ollus & Viuhko. 2011; Ollus ym. 2013). Sitä vastoin empiirisessä aineistossa tätä ihmiskaupan muotoa ei mainittu lainkaan. Myös prostituutio on käsitteenä hankala sekä ristiriitainen. Tutkimuskirjallisuuden perusteella joissakin tapauksissa siihen voidaan liittää ihmiskaupan ominaispiirteitä, mutta useimmiten kyseessä on lähikäsite. (Kimpimäki 2009, 196; Skaffari 2010, 33–37.) Empiirisen aineiston perusteella prostituution katsottiin täyttävän ihmiskaupan tunnusmerkit, joskin haastateltavat katsoivat prostituution olevan osittain myös vapaaehtoista liiketoimintaa. Seitsemässä haastattelussa naiskauppaa pidettiin osana ihmiskauppaa tai ihmiskauppa ymmärrettiin suppeimmillaan naiskauppana, jossa naisia hyödynnettiin prostituutteina.

“...There is many kind of human trafficking but mostly they use for sexual things.”(HA)

TAULUKKO 2. Lähikäsitteet tutkimuskirjallisuuden ja empiirisen aineiston mukaan

kirjallisuus	naiskauppa/ prostituutio	ihmissala- kuljetus	lapsi- kauppa		pakko- avioliitto	orja- kauppa	lapsi- sotilaat	pakkotyö/ työper.riisto
haastattelut	naiskauppa/ prostituutio	ihmissala- kuljetus	lapsi- kauppa	elin- kauppa	osto- vaimo	orja- kauppa		

Muina poikkeamina mainittakoon tutkimuskirjallisuudesta löytynyt maininta lapsisotilaista (Mace, Venneberg ja Amell 2012, 334–335) yhtenä ihmiskaupan muotona, jota ei haastatteluissa tullut lainkaan ilmi. Elinkauppa on puolestaan mainittu Palermon sopimuksessa (ks. liite 3) ihmiskaupan mukaisena toimintana ja sen lähikäsitteenä, mutta valitussa tutkimuskirjallisuudessa tätä ei käsitelty lainkaan. On mahdollista, että tämän tutkielman tekijä ei ole kirjallisuushakuja tehdessään osannut rajata hakua oikein, mistä syystä elinkauppaa koskevat tutkimukset ovat rajautuneet käsiteltävästä aineistosta pois. Haastatteluissa elinkauppa nousi esiin yhden haastattelun osalta. Tutkimuksen ihmiskaupakäsitteeseen liittyvä teoreettinen aineisto ja tutkimusta varten kerätty empiirinen aineisto vaikuttavat siis olevan osittain ristiriidassa keskenään. Seuraavissa kappaleissa on avattu taulukossa 2 olevia käsitteitä haastattelujen pohjalta.

Naiskaupalla ja prostituutiolla haastattelijat tarkoittivat ulkomaalaisten naisten harjoittamaa seksikauppaa. Haastateltavilla oli käsitys, että nämä naiset joutuvat harjoittamaan seksin myymistä pääasiassa joko pakotettuna tai erehdytettynä. Jonkin verran he ollettivat naisten harjoittavan tätä elinkeinoa vapaaehtoisesti omasta tahdostaan. Myös Skaffari on omassa väitöskirjassaan (2010, 34) tutkinut prostituutiota ja todennut, että ihmiskaupan toteen näyttäminen tämän ryhmän kohdalla on haasteellista. Prostituoidut eivät halua välttämättä leimautua uhreiksi, vaikka toiminnalla olisikin ihmiskaupan ominaispiirteitä ja toisaalta ihmiskaupan uhrin leima voi olla prostituoidun leimaa parempi. Haastateltavien mukaan naisia houkuteltaan kotimaassa lähtemään hoitamaan lapsia tai työskentelemään esimerkiksi siivoojina, johonkin vauraaseen Eurooppalaiseen maahan. Maahan saavuttaessa naisille selviää, että heidän odotetaan myyvän itseään. Pääosa vas-

taajista oli sitä mieltä, että naisilla ei ole enää mahdollisuutta kieltäytyä, sillä he ovat velkaa matkajärjestelyistä ja useimmiten rekrytoija hallinnoi myös naisten passeja. Haastateltavat olivat myös huolissaan korruptoituneista hallinnoista, jotka mahdollistavat ”tyttöjen” kuljettamisen eri maihin tienaanistarkoituksessa. Alla katkelmia haastateluista, joissa haastateltavat ovat kuvanneet naiskaupan laajuutta, vauraammalle alueelle suuntautuvaa liikettä sekä kuinka naisia houkutellessaan uhreiksi erehdyttämällä heitä.

”Like France, they take girls from Moldova. They take and they sell them. They did that before in most of Balkan countries too, but now I think they stop.” (HB)

“Yes, some of them use for many things. For sexual things, hmm... there is many kind of human trafficking but mostly there use for sexual things.” (HE)

“But, yes, sometimes they think they are coming to work normal, but then when they arrive to another country they have to sell sex. But, what can she do when she is in a country where she doesn’t know anybody and her family needs money.” (HA)

“No sä katsot aina televisiosta sellasii sarjoja ja sit sä luulet että, että jos sä pääset johonki Englantiin [haastateltava kuvailee länsimaita ja Eurooppaa] tai sellaseen, niin sun elämä on kauniita vaatteita, kaunis mies ja koti. Mut sun voi käydä huonosti.” (HH)

”X [haastattelija poistanut tarkemmat tiedot] kulttuurissa nainen on naisellinen. Kun mies juo, ei ole rahaa ja jätät yksin huolehtimaan lapsista ja ehkä jopa vanhemmista, houkutus hankkia rahaa sillä tavalla on suuri.” (HG)

Haastatteluin kerätystä aineistosta ilmeni, että ihmissalakuljetus yhdistettiin myös voimakkaasti ihmiskauppaan. Haastattelijat näkivät ihmissalakuljetuksen syyn pääasiassa sodissa sekä ympäristökatastrofeissa, joiden vuoksi ihmisten joutuvat jättämään kotinsa sekä kotimaansa. Haastateltavien mukaan pakenevat ihmiset yrittävät myydä kaiken

omaisuutensa, muuttaakseen sen rahaksi. Tämä on myös synnyttänyt ammattisalakuljettajien ryhmän, jotka maksua vastaan kuljettavat ihmisiä muun muassa sota-alueilta Eurooppaan. Haastateltavat kertoivat, että muun muassa Balkanin alueella on metsäalueita, joissa pakolaiset odottavat mahdollisuutta päästä jatkamaan matkaa Euroopan rajojen sisäpuolelle. Vauraimmat pakolaiset voivat maksua vastaan majoittua yksityisperheiden koteihin tai majoitusliikkeisiin, mutta huomattava osa tästä ihmisryhmästä majoittuu ulkosalla metsien ja vuorten siimeksessä. Alueen viranomaiset suhtautuvat näihin pakolaisiin nihkeästi ja pakolaisten auttamista saatetaan pitää ihmiskauppana, joten paikalliset ihmiset ovat varovaisia, eivätkä välttämättä halua auttaa hädänalaisia. Haasteelliset olosuhteet ja yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen edistävät joutumista ihmiskaupan kohteeksi (Jones ym. 2007, 109; Kara 2009).

“Some people are trafficking people to another country, to Europe. Right now to X country [haastattelija poistanut maan nimen] is coming people from other countries. They enter in from countries like Afghanistan. There are from Africa so many. They are waiting in X country to get to Europe. They wait to get out because in X country they don’t have anything to do. They are just waiting in there and there is these people who can traffic them to...by money... to Germany or Austria or Finland or Norway or...”
(HB)

“Many families they sell their house to get to Germany, France or Italy or somewhere else, but when they get there they don’t have nothing they don’t have even food. Do you understand? So like I said before, somebody gets big profit.” (HF)

Ihmiskaupan ominaispiirteitä tarkasteltaessa voidaan todeta, ettei ihmissalakujeitus sellaisenaan täytä ihmiskaupan kriteereitä, eikä välttämättä lähikäsitteenkään määritelmää. Ihmissalakujeitus voidaankin määritellä ihmiskaupan rajatapauskäsitteeksi, sillä ihmissalakujeitus toimintana on toisen aseman hyväksikäyttöä taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi. Pääsääntöisesti ihmisten salakujeitus ei todennäköisesti sisällä ihmiskauppa-käsitteen määrittelyn mukaisena pidettyä uhriutumista, pakottamista tai erehdyttämistä. Ihmissalakujeitukseen voi kuitenkin liittyä, erillisenä toimintana, ihmiskaupan kaltaista toimintaa tai salakujeitus voi myös muuttua sellaiseksi. Tällainen tilanne on mahdollis-

ta, jos salakuljetukseen liittyy esimerkiksi velkasuhde ja salakuljetettavan kontrollointia. (Leppäkorpi 2011, 65.)

Haastatteluista nousi esiin myös mielenkiintoinen käsite, ostovaimo. Ostovaimolla tarkoitetaan puolisoa, jonka mies on käynyt hakemassa omasta alkuperäisestä lähtömaastaan tai naista, jonka mies on hakenut naisen kotimaasta. Vaimoa etsimään tullutta miestä saatetaan pitää miellyttävänä ja tavoittelemisen arvoisena, tämän asuessa vauraassa Euroopassa. Haettava puoliso saattaa omasta halustaan, tai perheensä rohkaisemana lähteä itselleen vieraan miehen mukana kauas kotimaastaan. Puolisoa hakemaan tullut mies puolestaan auttaa taloudellisesti tulevan vaimonsa perhettä sekä kustantaa häävalmistelut, jolloin hän ikään kuin ostaa puolison. Puolisoon ja puolison perheeseen sijoitettu raha nähdään ostotapahtumana, joka oikeuttaa omistamaan puolison. Haastattavat kuvailivatkin tämän kaltaisen puolison asemaa, orjan asemaksi. Puolison elämää ja oikeuksia voidaan rajoittaa, häntä voidaan kontrolloida eikä hänellä ole käytännössä mahdollisuutta muuttaa tilannetta lainkaan.

Aikaisemmin tutkimuskirjallisuuden pohjalta rakennetussa fiktiivisessä tarinassa, ilmevät ne ihmiskaupan piirteet joita erityisesti ”ostopuoliso” -määritelmään voi liittyä. Tutkielmassa on eroteltu ostovaimokäsite pakkoavioliitosta, sillä ostovaimoa ei ole välttämättä pakotettu avioliittoon, vaan kyse saattaa olla erehdyttämisestä ja suostumuksellisesta sopimuksesta paremman elämän toivossa. Alla oleva haastatteluista poimittu kommentti, kuvastaa kuitenkin todellista tilannetta mihin ostovaimo voi joutua.

“Of course, in many countries you can also buy a wife. If you buy a wife you can do whatever you want. Her family don’t do anything, because you own her. She is like a slave.” (HA)

Elinkauppa määriteltiin haastatteluissa lapsiin kohdistuvaksi teoksi, joka ottaa paikkansa yleisimmin sota-alueilla tai alueilla, joissa on paljon korruptiota taikka muuten epävakaat olot. Elinkaupan kohteeksi joutunut lapsi saatetaan varastaa tämän omilta vanhemmilta ja myydä eteenpäin elinkauppiaille. Aikuisiin kohdistuva elinkauppa tai vapaaehtoinen elinkauppa ei noussut haastatteluissa esiin.

“Also before it was a danger for so many children you know, they use those children, they steal children and then they sell those children for to get organs example, what is even more bad.” (HB)

Haastateltavat viittasivat haastatteluissa myös lapsikauppaan. Lapsikauppa saatettiin nähdä elinkauppaan liittyvänä, kuten aiemmin jo todettiin, jolloin lapsia siepataan ja myydään elinten poistamista varten. Toisena esiin nousseena lapsikaupan muotona nähtiin lasten myyminen seksuaalisen toiminnan kohteeksi. Kyseessä saattaa olla perheen tai sukulaisten ahdinko, jolloin lasta käytetään tulonlähteenä tai lapsi saattaa itse ajautua tilanteeseen, jossa häntä hyväksikäytetään taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi. Haastateltavat nostivat esiin, että monissa Euroopan ulkopuolisissa maissa lapset saattavat joutua elämään kadulla, ilman aikuisten tai kodin turvaa. Tällöin heihin kohdistuu uhka joutua yksittäisen henkilön tai järjestäytyneen rikollisuuden kohteeksi.

”No, mun mielestä ihmiskauppa on semmosta ihmisten hyväksikäyttämistä rahallisesti... sillä ei oo ehkä muuta vaihtoehtoo, silleen elämä on ajanut sen sellaseen tilanteeseen... Se johtuu siitä kasvuympäristöstä, jotkut vanhemmat tai sukulaiset voi laittaa lapsensa semmoiseen, monesti se on joku läheinen...No jos siellä vaikka tota just turismissa, siinä myydään jotain ihmistä jollekin turistille ja siitä saadaan rahaa. Niin siis sekä että, ihan seksuaalisesti ja seuraks ja...” (HD)

Haastatteluissa nähtiin myös mahdolliseksi, että lapsen omat vanhemmat tai sukulaiset kauppaavat lasta tai myyvät jollekin edelleen kaupattavaksi. Lapsikauppaan yhdistettiin myös vauraista maista tuleva turismi ja seksikauppa, jolloin lapsikaupan käsitteeseen saattaa liittyä myös pedofilian käsite.

6.3 Ihmiskauppa -käsitteen ennakkoehdot ja seuraamukset

Analysoitavan käsitteen ymmärrettäväksi tekeminen vaatii ominaispiirteiden täsmentämistä käsitteeseen liitettävien ennakkoehtoja ja seurauksia tunnistamalla ja määrittelemällä. Ennakkoehdoilla tarkoitetaan tapahtumia sekä taustaoletuksia, joiden seurauksena käsite ilmenee. Käsitteen esiintyminen puolestaan johtaa tiettyihin seuraamuksiin. (Walker & Avant 1992, 47.) Tässä tutkielmassa ennakkoehto ymmärretään niin, että

mitkä tekijät aiheuttavat ihmiskauppaa. Tästä johtuen teemahaastatteluja tehdessä, haastateltavilta tiedusteltiin, mitkä tekijät heidän mielestään aiheuttavat ihmiskauppaa.

Haastateltavien mukaan köyhyys aiheuttaa yksilöille tarvetta pyrkiä parempaan elämään, jolloin mahdollisuus joutua huijatuksi ihmiskaupan kohteeksi on suuri. Tarinat rikkaista länsimaista tai Euroopasta, tuntuvat houkuttelevilta ja tarjoukset työstä mainituilla alueilla ylittävän erityisesti nuorten naisten epäluulon mahdollisesta huijauksesta. Haastateltavien näkemys köyhyyden merkityksestä vastaa Macen, Vennebergin ja Amellin (2012, 336) omassa tutkimuksessaan saamaa samansuuntaista tulosta. Heidän mukaansa köyhyys ja alhainen koulutustaso sekä työttömyys ovat syitä ihmiskaupalle. Korruptiota haastateltavat pitivät puolestaan laajempaa ihmiskauppaa ylläpitävänä ja mahdollistavana taustavaikuttajana. Ihmiskauppa -käsitteen esiintymisen ennakkoehdoina voidaan näin ollen pitää makrotasolla korruptoituneisuutta sekä makro-, meso- ja mikrotasolla ilmenevää köyhyyttä. Tutkimusten mukaan ihmiskaupan uhrit tulevat usein köyhistä ja korruptoituneista maista ja kohdemaita ovat rikkaat maat, joissa esiintyy myös korruptiota. Vähäisen korruption maissa ihmiskauppaa esiintyy vähiten. (Bales ym. 2009, 43–45) Kysyttäessä, haastateltavat kertoivat pitävänsä Suomea turvallisena maana, täällä olevan vähäisen korruption ja vahvan lainsäädännön vuoksi ja uskovansa, että täällä ihmiskauppaa esiintyy ainoastaan vähäisesti. Jäljempänä olevat lainaukset haastatteluista tuovat näkyväksi haastateltavien oletukset ihmiskaupan uhrien asemasta ennen ihmiskauppaa sekä yhteiskunnallisista rakenteista sekä tilanteesta lähtömaassa.

“She has a bad situation at home. Not coming income nothing. And she is doing that to survive and to help her family...” (HA)

“I know it exists. Family might be very poor and they don’t have any other choice. Also a man might be nice and they think he is okay, she gets a good life. Sometimes anyhow she might end as a prostitute.” (HF)

“Everything depends of the law. If the law example is like in Finland, like here is no corruption and you pay taxes... Yes, there is corruption in many countries, the governments makes it. So it means the corruption starts from the government and goes down from there. You know the process it starts from the ministry a goes down until the last person, simple man.

That means it starts from the up and goes down. Like in some poor countries you find the way, you have to do everything, you have to pay for to get something. Yes, that is corruption. You go and they ask strait that costs that much and are you ready to pay. If you want to pay, okay, you will get. Yes.” (HB)

Haastateltavat pitivät myös naisten ja lasten asemaa heikkona useissa Euroopan ulkopuolisissa maissa, jolloin mahdollisuus joutua hyväksikäytetyksi oli suurempi, kuin Euroopan alueella ja erityisesti Suomessa. Myös Rothin (2011, 976) mukaan ihmiskauppa kohdistuu enemmässä määrin tyttöihin ja naisiin. Tämä puoltaisi haastateltavien näkemystä lasten ja naisten haavoittuvasta asemasta.

”...sillä ei oo ehkä muuta vaihtoehtoo, silleen elämä on ajanut sen sellaiseen tilanteeseen. Se on ehkä... jotkut on kasvaneet kadulla ja se on niiden pelastus ja elämän sisältö että ne pääsee pidemmälle” (HG)

Ihmiskaupakäsitteen lisääntyvä käyttö ja sen liittäminen julkisuudessa esimerkiksi sellaisiin konkreettisiin ilmiöihin kuin työperäinen riisto tai prostituutio, auttaa nostamaan esiin ja nimeämään erilaisia kaltoinkohtelun muotoja sekä tekemään ymmärrettäväksi niiden vahingollisen vaikutuksen niin yksilö- kuin yhteiskunnallisella tasolla. Ihmiskaupakäsitettä käytettäessä käydään myös keskustelua ihmisoikeuksista ja voidaan pohtia eriarvoisuuteen, köyhyyteen ja yhteiskunnan järjestäytyneisyyteen liittyviä kysymyksiä. Ihmiskaupakäsitteen merkityksen yhdenmukaistaminen ja ymmärrettäväksi tekeminen, mahdollistaa paremmin myös maailmanlaajuisen ihmiskaupan vastaisen toiminnan sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen.

6.4 Käsitteen ominaispiirteiden täsmentäminen haastatteluaineiston avulla

Koska Walkerin ja Avantin (1994) mukaan käsiteanalyysiä tehdessä voidaan jokaiseen analyysin vaiheeseen tarvittaessa palata täydentämään jo saatuja tuloksia, voidaan myös tässä tutkielmassa täsmentää tutkimuskirjallisuudesta poimittuja ihmiskauppa - käsitteeseen liittyviä ja kuviossa 4 esitettyjä ominaispiirteitä empiirisen aineiston avulla.

Haastateltavat kuvasivat uhrin tilannetta vähitellen uhriutumista kohti eteneväksi eli prosessimaiseksi. Ihmiskaupan kohteeksi valittu henkilö saatetaan houkuttelemalla ja erehdyttämällä tai pakottamalla tilanteeseen, jossa hänellä ei ole muuta mahdollisuutta, kuin toimia ”myyjän” vaatimalla tavalla. Tilannetta kontrolloidaan yleensä väkivallalla, uhkailuin tai eristämällä. Ihmiskaupan kohteelta saatetaan evätä yhteydenpito ulkopuolisiin henkilöihin ja rajoittaa liikkumista tai ottaa matkustusasiakirjat pois. Yleensä ihmiskauppaan liittyy aina myös velkasuhde, joka syntyy prosessin aikana. Ihmiskaupan kohteen menetettyä toimintakykyänsä on hän uhriutunut ja täysin ”myyjän” vallassa. Haastattelut ja lähdekirjallisuus (ks. Roth 2010; Korpi 2012.) vastasivat prosessimaisuuden kuvailun osalta lähes täydellisesti toisiaan ja haastateltavien kertomat esimerkit syvensivät tutkijan ymmärrystä prosessiin liittyvistä yksilöä haavoittavista tekijöistä.

Erehdyttäminen nousi haastatteluaineistosta merkittävimmäksi keinoksi löytää ihmiskaupan kohteita. Työn lupaaminen vauraassa Euroopassa tai muissa länsimaissa, houkuttelee köyhien ja epävakaiden maiden kouluttamatonta sekä vaikeissa elämänoloissa elävää kansanosaa. Esimerkkinä haastatteluissa nousi muun muassa entisen Itäblokin maiden nuorten työttömyys ja huonot koulutusmahdollisuudet, lisäksi nuorilla on usein velvoite huolehtia omista vanhemmistaan ja jopa isovanhemmistaan. Ulkomaille suuntautuvan työnteon riskeistä saatettiin olla tietoisia, mutta todellista vaihtoehtoa ei välttämättä koettu olevan tarjolla. Seuraavassa katkelmassa eräs haastateltava kertoo, kuinka nuoria ja erityisesti naisia erehdytetään lupauksin lähtemään Eurooppaan.

“By talking...They lie to these women, they lie that they find a job for you... like a cleaner, or like something, you know... you have this, you have that. But when they bring them to another country example to European country, who knows. Then they are going to find out what they are going to do and if they don't know they force them, they beat them they do most of the bad things.” (HB)

Haastateltavista oli ilmeistä, että ihmiskauppa on kannattavaa liiketoimintaa ja ihmiskaupan tavoitteena on uhrin taloudellinen hyödyntäminen. Haastateltavat näkivät ihmiskaupan maailmanlaajuisena ongelmana, johon ei ole helppoja ratkaisuja. Vaikka ihmiskauppa nähtiinkin ihmisoikeuksiin kohdistuvana rikoksena, saatettiin se ymmärtää myös uhrin kannalta eräänlaisena selviytymiskeinona. Erityisesti prostituutioon liittyvässä

ihmiskaupassa, haastateltavat arvelivat joidenkin naisten alistuvan tilanteeseen ansaintatarkoituksessa. Oletus oli, että ihmiskaupan uhri pystyisi auttamaan taloudellisesti kotimaassa köyhissä oloissa olevaa perhettään tai perhe olisi saanut maksun jo prosessin alkuvaiheessa.

”In a Middle East, there is a civil war. From the civil war you don’t get anything good, only bad. All the bad things you get from there. For the other countries like Ukraine and many other countries from the East block are in crisis, big crisis. Big economic crisis and people don’t have what to eat they don’t have jobs and they have nothing. So it means they have to do something, they have to get out of the country to find some better life in Europe.” (HF)

”Niin, ehkä minä ymmärrän sen [haastateltava viittaa uhrin asemaan]. Ei ole hyvä jos ei itse saa päättää, mutta jos sinulla ei ole mitään, mistä sinä päätät? ...ja jos sinä tiedät, että palaat takaisin vielä huonompaan. Kukaan ei tiedä ja sinä tarvitset rahaa. Mutta pitää varoa niitä [viittaa järjestytyneeseen rikollisuuteen], se on vaarallista.” (HG)

Haastateltavat saattoivat myös ajatella, ettei ihmiskaupan uhrin asema ole pysyvä, vaan kyseessä on tilapäinen ahdinko ja uhri voisi ”maksaa” itsensä vapaaksi ja jatkaa tämän jälkeen vapaata elämää Euroopassa. Haastateltavat arvelivat myös olevan tapauksia, joissa perhe tietoisesti möi jonkun perheenjäsenistään ihmiskauppiaille. Tuolloin syynä nähtiin perheen taloudellinen tilanne ja ajatus, että uhri pystyisi näin auttamaan perhettään ja tilanne olisi uhrin kannalta väliaikainen.

“Because those people did pay for those women and that’s why they own them, women have to give back that money, to make some kind of.... make prostitution and everything.” (HA)

Haastatteluista kävi myös ilmi, että haastateltavat yhdistivät ihmiskaupan usein kansainvälisiin rikollisliigoihin sekä ehkä hieman yllättäenkin, valta-asemassa oleviin viranomaisiin ja poliitikkoihin. Haastateltavien mielestä ihmiskauppaan liittyvä taloudellinen hyöty saa joissakin valtioissa myös poliittiset päättäjät ummistamaan silmänsä

toiminnalta. Haastateltavien mielikuvat ihmiskauppaan liittyvistä taloudellisista seikoista saavat tukea myös tutkimuskirjallisuudesta. Tänä päivänä ihmiskauppa koskettaa tutkimusten mukaan kaikkia valtioita maailmanlaajuisesti ja on toiseksi laajin sekä eniten kasvava laittoman elinkeinon muoto (Mace ym. 2012, 336).

Haastattelijat näkivät ihmiskaupan ensisijaisesti kansainvälisenä toimintana, jossa uhrin houkutellaan kotimaasta lähinnä johonkin Euroopan alueella sijaitsevaan maahan. Uhrin riippuvuus syntyy eristämällä uhri muusta yhteiskunnasta, kontrolloimalla häntä ja viemällä häneltä matkustusasiakirja. Tilanteen ylläpitämiseksi ihmiskauppias saattaa käyttää väkivaltaa ja uhkailua. Seuraavat katkelmat haastatteluista kuvaavat riippuvuuden syntymistä ja ylläpitämistä sekä uhriutumista.

”...somebody will force her to make and takes her passport when she is stuck, it is too late. Maybe he can use her as long as he wants and then he gives passport back and nobody will know...” (HA)

“they might threat or use violence and you don’t see anybody. What can you do, from who you ask help?” (HE)

”Kyllä mä nään että ne on uhreja, ei niitä hirveen hyvin kohdella. Varsinkin jos ne on jonkun semmosen järjestön mafian leivissä, siitä tulee ongelmaks ettei siitä niin vain pääse pois...” (HD)

Venla Roth (2010, 275–278) kirjoittaa pakottavista olosuhteista kuvaillessaan niitä kontrollikeinoja, joita ihmiskaupan uhreihin, erityisesti Suomessa työskenteleviin prostituutuihin voidaan käyttää. Rothin kuvailu parittajien käyttämisestä kontrollikeinoista, muistuttaa huomattavasti haastateltavien näkemyksiä. Rothin mukaan seksikauppaan liittyvässä ihmiskaupassa ihmiskauppiat käyttävät hyväkseen uhrien haavoittuvaa ja heistä riippuvaista asemaa sekä psykologista painostusta. Luomalla itsensä ja uhrin välille näkymättömän psyykkisen riippuvuuden, pystyy ihmiskauppias kontrolloimaan uhriaan ilman näkyvää väkivaltaa, eikä uhrilla ole useimmiten keinoja paeta tilannetta.

Valta ja vallan käyttö on merkittävä ihmiskauppaan liittyvä piirre. Ihmiskaupassa valtaa käyttää ihmiskauppias, jolloin hän voi edellä kuvatuin tavoin väkivalloin tai uhkaamalla

saada toisen alistumaan tahtoonsa. Tarkasteltaessa ihmiskauppaa ilmiötasolla, yhteiskunnallisena ja kansainvälisenä toimintana, voidaan ilmiöön liittää valta yhteiskuntarakenteissa.

“Ei siihe voi mitään tehdä, se on iso business ja mukana mafia, se joka hyötyy sillä on rahaa ja niin...silleen, jos yhden saa loppumaan tulee uusia. Aina on löytyy joku, joka haluaa parempaa elämää ja silloin sillä [viittaa ihmiskauppiaisiin] on valta...” (HD)

”In some countries, if you are poor, you are nothing. They should help you [tarkoittaa hallitusta ja viranomaisia] but they do nothing, just get more rich and some people they suffer... they lose home, everything.” (HB)

Korruptoituneisuus ylläpitää tietyn eliitin valtaa ja mahdollistaa heikompien sarron. Yksilön oikeudet hyvin korruptoituneessa valtiossa ovat heikot, jolloin voidaan puhua valtasuhteista. John Scottin (2001, 2-5) käyttää käsitettä sosiaalinen valta. Käsite voidaan ymmärtää yksittäisten ihmisten väliseksi vallaksi, esimerkiksi vanhemmat, jotka asettavat rajat lapsilleen tai esimies joka neuvoo, mutta myös valvoo, alaisten työskenteilyä. Sosiaalista valtaa käytetään myös yhteiskunnan rakenteissa jolloin jollakin ihmisryhmällä voi olla muita enemmän valtaa. Korruptoituneessa maassa, vallan käyttö ja kaantuu suhteiden sekä taloudellisen hyödyn kautta. Mitä köyhempi olet, sen vähemmän valtaa sinulla on.

6.5 Ihmiskauppa -käsitteen vastakäsitteet ja empiiriset ilmiöt

Vastakäsitteitä määrittelemällä voidaan edelleen rajata analysoitavaa käsitettä ja selvittää sen merkitystä. Vastakäsitteet ovat käsitteitä, jotka saattavat muistuttaa analysoitavaa käsitettä, mutta eivät sisällä samoja ominaispiirteitä, jolloin todellisuudessa ei ole lainkaan kyse analysoitavasta käsitteestä tai sen tarkoitteesta. (Walker & Avant 1992, 45–46.) Ihmiskauppa -käsitteellä ei ole varsinaista vastakäsitettä, käsitettä mikä voidaan ymmärtää ihmiskaupan vastakohtana, tai käsitettä joka olisi ominaispiirteitään vastakainen. Haastatteluaineistosta on kuitenkin löydettävissä myös sellaista kuvailua mikä ei todellisuudessa vastaa ihmiskaupan määritelmää eikä sisällä siihen liittyviä ominaispiirteitä. Eräs haastateltavista kertoi synnyinmaansa hallinnon ja rakenteellisten järjestelmien korruptoituneisuudesta sekä kuvaili haavoittuvassa asemassa olevien henkilöi-

den haasteellista elämää kadulla kerjäämässä tai myymässä palveluitaan, kuten kengänkiillotusta tai ajoneuvojen pesemistä liikenteen seassa. Kyseiset esimerkit kuvastavat olosuhteita, jossa ihmiset ovat pakotettuja hakemaan toimeentulonsa lähes kaikilla mahdollisilla tavoilla ja ovat normaalia suuremmassa vaarassa joutua hyväksikäytetyiksi tai kaltoinkohdeiluiksi. Kenkien kiillotus tai kerjääminen, eivät ole kuitenkaan itsessään merkkejä ihmiskaupasta, ellei niihin liity aiemmin kuvailtuja ihmiskauppa - käsitteen ominaispiirteitä.

”There is so much corruption, nobody cares about them or helps them. Those same rich people sit in a parliament and think how to get more rich... And there is people who need help, they beg for the money, they don't have food or home. They live on a street and if they get sick nobody does anything, no money for doctor and they [tarkoittaa varakasta kansanosaa]... government makes nothing.” (HC)

Edellinen haastatteluista poimittu katkelma, kuvailee ennemminkin yhteiskunnallisia olosuhteita ja lähtökohtia ihmiskaupalle, kuin itse ihmiskaupan prosessia. Katkelma auttaa myös ymmärtämään ihmiskauppa -käsitteen ongelmallisuuden ja haasteellisuuden. Laajimmillaan se voidaan ymmärtää yleisenä ihmisiin kohdistuvana taloudellisena hyväksikäyttönä ja riistona, jolloin rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät. Käsitettä tulkitaan omista intresseistä ja lähtökohdista käsin. Ihmiskauppa -käsitteen tarkempi määrittely on kuitenkin tärkeää nimenomaan epämääräisyyden poistamiseksi ja ihmiskaupaan puuttumisen mahdollistamiseksi.

Lorraine Walkerin ja Kay Avantin käsiteanalyysin viimeisessä vaiheessa etsitään konkreettisia ilmiöitä, joiden avulla todistetaan analysoitavan käsitteen esiintyminen. Walker ja Avant (1992, 48) kutsuvat tätä vaihetta empiiristen tarkoitteiden määrittelyksi. Ihmiskaupalla viitataan siis ihmiskauppa -käsitteen empiiriseen ilmenemiseen. Konkreettisina esimerkkeinä ihmiskauppailmiöistä, voidaan pitää ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää ja ihmiskaupan vastaista toimintaa sekä ihmiskaupan vastaista lainsäädäntöä. Esimerkkeinä mainittakoon Palermon sopimuksen lisäpöytäkirja, joka on luettavissa liitteessä 3 (3/5) tai ihmiskaupan vastaista toimintaa varten rakennettuja sivustoja, kuten Suomessa perustettu sivusto www.ihka.fi. Voitaneen todeta, että ihmiskauppaa esiintyy konkreettisesti ja näin ollen käsite sekä ilmiö ovat todellisia.

7 KÄSITEANALYYSIN SYNTEESI SEKÄ JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Ihmiskauppa käsitteenä maahanmuuttajien näkökulmasta

Tutkielmassa haluttiin selvittää maahanmuuttajien näkemyksiä ihmiskaupasta. Tästä syystä on myös perusteltua, että käsiteanalyysin tuloksia tarkastellaan empiirisen aineiston analyysiä painottaen. Käsitteen selkeyttämiseksi luotiin haastatteluaineiston analysoinnin avulla kuvio (kuvio 5), jossa kuvataan ihmiskaupan ilmenemistä maahanmuuttajien näkemyksen mukaisesti sekä ihmiskauppa -käsitteeseen liitettyjä ominaisuuksia ja näiden välisiä suhteita Walkerin ja Avantin (1992) käsiteanalyysinmallia hyödyntäen. Kuvio on eräänlainen konkreettinen esimerkki käsitteen esiintymisestä arkikäytössä ja ilmiön todellisuudesta.

KUVIO 5. Ihmiskauppa empiirisen aineiston valossa

Kuvioon on koostettu haastatteluista esiin nousseet ja Walkerin ja Avantin (1992; 1994) käsiteanalyysin vaiheiden mukaisesti eritellyt sekä analysoidut ihmiskauppa -käsitettä kuvailevat ja määrittelevät ominaisuudet.

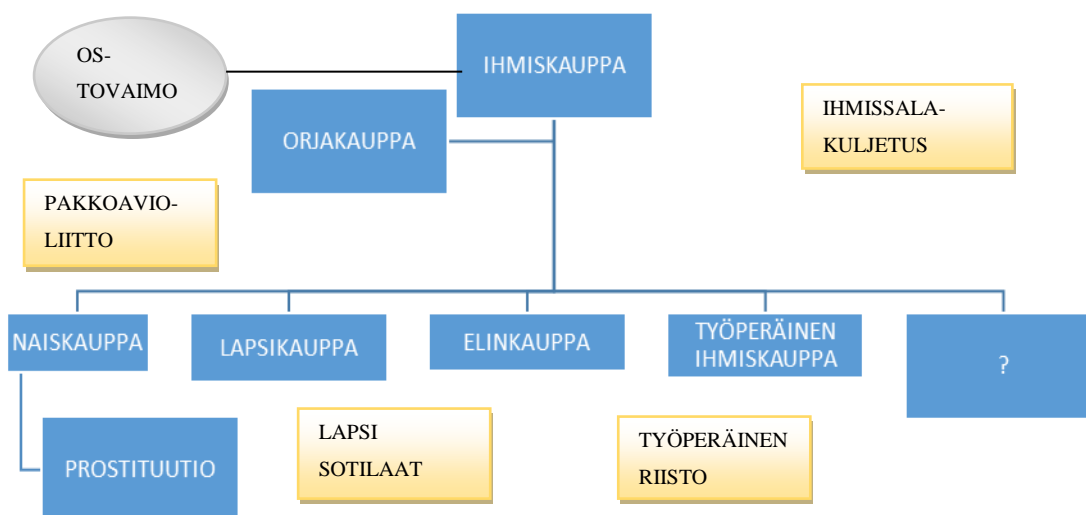
Terminä ihmiskauppakäsite on melko uusi ja vaikea määriteltävä. Prostituutioon liittyvä ihmiskauppa oli yleisimmin tunnistettu ihmiskaupan muoto haastateltavien keskuudessa. Tutkielmaa varten haastatellut henkilötkin aloittivat useimmiten käsitteen määrittämisen prostituutiosta ja vasta lisäkysymysten kautta laajensivat ja tarkensivat ihmiskauppa -käsitettä. Haastattelujen sisältöä analysoidessa ja ihmiskauppa -käsitteen ominaispiirteitä selvitetessä, voitiin todeta haastateltavien viittaavan ihmiskauppa -käsitteellä prosessiin, jossa uhriudutaan. Kaikki haastateltavat pitivät myös ihmiskauppaa harjoittavan henkilön tai ryhmän motiivina rahallista hyötymistä uhrista. Haastateltavista ainoastaan yksi kuvaili ihmiskauppaa laajempaan henkilön yhteiskunnallisesti heikkoon asemaan liittyvänä kaltoinkohteluna, jossa yhteiskunnan hyväosaiset tavoittelevat rahallista hyötymistä haavoittuvassa asemassa olevasta kansanosasta.

Pyydettäessä kuvailemaan uhrin asemaa, haastateltavat puhuivat ihmiskaupan yhteydessä ostamiseen liittyvästä omistamisesta. Omistamista he kuvailivat niin, että se antaa oikeutuksen määritellä koko toisen henkilön olemassaolon. Tuolloin ei tarkoiteta enää pelkästään riippuvuuden rakentamisesta uhrin ja kauppiaan välille, vaan uhrilta riistetään kaikenlainen oikeus toimia oman tahtonsa mukaisesti. Koska uhrilla ei ole ihmisyyteen perustuvia oikeuksia, voi ihmiskauppias määritellä tämän olemassaolon täysin ja on vapaa toimimaan tämän ”olion” kanssa niin kuin hän parhaaksi näkee.

Jatkossa olisikin hyvä pohtia, tulisiko ihmiskauppa -käsitteen tilalla siirtyä käyttämään orjuus, tai moderni orjuus sekä orjakauppa -käsitteitä. Näiden käsitteiden käyttöä puoltaisi niiden tunnettuus ja selkeys, sekä vakiintunut merkitys. Siinä missä ihmiskauppa viittaa uhriuttavaan prosessiin, orjuus käsitteenä kuvailee uhrin asemaa suhteessa muihin ja erityisesti vallankäyttöä tai sen puutetta. Orja -käsite viittaa ihmisoikeusrikkomuksen ja oikeuksien puutteeseen, tekee näkyväksi ihmisen prosessin keskellä. (Kim-pimäki 2009; Mace, Venneberg ja Amell 2012.) Myös haastateltavat käyttivät orja -käsitettä kuvaillessaan uhrin asemaa.

7.2 Ihmiskaupan ilmeneminen

Kuviossa 6 on esitetty ihmiskaupan lähikäsitteet, joista sinisissä ja harmaassa laatikoissa mainitut käsitteet edustavat useimmiten myös ihmiskaupan eri ilmenemismuotoja. Oranssit laatikot edustavat puolestaan rajakäsitteitä.

KUVIO 6. Ihmiskaupan ilmeneminen

Koska ihmiskauppa käsitteenä on kontekstisidonnainen ja näin ollen muuttuva sekä kehittyvä, on kuvion 6 viimeinen laatikko jätetty tyhjäksi odottamaan ihmiskauppa - käsitteeseen liitettäviä tai ihmiskaupaksi luokiteltavia uusia ilmenemismuotoja. Lisäksi kuviossa on mainittuna neljä käsitettä joita voitaisiin pitää rajatapauskäsitteinä; lapsisotilaat, työperäinen riisto, ihmissalakuljetus ja pakkoavioliitot, jotka harvoin täyttävät ihmiskaupan ominaispiirteitä tai piirteitä löytyy ainoastaan muutamia. Kaikki neljä käsitettä täyttävät kuitenkin vakavan ihmisoikeusrikoksen ja hyväksikäytön kriteerit. Haastatteluista esiin noussut käsite ostovaimo, on tässä tutkielmassa ymmärretty tutkijan vapautta käyttäen, pakkoavioliitosta poikkeavalla tavalla. Käsite on tarkoituksella sijoitettu orjakauppakäsitteen ja pakkoavioliittokäsitteen välimaastoon, kuvastamaan ehkä astetta lähemmäksi orjuutta kuvaavaa olotilaa. Kyseessä on ihmiskaupan lähikäsite.

Tässä tutkimuksessa merkittävää oli, että kukaan haastateltavista ei nimennyt työperäistä riistoa, pakkotyötä tai orjatyötä ihmiskaupaksi tai kuvailut sen kaltaista toimintaa

osana ihmiskauppaa. Suomalaisten tutkimusten mukaan nimenomaan Suomessa esiintyvä ihmiskauppa on joko prostituution tai työhön liittyvää (Jokinen, Viuhko & Ollus 2011). Tämä ristiriita herättää myös huolta maahanmuuttajien tietoisuudesta liittyen työolainsäädäntöön ja työskentelyolosuhteisiin liittyviin oikeuksiin. Voitaneen pitää hyvin mahdollisena, että työperäistä ihmiskauppaa tai siihen rinnastettavaa toimintaa tapahtuu maahanmuuttajien keskuudessa, ilman että sitä tunnistetaan riittävästi. Perehtymättä sen tarkemmin eri maiden työskentelyolosuhteisiin ja työhön liittyviin normeihin sekä sääntöihin, on mahdollista ymmärtää, että myös työhön liittyvät oikeudet ja velvollisuudet poikkeavat toisistaan kulttuurien ja valtioiden mukaan. Pohjoismaissa työnteoko säädelään lainsäädännön avulla ja työntekijöiden oikeuksia ajavat ammattiliitot.

Haastatteluissa kävi ilmi, että ihmiskauppa tai englanninkielinen termi trafficking in human being yhdistettiin hyvin voimakkaasti prostituutioon sekä kolmansista maista Euroopan alueelle kohdistuvaan ihmissalakuljetukseen. Haastatteluissa käytettiin käsitettä sekä suomeksi että englanniksi. Erityisesti englanninkielinen termi yhdistyi helposti ihmissalakuljetukseen haastateltavien mielessä. Myös tästä syystä orjakauppa tai moderni orjakauppa -käsitteen käyttäminen vaikuttaisikin olevan kuvaavampi ja osuvampi käsite kuvaamaan tämän päivän ihmiskaupan monimuotoisuutta. Osa haastateltavista siirtyikin haastattelun aikana käyttämään käsitettä moderni orjakauppa, joka heidän mielestään kuvasi edellä mainittujen prostituution ja ihmissalakuljetuksen lisäksi omistamisen oikeutta.

7.3 Ihmiskaupalle altistavat tekijät

Kaikissa haastatteluissa haastateltavat näkivät ihmiskaupan syinä köyhyyden ja ihmisten paremman elämän tavoittelun. Köyhyys ja ihmiskauppa aiheutuivat heidän mukaansa valtioiden korruptoituneisuudesta ja byrokratiasta. Valtaa pitävät saattoivat hyötyä ihmiskaupasta suoraan tai välillisesti, valtion hallinnon byrokraattisuus sekä korruptoituneisuus mahdollistavat ihmiskaupan. On siis mahdollista ajatella, että nämä kolme yllämainittua seikkaa köyhyys, korruptio ja epäsuhtaisesti jakautunut valta ovat sidoksissa toisiinsa ja edistävät erilaisia hyväksikäytön muotoja. Anna Kontula on vuonna 2005 prostituutiota tutkiessaan todennut, että tuona ajankohtana noin puolet Suomessa toimivista 8000 prostituoidusta oli ulkomaalaistaustaisia ja näistä neljännes (päivätasolla) työskenteli parittajalle. Jo tuolloin oli nähtävissä, että osaan prostituutiota liittyi köy-

hyys, syrjäytyneisyys ja rikollisuus. (Kontula 2005, 17–21.) Vaikuttaisi siis siltä, että prostituution ilmenemiseen pätevät ainakin osittain samat syyt kuin ihmiskauppaankin. Kontulan mukaan osa prostituoiduista joutuu valitsemaan ammatin oman elämäntilanteen pakottamina ja tuolloin yleisin syy löytyy köyhyydestä tai taloudellisista vaikeuksista. (emt. 2005, 41).

Yksilöllisinä ja ihmiskaupalle altistavina syinä voidaan pitää myös yksittäiseen henkilöön liittyviä tekijöitä. Haastateltavat kuvailivat ihmiskaupan uhreja useimmiten nuorina naisina, jotka unelmoivat paremmasta tai laadukkaammasta elämästä. Myös lasten asema, erityisesti köyhillä alueilla, mihin suuntautuu länsimaista turismia tai sota-alueilla nähtiin heikkona, mikä altisti näitä erilaisille kaltoinkohteluille, kuten seksi- ja elinkauppa. Haastattelujen analysoinnin perusteella voidaan siis todeta, että maahanmuuttajien mielestä altistavia tekijöitä ihmiskaupalle ovat yhteiskunnan rakenteisiin liittyvät epäkohdat, mutta myös yksilön haavoittuvuutta ilmaisevat tekijät kuten sukupuoli ja ikä. Suomessa naisten ja lasten asema on turvattu lainsäädännöllä, minkä lisäksi tasa-arvoa korostavalla kulttuurilla on Suomessa pitkät perinteet. Haastatteluissa ei tullut ilmi sellaisia yksilön ulkomuotoon tai kehitystasoon liittyviä uskomuksia, joiden mukaan näihin liittyvät erityiset tekijät voisivat altistaa ihmiskaupalle.

7.4 Johtopäätökset

Maahanmuuttajien näkemykset ihmiskaupasta ovat melko yhteneväisiä, erityisesti kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden kanssa. Ihminen rakentaa oppimansa käsitteen varaan uusia käsitteitä ja jäsentää näin maailmaa. Fenomenografia suomennettuna tarkoittaa ilmiöiden kuvaamista. (Syrjälä ym. 1995, 117.) Tässä tutkielmassa tutkittiin ihmiskauppakäsitettä fenomenografisen suuntauksen ja käsiteanalyysin keinoin. Tavoitteena oli selkeyttää ihmiskauppakäsitettä, mutta haastateltavien ihmiskauppaan liittämät käsitykset kuvailivat ihmiskauppaa myös ilmiönä. Vaikka ihmiskauppa -käsitteen määrittäminen oli ongelmallista, voidaan empiiristä ja teoreettista aineistoa tarkasteltaessa todeta, että molemmat aineistot kuvaavat ilmiötasolla hyvin samankaltaista prosessinomaista ja uhriuttavaa tekoa, jonka tavoitteena on taloudellisen hyödyn saavuttaminen. Erityisesti ihmiskauppaa aiheuttavat ja ihmiskaupalle altistavat tekijät nousevat hyvin yhteneväisenä molemmista aineistoista.

Haastateltavat pitivät lähes mahdottomana viranomaisten keinoja puuttua ihmiskaupaan. Ongelma nähtiin globaalina ja ihmiskaupan taloudellinen hyöty merkittävänä niin yksilö- kuin laajemmallakin tasolla. Haastatteluissa ihmiskauppa myös liitettiin useimmiten järjestäytyneen rikollisuuden organisoimaksi ja järjestämäksi liiketoiminnaksi, kuin yksittäisen henkilön toiminnaksi.

Haastateltavat uskoivat ihmiskaupan uhrien tunnistamisen olevan vaikeaa useastakin syystä. Uhrit eivät uskalla kertoa tilanteestaan eikä uhreilla ole mahdollisuuksia olla yhteydessä viranomaisiin. Tutkimuskirjallisuudessa Jones ja kumppanit (2007, 109) ovat myös nostaneet esiin viranomaisten vaikeuden tunnistaa ihmiskauppaa ja sen uhreja. Ihmiskaupan uhrit jäävät usein tunnistamatta kahdesta syystä, toisaalta heitä pidetään poissa näkyviltä muun muassa kodeissa, liikeyrityksissä ja järjestäytyneessä prostituutiotoiminnassa, toisaalta heitä ei tunnisteta, heidän asioidessaan sosiaali- tai terveydenhuollon palveluissa. Ihmiskaupan uhreja voi olla asiakkaina erityisesti päivystysluonteisessa sosiaalityössä, lastensuojelussa, turvakodeissa ja mielenterveyspalveluissa. Olikin tärkeää, että viranomaiset, sosiaalityöntekijät mukaan lukien, olisivat tietoisia ihmiskauppailmiöstä ja tunnistaisivat ihmiskauppaan liittyvät mekanismit, elementit sekä prosessin ja pystyisivät tunnistamaan potentiaaliset uhrit. (Jones, Engstrom, Hilliard ja Mariel 2007, 109.)

Tätä tutkimusta varten haastateltiin ainoastaan kahdeksaa maahanmuuttajaa joiden näkemykset ihmiskauppaan liittyen vastasivat melko hyvin tutkimuskirjallisuutta. Tästä huolimatta tulee muistaa, että käsitteet ovat kontekstiinsa sidottuja ja ajassa sekä paikassa muuttuvia. Henkilöt, jotka olivat asuneet Suomessa pidemmän aikaa, kertoivat ihmiskauppaan liittyviä näkemyksiään niukemmin. Kuvastaako tämä yhteiskuntamallin vaikutusta yksilön näkemyksiin, siihen ei tässä tutkimuksessa saada vastausta.

Tästä tutkimuksesta voidaan kuitenkin tehdä johtopäätös, että ihmiskauppaa on ja todennäköisesti sitä esiintyy myös Suomen rajojen sisäpuolella. Ihmiskauppaan ja sen uhrien tunnistamiseen tulee kiinnittää huomiota myös viranomaisessa. Talouden kytkökset ovat globaaleja, samoin ihmiskauppa.

8 POHDINTA

8.1 Toimimattomat rakenteet

Tutkielma aloitettiin jäsentämällä tutkimuksen taustalla vaikuttavaa rakenteellisen sosiaalityön näkökulmaa. Tästä syystä tutkielma on hyvä myös lopettaa käsiteanalyysistä saatujen tulosten pohtimiseen rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta.

Köyhyys nähtiin vahvasti sekä haastatteluissa että tutkimuskirjallisuudessa ihmiskaupaa aiheuttavana ja ylläpitävänä tekijänä. Irene Roivainen, Jari Heinonen ja Satu Ylinen (2012) ovat tutkineet suomalaisten vähävaraisten köyhyyden kokemuksia. Tutkimuksen mukaan naisille köyhyys aiheutti ahdistusta, stressikokemuksia ja voimattomuutta, rajoittaessaan valinnanmahdollisuuksia eri elämänoilla. Miehet puolestaan kokivat köyhyyden nöyryyttävänä ja häpesivät tilannettaan. Ajoittain miehet tunsivat itsensä ulkopuoliseksi. Köyhyyden aiheuttama lisääntyvä syrjäytymisen kierre, aiheutti huolta erityisesti miesten mielestä. Suomalaisten köyhien kokemukset kuvastavat samantyyppisiä tuntemuksia ja kokemuksia, kuin kansainvälisestä aineistosta on löydettävissä. Suomessa toteutetaan kuitenkin sosiaalidemokraattista hyvinvointimallia. Sen ominaisuuksia ovat Saaren (2005) mukaan sosiaalisten oikeuksien universaalisuus, suhteellisen hyvät ja kattavat etuudet ja korkea markkinariippumattomuuden aste. Sosiaaliset etuudet ulottuvat keskiluokkaan ja etuudet ovat pitkälti riippumattomia luokka-asetusta. Mallin luokkajakoa tasoittava vaikutus on merkittävä ja malli korostaa sosiaalisten oikeuksien yksilöllisyyttä. Näillä seikoilla on vaikutusta köyhimpien väestöosien hyvinvointiin ja mahdollisuuksiin toteuttaa itseään. Ihmiskaupan uhrit tulevat puolestaan useimmiten maista, joissa on huomattavasti byrokratiaa ja alhaiset tai puuttuvat sosiaaliset etuudet.

Rakenteellinen sosiaalityö tarkastelee yhteiskunnan rakenteita, niiden välisiä suhteita sekä oikeudenmukaisuutta. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta epätasa-arvo on lähtöisin yhteiskunnan epäonnistuneista rakenteista ja se tulisi tunnistaa koko yhteiskunnan ongelmaksi, että siihen voitaisiin puuttua. (Hurtig & Nikupeteri & Laitinen 2014, 256.) Sosiaalityön tehtävä on edistää heikompien toimijuutta sekä valtaistaa heitä, erityisesti rakenteellinen sosiaalityö velvoittaa sosiaalityöntekijöitä puuttumaan havait-

tuihin epäkohtiin ja nostamaan niitä esiin muiden nähtäville. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta ihmiskauppaa voidaan pitää yhteiskunnallisella ja kansainvälisellä tasolla epäonnistuneiden rakenteiden ja laajalti ilmenevän epätasa-arvon merkkinä ja siihen tulee puuttua myös sosiaalityön keinoin ja nostamalla esiin yhteiskunnassa ilmeneviä epäkohtia. Rakenteellisen sosiaalityön keinoin voidaan myös vaikuttaa yhteiskunnan toimimattomiin rakenteisiin. Muun muassa köyhyys ja syrjäytyminen voidaan nähdä yhteiskunnan yksilön turvaamiseen tähtäävän tehtävän epäonnistumisena. Pohjola kehottaakin siirtymään yksinkertaisten lineaaristen ilmiöiden ymmärtämisestä kompleksisten ongelmien ja monimutkaisten vaikutussuhteiden ymmärtämiseen, sillä yhteiskunnalliset muutokset seuraavat toisiaan yhä kiihtyvällä vauhdilla. Epätasa-arvoa lisäävät muun muassa kapitalismi ja rasismi, joka voi näyttäytyä myös toimintakykyyn liittyvänä syrjintänä, sekä byrokratia, koulutus ja yhteiskunta, joitakin mainitaksemme. (Pohjola 2014, 24.)

Johanna Hurtig, Anna Nikupeteri ja Merja Laitinen (2014, 253–254) kritisoivat kuitenkin pohjoismaisen hyvinvointimallin mukaista palvelujärjestelmää. Pohjoismaainen palvelujärjestelmä ei ole valmistautunut kohtaamaan erityiskysymyksiä, kuten väkivaltaa. Myös ihmiskauppa voitaisiin katsoa tällaiseksi poikkeavaksi ilmiöksi. Pohjoismaissa luotetaan sosiaaliturvan ja palvelujärjestelmän luomaan sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen.

8.2 Yksilötason auttaminen

Rakenteellista sosiaalityötä pidetään yleensä rakenteiden ja palvelujärjestelmien tasolla tehtävänä suunnittelu- ja kehittämistyönä. Yksilötasolla rakenteellisen sosiaalityön näkökulma näkyy empoweringina ja siihen liittyvänä dialogisuutena, sosiaalityöntekijöiden tulee toimia asiakkaidensa asioiden ajajina. (Heinonen 2014, 52–55). Dialoginen sosiaalityö on vuorovaikutuksellista ja kulttuurisensitiivistä (Anis 2008, 19–20). Iain Ferguson ja Rona Woodward (2009, 153–162) korostavat, että asiakastyössä lähtökohdina ovat asiakkaan kunnioittaminen ja hyvät käytännöt.

Ihmiskaupan uhrit ovat useammin maahanmuuttajia kuin kantaväestöön kuuluvia (Jones ym. 2007; Kara 2009). Kaikki maahanmuuttajat eivät ole kuitenkaan ihmiskaupan uhreja, mutta uuteen maahan kotoutuminen, sosiaalisen verkoston rakentaminen ja yhteis-

kunnan rakenteiden ja palvelujärjestelmän hahmottaminen vievät aikaa ja voimavaroja. Maahanmuuttajan luonnolliset sosiaaliset verkostot pienenevät tai katoavat kokonaan maahanmuuton seurauksena. Hänen pääasialliset verkostonsa voivat uuteen maahan asettuessa koostua suurimmaksi osaksi viranomaisista kuten sosiaalityöntekijöistä. (Hirstiö-Snellman & Mäkelä 1998, 5-6.) Paula Hirstiö-Snellman ja Marjukka Mäkelä kuvailevat maahanmuuttajia ryhmäksi jotka ovat maahanmuuton alkuvaiheessa erityisen haavoittuvassa asemassa sekä riippuvaisia viranomaisten tuesta sekä ohjeista, heidän toimintakykynsä ollessa tuossa vaiheessa alentunut.

Monikulttuurisella sosiaalityöllä tarkoitetaan pääasiassa maahanmuuttajien parissa tehtävää sosiaalityötä. Monikulttuurisen sosiaalityön sijaan voidaan käyttää myös käsitettä interkulttuurinen sosiaalityö, mikä ei niinkään viittaa asiakastyön kohderyhmään vaan kulttuurien väliseen dialogiseen sosiaalityöhön. Dialoginen sosiaalityö on vuorovaikutuksellista ja kulttuurisensitiivistä. (Anis 2008, 19–20; 38–41.) Merja Aniksen (2008, 41, 99) mukaan sosiaalityössä tulee huomioida eroavaisuuksia sekä hyödyntää asiakkaiden omaa kompetenssia lisäämällä vähemmistöryhmien kanssa käytävää vuoropuhelua ja kuuntelemista. Työssä ei pidä kätkeytyä liiallisen sensitiivisyyden ja ymmärtämisen taakse, vaan käydä avointa keskustelua. Näin arvot, asenteet, valtarakenteet ja asiakkaita koskeva vähemmistönäkökulma tulevat tiedostetuiksi.

Maahanmuuttajia ei voida pitää homogeenisenä, toisiaan muistuttavana, ryhmänä. Heillä on erilaisia rooleja ja ihmissuhteet voivat muuttua toisenlaisiksi kuin lähtömaassa. Lisäksi heillä on erilaisia arvoja sekä odotuksia uuteen maahan saapuessaan. Uma Segal ja Nazneen Mayadas (2005, 568) käyttävät termiä kulttuurishokki, millä he tarkoittavat uuteen maahan siirtymisen aiheuttamaa muutosta.

Maahanmuuttajien käyttäessä sosiaalityön palveluja, emme voi myöskään sulkea pois sitä mahdollisuutta, että kohtaamme ihmiskaupan uhrin. Johanna Hurtig, Anna Nikupe-teri ja Merja Laitinen (2014) ovat nimenneet lukkiutuneiksi tulkinnoiksi niitä asiakas-työssä tapahtuvia arviointeja ja merkityksenantoja, jotka eivät mahdollista uhrin tule- mista kuulluksi. Tällaiset merkityksenannot estävät myös uhrin avun saamisen ja toimi- juuden vahvistumisen. Syinä näille lukkiutuville tulkinnoille Hurtig ja kumppanit pitä- vät asiakkuuteen liitettyjä ideologioita, työntekijän todellisuuskäsityksiä sekä asiakas- työssä käytettäviä todellisuuskuvien uskottavuuden arviointimalleja. Työntekijällä voi

olla myös mielikuva siitä, millainen uhrin tulisi olla, jolloin tulkinta uhrista voi olla hyvinkin kapeutunut. Aitona uhrina voidaan pitää henkilöä, joka on hiljainen ja nöyrä sekä pitkään kärsinyt. Uhrin tulee osoittaa kiitollisuutta ja toimia annettujen ohjeiden mukaisesti kyseenalaistamatta niitä. (emt. 2014, 258–270.)

Skaffari totesi omassa, rajat ylittävää prostituutiota koskevassa, väitöskirjassaan (2010), että erityisesti prostituoitujen tunnistaminen uhreiksi on haasteellista. Vaikka prostituoitioon liittyisikin pakottamista ja ihmiskaupan kaltaisia piirteitä, ei heidän uhrikuvansa täytä viranomaisten odotuksia. Ihmiskaupan uhri saattaakin olla toimintakykyinen, ei kiitollinen ja haasteellinen asiakas. Tällaiset uhrin ovat uhkassa jäädä auttamisjärjestelmien ulkopuolelle, ulos suljettuina ja pois käännyttyinä. Työssä tehtävä kategorisointi ja tulkinta voivat pahimmillaan jättää uhria kohdanneet teot huomioimatta kokonaan tai vähätellä tilanteen vakavuutta. Myös vallalla oleva sektoreihin jakautunut palvelujärjestelmä on kapea-alaisuudessaan ongelmallinen pyrittäessä vastaamaan erityiskysymyksiin. (Hurtig ym 2014, 271.)

8.3 Sosiaalinen oikeudenmukaisuus

Haastatteluista nousi esiin huoli ihmis- tai orjakaupan uhreiksi joutuneiden yhteiskunnallisesta asemasta jo ennen uhriutumista. Haastateltavat näkivät myös mahdottomana puuttua ilmiöön rikosoikeudellisesti, ilmiön laajuuden vuoksi. Syiksi mainittiin ihmiskaupan kannattavuus sekä piilorakenteet ja vaikuttimet jotka ylläpitävät ja edesauttavat ihmiskaupan kannattavuutta. Kaikki vastaajat olivat tietoisia ihmiskaupan taloudellisesta voimasta, heidän mukaansa syyllisiä olivat rikkaat jotka rikastuivat suoraan tai välillisesti ihmiskaupasta. He pitivät ongelmaa myös maailmanlaajuisena, vaikkakin ollettivat sen Suomessa olevan vähäisempää. Erään haastateltavan mukaan ihmiskauppa on mahdollista myös Suomessa, mutta poikkeaisi muualla maailmalla olevasta siinä, että täällä se olisi salatumpaa ja tapahtuisi enemmän suljettujen ovien takana. Haastateltava totesikin:

”Many people think that there is no human trafficking in Finland, they are so wrong. That phenomenal is everywhere even here, but you (authorities) don’t want to believe it...” (HB)

Ihmiskauppiaina ja riistäjinä nähtiin enemmänkin monikansalliset ryhmät, järjestäytynyt rikollisuus, jotka kytkeytyivät vaikutusvaltaisiin poliittisiin sekä taloudellisiin toimijoihin. Ihmiskauppaa pidettiin kansainvälisenä koko maailmaan levinneenä ilmiönä, jonka pois kitkemiseksi ei ole paljoakaan tehtävissä. Haasteltavien mielestä ihmiskaupan tuoma taloudellinen hyöty on niin suuri, ettei sitä saada loppumaan. Hyötyjiä oli haastateltavien mukaan kahdenlaisia. Yksittäiset ihmiskauppiat ja ihmiskauppaan liittyvät rikollisliigat, jotka kauppaavat naisia, lapsia ja miehiä useisiin eri tarkoitukseen, sekä länsimaiset sijoittajat ja toisen käden hyötyjät, jotka haluavat palveluja ja tuotteita mahdollisimman vähäisin kustannuksin. Rakenteellisen sosiaalityön yhtenä päämääränä tulee olla taloudellisten kysymysten muuttaminen pois kasvua tavoittelevasta, eriarvoistavasta talouspolitiikasta palvelemaan kaikkien hyvinvointia (Matthies & Närhi 2014, 100–101).

Haastatteluista kävi ilmi, että myös yksittäiset henkilöt saattoivat haastateltavien mielestä syyllistyä ihmiskauppaan, tuollainen ihmiskauppaan rinnastettava tilanne syntyy lähinnä silloin kun miespuolinen henkilö hakee itselleen vaimon jostakin köyhästä maasta ja maksaa esimerkiksi myötäjäisinä naisen suvulle tietyn summan. Avioliiton solmimiseen liittyvä rahallinen hyöty, saattaa aiheuttaa sen, että naisen sukulaiset naittavat tämän ilman omaa suostumusta. Toisaalta rahan vaihtaminen saattaa aiheuttaa sen, että vaimosta tulee miehen omaisuutta.

Sosiaalityössä voidaan kohdata mahdollisia pakkoavioliiton kautta maahan tulleita henkilöitä. Sosiaalityöntekijöillä tulisikin olla valmiuksia ottaa puheeksi myös parisuhteisiin ja avioitumiseen liittyviä tapoja ja käytäntöjä, erityisesti maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa työskennellessään. Järjestetyt avioliitot ovat vielä tapana joissakin kulttuureissa ja niihin voi liittyä lieveilmiönä myös pakkoavioliitot. Muun muassa Australiassa pakkoavioliitot katsotaan rikoksiksi ja ne on sisällytetty ihmiskaupan vastaiseen rikoslainsäädäntöön (Healey 2012, 57). Johanna Hurtigin, Anna Nikupeterin ja Merja Laitisen (2014, 255) mukaan, ihmisoikeusongelmat jäävät näkymättömiksi eikä yhteisöllisiä merkityksiä tavoiteta, mikäli kulttuurinen sensitiivisyys on ymmärretty väärin ja kysymyksiä ei uskalleta asettaa. Sosiaalista oikeudenmukaisuutta tavoiteltaessa tulee tavoittaa asiakkaiden elämäntilanne kokonaisuudessaan yhteistä työstämistä varten.

Johanna Hurtigin, Anna Nikupeterin ja Merja Laitisen (2014, 253–254) mukaan rakenteellinen sosiaalityö on erityisesti työtä, jolla edistetään sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Asiakastyössä oikeudenmukaisuus näkyy asiakasta kohtaavien epäkohtien tunnistamisesta ja asiakkaan tilanteeseen puuttumisesta. Hyvinvointipalvelujen ja sosiaalityön tavoitteena tulee olla eriarvoisuutta aiheuttavien tekijöiden poistaminen sekä asiakkaan toimijuuden lisääminen. Sosiaalityön näkökulmasta se tarkoittaa moniammatillista verkostomaista työskentelyä ja menetelmällistä osaamista sekä yhteiskuntaa vaikuttamista monella eri tasolla. (emt. 2014, 257.)

Hurtigin ym (2014, 266) mukaan rakenteellisessa oikeudenmukaisuustyössä tarvitaan valtaistavaa työtettä ja eettisten arvojen pohdintaa. Bob Mullaly (2007, 252) pitää puolestaan tärkeänä, että asiakas nähdään osana yhteisöä ja yhteiskuntaa ja ymmärretään yhteiskunnan rakenteiden merkitys sosiaalisia ongelmia aiheuttavana järjestelmänä. Mullalyn mukaan sosiaalityöntekijöiden on oltava tietoisia kuinka epäoikeudenmukaisuus ja sorto ilmenevät, sekä kuinka se vaikuttaa sorron kohteena oleviin uhreihin. Sosiaaliset ongelmat syntyvät epäoikeudenmukaisuudesta ja epätasa-arvosta. (emt 2007, 252.)

Rakenteellisen sosiaalityön tavoitetta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäjänä ja epäkohtiin puuttumisesta voidaan tavoitella Juha Hämäläinen (2014, 64–70) mukaan tutkimusperustaista tietoa keräämällä ja tuottamalla päätöksenteon tueksi poliittisille päättäjille sekä verkostoitumalla poikkiallisesti. Sosiaalityön tulee myös kehittää itseään ja työkäytäntöjään tutkimuksen avulla. Myös rakenteellinen sosiaalityö on kontekstisidonnaista ja useissa elintasoiltaan matalissa maissa, rakenteellisen sosiaalityön oikeudenmukaisuustyö on painottunut enemmän yksilön asioiden ajamiseen ja kansalaisjärjestöissä toimimiseen (Matthies & Närhi, 2014, 100–101.)

8.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen tehtävänä oli tarkastella ihmiskauppa -käsitettä sekä ihmiskauppaa maahanmuuttajien näkökulmasta. Tutkimuksen aineisto kerättiin kansainvälisestä ja suomalaisesta tutkimuskirjallisuudesta ja tieteelliset kriteerit täyttävistä artikkeleista, pääpaino oli kuitenkin haastateltavien näkemyksissä. Molempia aineistoja analysoitiin käsiteanalyysin keinoin ja ihmiskauppa -käsitettä avattiin sekä teoreettisesta että arjen näkökul-

masta. Tutkimuksen pääkysymystä; mitä ihmiskauppa on maahanmuuttajien näkemyksen mukaan, tarkennettiin alakysymyksillä; mitkä tekijät altistavat ihmiskaupalle sekä miten ihmiskauppa ilmenee. Kaikkiin esitettyihin kysymyksiin pystyttiin vastaamaan käytössä olleen aineiston avulla. Maahanmuuttajataustaiset henkilöt kuvailivat ihmiskauppaa monipuolisesti. Ihmiskaupan ilmenemistä ja piirteitä on kuvattu keskitetyksi kuvioissa 5 ja 6. Ihmiskauppaan johtavia tekijöitä kuvaavat käsiteanalyysin ennakkoehdot ja lähikäsitteet kuvaavat puolestaan ihmiskaupan ilmenemistä eri muodoissa. Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin syytä muistaa, että tutkimusta varten haastateltiin ainoastaan kahdeksaa maahanmuuttajataustaista henkilöä, joten laajoja yleistyksiä aineistosta ei voida tehdä.

Käsiteanalyysin käyttäminen vaikutti luonteelta valinnalta suhteessa tutkimustehtävään. Sopivan käsiteanalyysin valitseminen ja soveltaminen olivat puolestaan haasteellisia, sillä käsiteanalyysi ei sisällä tiukkoja sääntöjä kuinka edetä analyysin kanssa. Käsiteanalyysin ja -tutkimuksen maailmassa, joutuu tutkija filosofisiin pohdintoihin myös itsensä kanssa. Wright (2001) onkin todennut, että käsitteiden määrittelemine on haasteellista. Tutkielmassa on astuttu ulos teoreettisen aineiston analysointia laajemmalle ja pohdittu myös käsitteen ilmenemistä arjessa sekä niitä tekijöitä jotka aiheuttavat ihmiskauppaa. On kuitenkin huomattava, että yhden käsitteen avaaminen, johtaa muihin käsitteisiin ja pro gradu -tutkielman laajuudessa tutkimuksessa, tulee miettiä sopivia rajoituksia aiheen hallittavana pitämiseksi. Tämä tutkimus ankkuroitiin Walkerin ja Avantin (1992; 1994) kehittämään kahdeksanvaiheiseen käsiteanalyysiin, jota käytettiin hieman mukaillen. Analyysissä käytettiin osittain apuna myös fenomenografiaa mukailevaa sisällönerittelyä, jossa muun muassa lähikäsitteet taulukoitiin esiintymistiheyden perusteella. Koska tässä tutkielmassa mielenkiinto kohdistui nimenomaan empiirisen aineiston analysointiin, lähdettiin empiiristä aineistoa tarkastelemaan osittain teoreettisen kirjallisuuden kanssa rinnakkain jo analyysin vaiheessa neljä. Tosin vaiheeseen viisi kuulunut malliesimerkki on kirjoitettu pelkästään teoreettisen aineiston valossa.

Koko tutkimusaineistoa tarkasteltaessa voidaan todeta, että myös ihmiskauppa käsitteenä näkyy muuntuneen, kuhunkin aikaan ja paikkaan sopivaksi. Hyvärisen ym. (2003, 11) mukaan käsitteet ovatkin heijastumia todellisuudesta, eikä niitä voi täysin erottaa itsenäisiksi ilmaisuiksi. Wrightin (2001, 28) mukaan käsitteitä voidaan lähestyä pohtimalla niiden piirteitä ja ilmaisujen merkityksiä. Pulmalliseksi käsitteiden määrittelemi-

nen muuttuu tutkijan yrittäessä päättää mitkä käsitteen piirteet perustelevat sen merkitystä ja ovat oikeutettuja määrittelemään sitä. Toiseksi tulee myös muistaa, että termillä on useita merkityksiä liittyen käytettävään kontekstiin, tutkimusalaan ja tutkijan omaan taustaan, käsitteet eivät ole myöskään pysyviä ja kaikissa tilanteissa samaa tarkoittavia. (Wright 2001, 28–35.) Kokonaisuudessaan käsiteanalyysi tutkimus- ja analysointimenehtelmänä onkin vaativa ja tulokset kuvastavat tutkijan omaa, analyysin aikana syntynyttä ja riittävästi perusteltua ymmärrystä käsitteestä. Toinen samaa aihetta tutkinut tutkija saisi todennäköisesti toisenlaisia tuloksia.

Tutkimusprossin aikana tutkija onkin tarkastellut omia asenteitaan sekä ennakoajatutkiaan suhteessa aiheeseen. Aihetta käsitellessä on ohjenuorana toiminut sosiaalialan eettiset ohjeet ihmisoikeuksien kunnioittamisesta sekä heikommassa asemassa olevien puolesta puhumisesta. Sekä teoreettista että empiiristä aineistoa on käsitelty objektiivisesti ja tutkijan oma positio suhteessa tutkimukseen on ilmaistu jo tutkimuksen alkuvaiheessa. Aineiston käsittelyssä on pyritty läpinäkyvyyteen ja analyttiseen pohdintaan ja erityisesti haastateltaviksi suostuneiden henkilöiden anonyymiutta suojeltu ja näkemykset ilmaistu sellaisina kuin he ovat ne haastatteluissa ilmaisseet. Lisäksi tutkimuksessa on noudatettu tieteellisen kirjoittamisen sääntöjä ja viittausohjeita, eikä muiden tutkijoiden esittämiä tuloksia ole esitetty omina.

Koska yksi tutkielma pystyy vastaamaan vain rajalliseen määrään kysymyksiä, ei tässä tutkimuksessa ole käsitelty ihmiskaupan auttamisjärjestelmää, uhrien kokemuksia auttamisjärjestelmässä tai niitä syitä miksi osa uhreista on jäänyt auttamisjärjestelmän ulkopuolelle. Sosiaalityön näkökulmasta erityisen ajankohtainen ja tärkeä tutkimusintressi olisi tarkastella myös niitä tekijöitä, mistä ihmiskaupan uhrin pystyy tunnistamaan, mitkä ovat toisaalta niitä kannattelevia tekijöitä, jotka auttavat uhria selviytymään, uhriuttavien tekijöiden lisäksi. Empiirisestä aineistosta ilmeni myös, että maahanmuuttajat eivät tunnista pakkotyötä tai työperäistä riistoa ihmiskaupan muotona. Jatkossa olisikin mielekästä tutkia miksi näin on. Kirjallisuuden mukaan molempia työhön liittyvää ihmiskauppaa esiintyy ja erityisesti myös Suomessa. Ihmiskauppaan liittyvät tutkimukset ovat siis hyvin ajankohtaisia ja myös sosiaalityön näkökulmasta olisi löydettävissä useita aiheeseen liittyviä lähestymistapoja.

LÄHTEET

Adams Robert. 2003. *Social Work and Empowerment*. Third edition. British Association of Social Workers.

Alvarez Maria Beatriz and Alessi Edward j. *Human Trafficking is more than sex trafficking and prostitution: Implications for social work*. 2012. *Affilia. Journal of women and social work* 2012:27 142-152.

Anis Merja. 2008. *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat –lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinat*. Väitöskirja. Väestöliitto: Helsinki.

Arajärvi Pentti. 2011. *Turvallisuus sosiaalisena oikeutena*. Teoksessa Miettinen Tarmo & Korhonen Anne (toim.): *Syrjäytymisen oikeudelliset pidäkkeet – oikeus syrjäytymisen vastavoimana*. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Tampereen yliopistopaino: Tampere. 13–33.

Bales Kevin & Trodd Zoe & Williamson Alex Kent. 2009. *Modern Slavery. The secret world of 27 million people*. Oneworld Publications: Oxford.

Eskola Jari, Suoranta Juha. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino: Tampere.

Ferguson Iain & Woodward Rona. 2009. *Radical social work in practice. Making a difference*. The Policy Press: Bristol

Fook Janis. 1993. *Radical Casework, a theory of practice*. Allen & Unwin: St Leonards.

Gadamer Hans-Georg. 2002. *Ymmärtämisen kehästä*. Julkaisussa: *Niin & Näin* 2002 (3):66–69

Gadamer Han-Georg. 2004. *Hermeneutiikka Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. (Nikander Ismo) Vastapaino: Tampere

Gray Mel & Webb Stephen A. 2009. *Social Work Theories and Methods*. SAGE Publications Ltd: London.

Haynes Dina Fancesca. 2014. *The celebrityization of human trafficking*. Teoksessa: *The ANNALS of the American Academy of political and social science* 2014 653: 25-45

Healey Justin. 2012. *Human trafficking and slavery*. Issues in Society. Spinney Press: Australia

Heinonen Jari. 2014. *Rakenteellinen sosiaalityö muutoksessa ja muuttajana*. Teoksessa: Pohjola Anneli & Laitinen Merja & Seppänen Marjaana (toim.). *Rakenteellinen sosiaalityö –sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. Unipress: EU.

Hirsjärvi Sirkka & Remes Pirkko & Sajavaara Paula. 2006. *Tutki ja kirjoita*. Tammi: Helsinki.

Hirsjärvi Sirkka & Remes Pirkko & Sajavaara Paula. 2007. Tutki ja kirjoita. 6. painos. Tammi: Helsinki.

Hirstiö-Snellman Paula & Mäkelä Marjukka. 1998. Maahanmuuttajat sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaina. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä. 1998:12

Hurtig Johanna & Nikupeteri Anna & Laitinen Merja. 2014. Väkivallan kohtaaminen rakenteellisen oikeudenmukaisuustyön kysymyksenä. Teoksessa: Pohjola Anneli & Laitinen Merja & Seppänen Marjaana (toim.). Rakenteellinen sosiaalityö –sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress: EU.

Huusko Mira & Paloniemi Susanna. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. Teoksessa: Kasvatus 2006 37 (2):162–173

Hämäläinen Juha. 2014. Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä. Teoksessa: Pohjola Anneli & Laitinen Merja & Seppänen Marjaana (toim.). Rakenteellinen sosiaalityö –sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress: EU.

Hyvärinen Matti, Kurunmäki Jussi, Palonen Kari, Pulkkinen Tuija & Stenius Henrik. (toim.) 2003. Käsitteet liikkeessä –Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Vastapaino: Tampere.

Hyvärinen Matti. 2003. Valta. Teoksessa: Hyvärinen Matti, Kurunmäki Jussi, Palonen Kari, Pulkkinen Tuija & Stenius Henrik. (toim.) 2003. Käsitteet liikkeessä –Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Vastapaino: Tampere.

International Federation of Social Workers. <http://www.ifsw.org> /Statement of Ethical Principles. luettu 29.12.2014

Jokinen Anniina, Ollus Natalia ja Viuhko Minna. 2011. Ehdoilla millä hyvänsä. Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Publication Series no. 67: Helsinki.

Jokinen Anniina, Ollus Natalia and Aromaa Kauko (eds.) 2011. Trafficking for forced labour and labour exploitation in Finland, Poland and Estonia. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Publication series no. 68: Helsinki.

Jones Loring, Engstrom David W., Hilliard Tricia, Diaz Mariel. 2007. Globalization and Human Trafficking. Journal of Sociology & Social Welfare. June 2007. Volume XXXIV, Number 2. p. 107–122.

Joutsenon vastaanottokeskus. Oikeudellinen ohje – ihmiskaupan uhrit. 2013. Verkko-dokumentti. Saatavissa: http://www.ihmiskauppa.fi/files/79/OIKEUDELLINEN_OHJE_A4_15.10.2013.pdf luettu 10.10.2014

Kangas Risto. 2001. Yhteiskunta –Tutkielmia yhteiskunnasta, yhteiskunnan käsitteestä ja sosiologiasta. Paradeigma-sarja. Tutkijaliitto: Helsinki.

Kara Siddharth. 2009. Sex trafficking. Inside the business of modern slavery. Columbia University Press: New York.

Kimpimäki Minna. 2009. Haureuden harjoittajista ihmiskaupan uhreihin. Lapin yliopistokustannus: Rovaniemi.

Kontula Anna. 2005. Prostituutio Suomessa. Sexpo säätiö: Helsinki.

Korpi Esa. 2012. Kauppaa vai järjestämistä? –Ihmiskaupparikos rajavalvonnan näkökulmasta. Raja- ja merivartiokoulun julkaisusarja 1, tutkimuksia. 2/2012: Espoo.

Lehti Martti & Aromaa Kauko. 2002. Naiskauppa, laiton siirtolaisuus ja Suomi. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: Helsinki.

Lehtinen Anja-Riitta 2009. Lasten toiminta, toimintaresurssit ja toimijuus päiväkotiympäristössä. Teoksessa: Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.): Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lapsen toiminta. Vastapaino: Tampere. 89–114

Lepistö Sari 2010. Nuorten kokema perheväkivalta. Malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopistopaino -Juvenes Print: Tampere

Leppäkorpi Mervi. 2011. Asiaton oleskelu kielletty –tutkimusmatkalla paperittomien Suomessa. Into: Helsinki.

Maahanmuuttovirasto tilastot http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot luettu 5.1.2015

Mace Stephanie, Venneberg Johan & Amell James. 2012. Human Trafficking: Integrating human resource development toward a solution. Teoksessa: Advances in Developing human resources 14. Sage buplications. 333–344.

Marton Ference & Booth Shirley A. 1997. Learning and awareness. Lawrence Erlbaum Associates Publishers. Mahwah: New Jersey.

Matthies Aila-Leena ja Närhi Kati. 2014. Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksessä. Teoksessa: Pohjola Anneli & Laitinen Merja & Seppänen Marjaana (toim.). Rakenteellinen sosiaalityö –sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress: EU.

MOT Kielitoimiston sanakirja 2012. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. <http://mot.kielikone.fi.ezproxy.uef.fi:2048/mot/uef/netmot.exe?motportal=80> luettu 16.6.2014

Mullaly Bob. 2007. The New Structural Social Work. Oxford University Press: Canada.

Niemelä Pauli. 2006. Hyvinvoinnin käsite toiminnan teorian valossa. Teoksessa Niemelä Pauli & Pursiainen Terho (toim.): Hyvinvointi yhteiskuntapoliittisena tavoitteena. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 62: Kuopio. 67–79.

Niemelä Pauli. 2009. Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mäntysaari Mikko & Pohjola Anneli & Pösö Tarja (toim.): Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus: Juva. 209–236.

Niemelä Pauli. 2010. Hyvinvointipolitiikan teoria. Teoksessa: Niemelä Pauli (toim.) Hyvinvointipolitiikka. WSOYpro Oy: Porvoo. 16–37.

Nummela, Tuija 2011. Asiakkaan asema ja oikeuksien toteutuminen aikuissosiaalityössä. Itä-Suomen yliopisto: Kuopio.

Näsi Antti. 1980. Ajatuksia käsiteanalyysistä ja sen käytöstä yrityksen taloustieteessä. Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja. Sarja A2. Tutkimuksia ja raportteja 11:Tampere.

Ollus Natalia, Jokinen Anniina and Joutsen Matti (eds.).2013. Exploitation of migrant workers in Finland, Sweden, Estonia and Lithuania : uncovering the links between recruitment, irregular employment practices and labour trafficking. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Publication series / European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. no. 75: Helsinki.

Pekkarinen Elina. 2014. Positiomalli rakenteellisen sosiaalityön tukena. Teoksessa: Pohjola Anneli & Laitinen Merja & Seppänen Marjaana (toim.). Rakenteellinen sosiaalityö –sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress: EU.

Pohjola Anneli. 2014. Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa: Pohjola Anneli & Laitinen Merja & Seppänen Marjaana (toim.). Rakenteellinen sosiaalityö –sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress: EU.

Puusa Anu. 2008.Käsiteanalyysi tutkimusmenetelmänä. Tieteellinen artikkeli. Academia.edu. http://www.academia.edu/3310906/Kasiteanalyysi_tutkimusmenetelmana luettu 30.10.2014

Rastas Anna. 2005. Teoksessa Ruusuvuori Johanna & Tiittula Liisa (toim.): Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino: Tampere.

Roivainen Irene, Heinonen Jari ja Ylinen Satu.2011. Köyhä byrokratian rattaissa. Kunnallisen kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu 64.

Rose Stephen. 2003. Sosiaalityön missio. Teoksessa Laitinen Merja ja Pohjola Anneli (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus: Jyväskylä.

Roth Venla. 2010 Defining Human Trafficking, Identifying its Victims. A study on the impact and Future Challenges of the International, European and Finnish Legal Responses to Prostitution-related Trafficking in Human Beings. Väitöskirja. Helsingin yliopisto: Helsinki.

Roth Venla. 2011. Näkymättömät uhrin. -Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tunnistaminen. Julkaisussa: Lakimies 5/2011. 975–999

Ruusuvuori Leena. 2002. Naisiin kohdistuva väkivalta on yleismaailmallinen ongelma. Teoksessa: Nurmi Reet & Helander Reetta (toim.): Väkivalta- ei tunne kulttuurillisia eroja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta Suomessa. Naisiin kohdistuva väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke 1997–2002. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö & sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus: Helsinki

Räty Minttu. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tammi: Helsinki

Saari, Juho toim. (2005). Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa. Helsingin University Press: Helsinki

Sajama Seppo. 2011. Syrjäytymisen käsite ja sosiaalisten oikeuksien kattavuus. Teoksessa Miettinen Tarmo & Korhonen Anne (toim.): Syrjäytymisen oikeudelliset pidäkkeet –oikeus syrjäytymisen vastavoimana. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Tampereen yliopistopaino: Tampere. 1-11

Sarvimäki Anneli & Stenbock-Hult Bettina. 2010. Vanhuus, haavoittuvuus ja hoidon eettisyys. Teoksessa: Sarvijärvi Anneli & Heimonen Sirkkaliisa & Mäki-Petäjä- Leinonen Anna (toim.): Vanhuus ja haavoittuvaisuus. Edita Publishing Oy: Helsinki. 33–58

Schwartz-Barcott Donna ja Kim S. 2000. An expansion and Elaboration of the Hybrid Model of Concept Development. Teoksessa: Rogers BL & Knafl KA.(Eds.) Concept Development in Nursing. Foundations, Techniques, and Applications. Second edition. WB Saunders Company: Philadelphia, Pennsylvania.129-159

Scott John. 2001. Power. Polity Press: Oxford

Segal Uma & Mayadas Nazneen. 2005. Assessment of issues facing immigrant and refugee families. Child Welfare League of America. 563-583

Sisäasiainministeriö-ajankohtaista-uutiset-ihmiskauppa Saatavissa:
<http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/> luettu 1.3.2015

Skaffari Pia. 2010. Rajat ylittävä prostituutio – tutkimus naisten kokemuksista pohjoisen itäprostituutiosta. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto: Rovaniemi.

Syrjälä Leena, Ahonen Sirkka, Syrjäläinen Eija, Saari Seppo. 1995. Laadullisen tutkimuksen työpajoja. 1-2 painos. Kirjayhtymä: Helsinki.

Tilastokeskus tilastot väestöä koskevat tilastot 2013 Saatavissa:
http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2013/02/vaerak_2013_02_2014-12-10_tie_001_fi.htm
luettu 5.1.2015

Tuomi Jouni ja Sarajärvi Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu painos. Tammi: Vaasa.

Walker Lorraine Olszewski & Avant Coalson Kay 1992. (suom. Viitanen Raija) Teoria – avain hoitotyöhön. Sairaanhoidajien koulutussäätiö: Helsinki

Walker Lorraine Olszewski & Avant Coalson Kay. 1994. Strategies for theory Contructions in Nursing. Third edition. Appleton & Lange: Norwalk.

Wright Georg Henrik von. 2001. Hyvän muunnelmat. Otava: Helsinki.

Valtiosopimus 71/2006: Tasavallan presidentin asetus kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta ja lisäpöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta

Vähemmistövaltuutettu. 2014. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija –kertomus 2014. Arvio ihmiskaupan vastaisen toiminnan tilasta ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumisesta rikosprosessissa: Helsinki.

HE 164/2014 Hallituksen esitys uudeksi sosiaalihuoltolaiksi

L 39/1889. Rikoslaki.

L 301/2004. Ulkomaalaislaki

L 1301/2014 Uusi sosiaalihuoltolaki

Palermon sopimuksen lisäpöytäkirja artikla 3 Saatavissa:
http://www.unicef.org/protection/convention_20traff_eng.pdf luettu 5.10.2014

YSA <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/> luettu 16.6.2014

LIITTEET

Liite 1. (1/5) Haastattelulupa

Hei,

olen sosiaalityön opiskelija Itä-Suomen yliopistosta ja teen pro gradu – tutkielmaani ihmiskauppaan liittyen. Tutkielmani ohjaajina toimivat Itä-Suomen yliopiston lehtori VTT Aini Pehkonen sekä tutkija YTM Janissa Miettinen. Tutkimukseni on fenomenografinen käsiteanalyysi ja kerään ihmiskauppaan liittyviä näkemyksiä, mietteitä ja mielikuvia haastatteleamalla Suomessa asuvia maahanmuuttajataustaisia henkilöitä.

Haluaisin haastatella teitä yllämainittuun aiheeseen liittyen, haastattelun kesto on noin tunti.

Nauhoitan ja analysoin haastattelut tutkimuskäyttöä varten. Haastattelut puretaan kirjalliseen muotoon välittömästi haastattelun jälkeen. Haastattelussa kerättyä tutkimusaineistoa käsitellään luottamuksellisesti, etteivät tiedot joudu sivullisten käsiin. Tulokset raportoidaan pro gradu -tutkielmassa niin, ettei yksittäistä henkilöä tutkimuksesta voi välittömästi tunnistaa. Haastattelunauha ja siitä muodostettu kirjallinen tekstiaineisto hävitetään kun tutkielma on tarkastettu. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, mutta tutkimuksen luotettavuuden takia olisi kuitenkin tärkeää, että osallistuisitte tähän tutkimukseen. Ihmiskauppa on Suomessa vielä huonosti tunnettu ilmiö ja avun tarjoaminen/saaminen voi olla sattumanvaraista. Pro gradu – tutkimukseni tavoitteena onkin tuottaa uutta tutkimustietoa muun muassa sosiaalityöntekijöiden käyttöön. Pyydän lupaa haastatella teitä, haastattelussa voitte käyttää suomea, englantia tai espanjaa.

Minua saa haastatella _____

() Haastateltavan järjestysnumero

Alla ovat yhteystietoni. Vastaan mielelläni kaikkiin tutkimustani koskeviin kysymyksiin.

Kiitän osallistumisestasi tutkimuksen tekoon!

Jaana Väyrynen

sposti: jaanva@student.uef.fi

Liite 2. (2/5) Teemahaastattelurunko

Haastateltavan esitiedot: sukupuoli
ikä
syntymämaa/kansalaisuus
koulutus/ammatti
asumisaika Suomessa
() järjestysnumero

Ihmiskaupan kuvailemiseen liittyvät kysymykset:

Mitä on ihmiskauppa?

Mitä ajatuksia ihmiskauppa aiheena/ilmiönä sinussa herättää?

Minkälaisesta ongelmasta mielestäsi on kyse?

Mitkä tekijät altistavat ihmiskaupalle?

Ketä ihmiskauppa voisi koskea ja miten?

Ihmiskaupan paikantamiseen liittyvät kysymykset:

Missä ihmiskauppaa voisi esiintyä?

Onko mahdollista mielestäsi että ihmiskauppaa esiintyisi Suomessa?

Ihmiskauppaan puuttumiseen ja estämiseen liittyvät kysymykset:

Miten mielestäsi asiaan voisi puuttua yksittäisen ihmisen kohdalla tai yleisesti?

Haluaisitko vielä sanoa jotakin, mitä ei ole tullut esillä tässä keskustelussa?

Mielestäni tutkimuksen aihe on tärkeä ja tiedustelisinkin, tunnetko sinä sellaista maahanmuuttajataustaista ja täysi-ikäistä henkilöä, joka on asunut Suomessa vähintään kolme vuotta ja mahdollisesti voisi kiinnostua kertomaan oman käsityksensä aiheesta?

Liite 3. (3/5) Palermon sopimuksen lisäpöytäkirjan 3 artikla

Article 3 Use of terms

For the purposes of this Protocol:

- (a) “Trafficking in persons” shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs;
- (b) The consent of a victim of trafficking in persons to the intended exploitation set forth in subparagraph (a) of this article shall be irrelevant where any of the means set forth in subparagraph (a) have been used;
- (c) The recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of a child for the purpose of exploitation shall be considered “trafficking in persons” even if this does not involve any of the means set forth in subparagraph (a) of this article;
- (d) “Child” shall mean any person under eighteen years of age.

Lähde:

www.unicef.org/protection/convention_20traff_eng.pdf luettu 20.3.2014

Liite 4 (4/5) Ihmiskaupan ominaispiirteet

Aineisto	Muoto	IHMISKAUPAN OMINAISPIIRTEET							
		TEKOTAPA						MOTIIVI	
	käytetty käsite	keino			ylläpito			kesto	tavoite
teoria	kuvailua	erehdyttäminen	pakottaminen	houkuttelu	eristäminen	riippuvuussuhde	kontrolli	prosessinomaisuus	taloudellinen hyötyminen
	konkreettisesti ilmenevää	valehtelu	väkivalta	lupailu	väkivalta, uhkailu,			jatkuva	hyväksikäyttö, uhriutumisen
1	orjuus, naiskauppa, lapsikauppa	x	x			x			x
2	ihmiskauppa								x
3	pakkotyö, seksikauppa, moderni orjakauppa, lapsikauppa								x
4	työperäinen riisto, pakkotyö		x	x	x		x		x
5	työperäinen riisto, pakkotyö		x	x	x		x		x
6	ihmiskauppa	x	x	x		x			
7	ihmiskauppa			x					x
8	naiskauppa	x	x		x	x	x		x
9	naiskauppa, ihmisalakuJETUS, orjuus	x	x	x	x	x	x	x	x
10	ihmisalakuJETUS					x		x	x
11	ihmiskauppa, prostituutio seksikauppa, työvoiman riisto, pakko avioliitto, lapsisotilaat moderni orjuus								
12	työperäinen riisto, pakkotyö		x	x		x	x		x
13	ihmiskauppa	x	x	x	x	x	x	x	x
total		5	8	7	5	7	6	3	12

Liite 5 (5/5) Lähikäsitteet koko aineisto

Lähikäsitteet haastattelut								
haast.	naiskauppa/prostituutio	ihmissalakuljetus	ostovaimo	elinkauppa	lapsikauppa	orjakauppa		
a	x	x		x			x	
b	x	x		x	x		x	
c								
d	x					x	x	
e	x	x					x	
f	x	x					x	
g	x	x					x	
h	x						x	
total	7	5	2	1	1	1	7	
Lähikäsitteet tutkimuskirjallisuus ja tieteelliset artikkelit								
teos	ihmiskauppa	orjuus	naiskaup	lapsikaup	pakkotyö	ihmissalakulj	pakkoaviol	lapsisot
1			x	x	x			
2	x							
3			x	x	x			
4							x	
5							x	
6	x							
7	x							
8				x				
9			x	x			x	
10							x	
11	x		x	x				x
12								x
13	x							
total	5	4	5	2	5	2	1	1

Taulukossa yhdistetty orjuus ja moderni orjuus käsitteet, sekä naiskauppa, seksikauppa sekä prostituutio ja työperäinen riisto sekä pakkotyö samoihin sarakkeisiin.